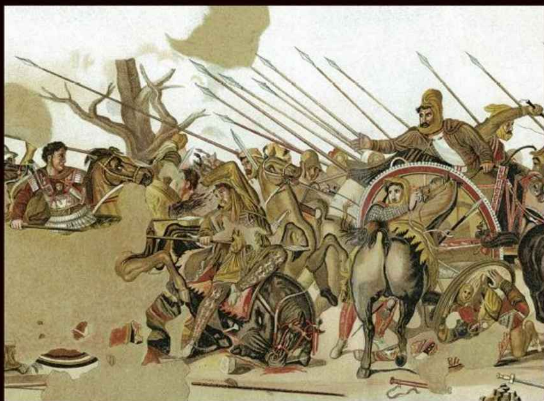
WALDEMAR HECKEL

ALEXANDRU CEL MARE



CAMPANIILE DIN 336–323 î.HR.

istorie esențială

campanii & bătălii

waldemar heckel

Alexandru cel Mare
campaniile din 336 – 323 î.Hr.

istorie esențială

campanii & bătălii

The Wars of Alexander the Great
336–323 BC
Waldemar Heckel

Ediţie publicată de Grup Media Litera
prin înţelegere cu Osprey Publishing,
un imprint al Bloomsbury Publishing Plc.



Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, Bucureşti, România
tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372;
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteţi vizita pe



Alexandru cel Mare
Campaniile din 336–323 î.Hr.
Waldemar Heckel

Traducere din limba engleză
Teodora Nicolau

Editor: Vidraşcu şi fiii
Serie coordonată de Ilieş Câmpeanu
Redactor: Ilieş Câmpeanu
Corector: Georgiana Enache
Copertă: Bogdan Mitea
Concepţie grafică, tehnoredactare
şi prepress: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
HECKEL, WALDEMAR

Alexandru cel Mare. Campaniile din 336–323 î.Hr. /
Waldemar Heckel. – Bucureşti: Litera, 2018

ISBN 978-606-33-3051-3

ISBN EPUB 978-606-33-5915-6

94

waldemar heckel

Alexandru cel Mare

campaniile din 336 –323 î.Hr.

LITERA
București
2020

WALDEMAR HECKEL este profesor de istorie antică la Universitatea din Calgary. Printre publicaţiile sale se numără numeroase articole despre istoria lui Alexandru cel Mare – *The Last Days and Testament of Alexander the Great* (Stuttgart 1988) şi *The Marshals of Alexander's Empire* (Londra 1992). În colaborare cu John Yardley a îngrijit ediţia Penguin a volumului *Quintus Curtius Rufus: the History of Alexander* (1984), un comentariu pe marginea cărţilor lui Iustin despre Alexandru (OUP 1997) şi *Livy: The Dawn of the Roman Empire*, pentru Oxford World's Classics (2000).

Prof. ROBERT O'NEILL este editor-şef al seriei „Istorie esenţială". Cunoştinţele şi competenţele sale vaste modelează conţinutul seriei şi oferă cercetări şi teorii aduse la zi. Născut în 1936 cu cetăţenie australiană, a făcut serviciu militar în armata australiană (1955–1968) şi a deţinut funcţii prestigioase în cercurile de istorie, inclusiv profesor de istoria războiului la All Souls College, Universitatea Oxford, 1987–2001, şi preşedinte al consiliului Imperial War Museum şi al consiliului Institutului Internaţional pentru Studii Strategice din Londra. A scris numeroase cărţi, inclusiv lucrări despre armata germană şi Partidul Nazist, dar şi despre războaiele din Coreea şi Vietnam. Locuind în prezent în Australia, după ce s-a pensionat de la Oxford, este director al Institutului Lowy pentru Politici Internaţionale şi director de planificare al Centrului de Studii Americane de la Universitatea din Sydney.

Nota redacţiei

Numele proprii, fie antroponime, fie toponime, au fost transliterate după formele lor din greaca veche, cu excepţia celor care s-au încetăţenit altfel în limba română.

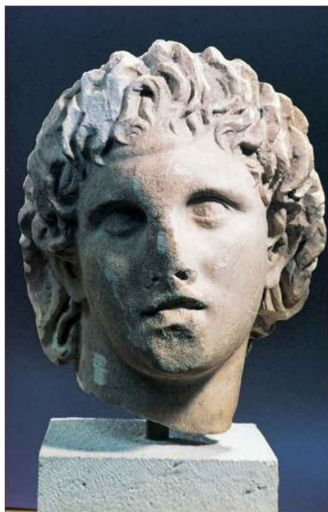
CUPRINS



INTRODUCERE

Cuceririle lui Alexandru cel Mare reprezintă un punct de răscruce între lumea orașului-stat grecesc *(polis)* şi aşa-zisa lume elenistică, regatele orientale, unde succesorii lui (diadohi) Alexandru au aplicat o spoială de cultură şi administraţie grecească lumii barbare. Aceste teritorii antice din Orientul Apropiat au fost dintotdeauna câmpul de luptă dintre civilizaţiile orientale şi occidentale şi aveau să fie astfel cu mult dincolo de delimitările cronologice ale lumii antice.

Contactul occidentalilor cu Orientul Apropiat a început în Epoca Bronzului, în Asia Mică a hitiţilor, în valea fluviului Oronte din Siria şi în delta egipteană a Nilului. Fresce spectaculoase şi alte artefacte ale civilizaţiilor preistorice din Marea Egee descriu legăturile, atât prieteneşti, cât şi ostile, dintre străini şi „grecii" miceeni-minoieni. Chiar după căderea Troiei s-a încheiat ceea ce istoricul Herodot a considerat prima mare luptă între Est și Vest, iar după prăbușirea civilizaţiilor din Epoca Bronzului – în circumstanţe care nu sunt clare încă – noi valuri de emigranţi greci s-au revărsat pe ţărmurile Asiei Mici. Pornind de aici, ei s-au răspândit pe coasta Mării Negre şi în Levant și, în cele din urmă, în vest. Dar deja în secolul VI î.Hr. coloniile greceşti din Asia Mică intraseră sub incidenţa lidienilor. Acest regat s-a aliat cu mezii, care i-au condus pe perşii din Ecbatana (Hamadanul de azi) până când au fost înlăturaţi de Cirus cel Mare. Cresus, al cărui nume este sinonim cu averea fabuloasă, a fost ultimul dintre suveranii lidieni, iar în 548/547 a ridicat o armată împotriva proaspăt îmbogăţiţilor perşi, indus în eroare de oracole greceşti că avea să dobândească un imperiu şi mai mare. După o bătălie nedecisivă lângă fluviul Halys, trupele lidiene au rupt rândurile, după cum le era obiceiul – dat fiind că nu erau obişnuite să poarte război în lunile de iarnă –, dar Cirus i-a adus pe perşi până la zidurile din Sardis, a cucerit citadela şi l-a ucis pe Cresus. (Tradiţia



Cap de marmurăal lui Alexandru.
Ministerul Culturii din Grecia

grecească a fost stânjenită de înșelătoria oracolului și a susținut că Apollo a intervenit în ultima clipă, salvându-l pe Cresus din incendiu și transportându-l într-o lume idilică.)

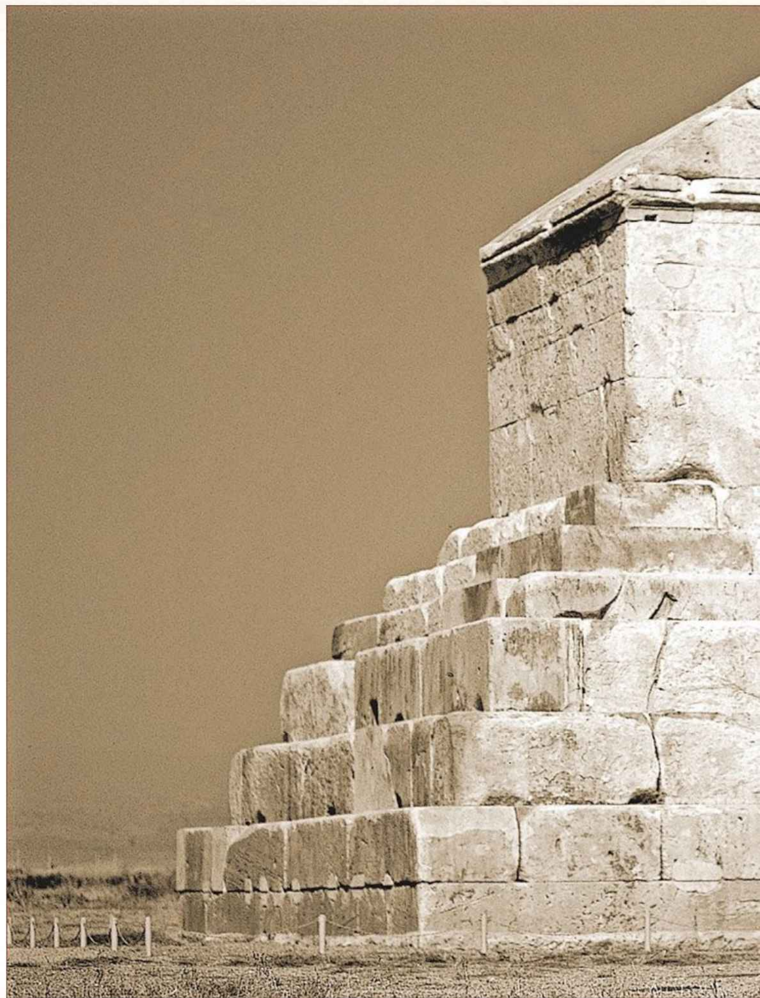
Între 547–540, generalii lui Cirus au cucerit zona de coastă a Asiei Mici, în timp ce acesta își îndrepta atenția spre elamiți și babilonieni. Deja la sfârșitul secolului, Ahemenizii domneau într-un imperiu ce se întindea de la Ind la Marea Egee și din Samarkand până la primele cataracte ale Nilului. Titulatura de „Rege al Regilor" nu era așadar laudă deșartă.

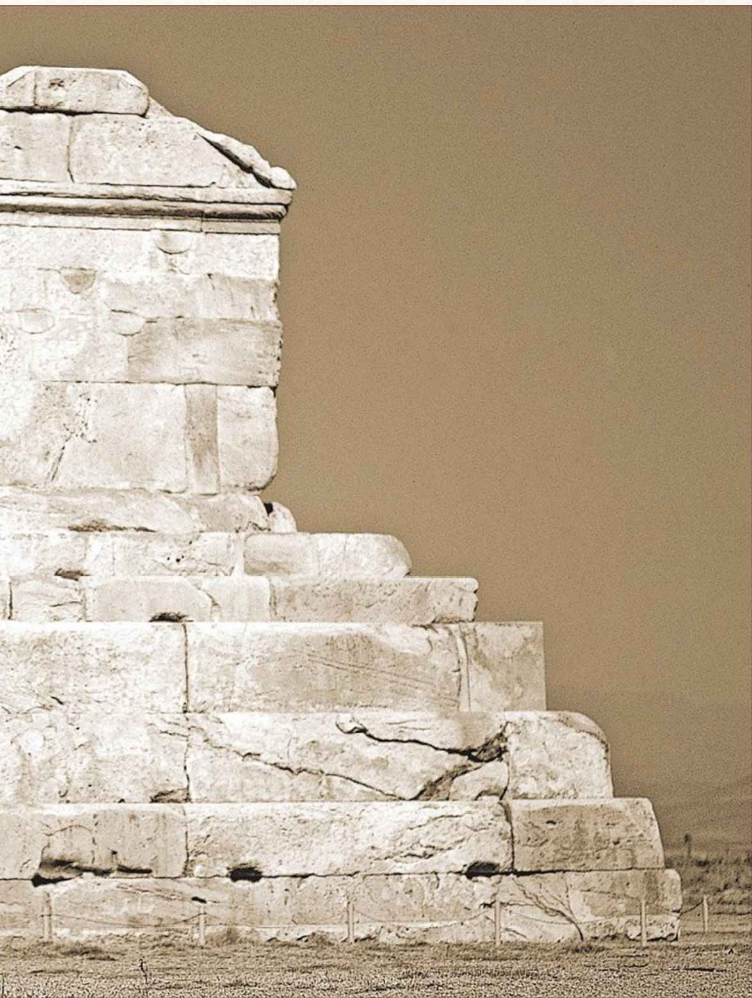
Dominația persană în Asia Mică grecească amenința orașele-stat ale peninsulei către vest, precum și insulele presărate printre ele. În 513, Darius I a trecut Hellespontul (Dardanele), strâmtoarea îngustă care separă peninsula Gallipoli în Europa de Turcia asiatică de astăzi. Părți din Tracia au fost anexate și administrate ca satrapia persană Skudra și, la un moment dat după aceea, perșii au primit supunerea Macedoniei. Chiar și statele izolaționiste din sud, mai ales Sparta, au fost constrânse să ia act de acest lucru.

Atenienii și eretrienii din Eubeea ajutaseră o revoltă a ionienilor, o încercare zadarnică (după cum s-a dovedit) de a răsturna dominația persană (499/498–494/493). Victorios asupra rebelilor, Darius a lansat o campanie punitivă împotriva susținătorilor acelora: în 490, Datis, generalul său, a trecut Marea Egee și a distrus orașul eretrienilor, mulți dintre aceștia fiind luați apoi sclavi în

Întindereaşi componenţa ImperiuluiPersan







DEMOSTENE DESPRE PERSIA

„Cred că Marele Rege este inamicul comun al tuturor grecilor (...) Şi nici nu văd că grecii împărtăşesc o prietenie comună unii cu ceilalţi, iar unii au încredere în rege mai mult decât au în unii din propria lor [seminţie]."

Demostene 14, 3

inima Imperiului Persan – iar urmaşii lor, Gortyae (din Gortys?), s-au luptat cu Alexandru la Gaugamela. Apoi Datis a debarcat pe pământ atenian la Maraton; totuşi, contrar aşteptărilor, o forţă predominant ateniană a înfrânt armata persană.

Victoria ateniană a sporit imens încrederea grecilor, care avea să fie pusă la încercare zece ani mai târziu, când fiul şi succesorul lui Darius, Xerxes, s-a apropiat periculos de mult de înfrângerea unei coaliţii a grecilor şi de adăugarea Balcanilor inferiori la Imperiul Persan. Doar marea victorie navală de la Salamina (vara lui 480) a împiedicat forţa uriaşă a perşilor să zdrobească orice rezistenţă în Grecia. Această victorie a grăbit retragerea lui Xerxes cu grosul armatei sale; cei care au rămas sub comanda lui Mardonios au primit lovitura decisivă pe câmpul de luptă de la Plateea, în 479.

Expediţia nereuşită a lui Xerxes a dus la relaţii tensionate, dar stabile între Grecia şi Persia, un echilibru de putere care, în unele privinţe, semăna cu Războiul Rece din secolul XX. Lumea grecească, totuşi, era ea însăşi divizată şi polarizată, cu spartanii care exercitau o hegemonie asupra Ligii Peloponesiace, ca o contrapondere la Atena, care, sub pretextul eliberării grecilor de sub ocupaţie persană, transformaseră în imperiu Liga de la Delos – iniţial, o confederaţie de aliaţi autonomi. Deja la mijlocul secolului V î.Hr., Atena culegea beneficiile financiare ale tributului primit, glorificând fără jenă virtuţile „politicii cu mână de fier". Ciocnirea inevitabilă dintre

PAGINILE PRECEDENTE **Mormântul lui Cirus cel Mare, fondatorul Imperiului Persan (m. 530 î.Hr.). Alexandru a poruncit ca macedoneanul Poulamachos să fie tras în ţeapă pentru profanarea mormântului.**

TRIP

Campaniade la Maraton,
490 î.Hr.



1. Flotapersanăacosteazăla Carystosîn extremitateaEubeei.
2. JefuireaEretriei.Mulţi eretrieniau foststrămutaţişi trimişi în Mesopotamia, unde,mai târziu, Alexandruaveasăseconfruntecu urmaşiiacestora.
3. Bătăliade la Maraton. Circa10 000 de hopliţi atenienişi un contingent de 1 000 de plateeni(cifrelepentruambeleformaţiunisuntprobabilprea mari) au înfrântarmatalui Datis, comandantului Darius.Doar 192 de atenieni au pieritrespingându-ipe perşi; moviladе pământ„Soros"de pe câmpul de luptăle marcheazălocul de îngropăciune.
4. Forţa persanăînconjoarăcapulSounionşi esteîmpiedicatăsăacostezepe plaja Phaleronde armatagrecilor,care seîntoarceîn grabăde la Maraton.

puterile greceşti a avut loc între 431–404 şi a fost cunoscută drept Războiul Peloponesiac (vezi *Războiul Peloponesiac* din această serie). După terminarea acestuia, imperiul atenian a luat sfârşit, iar declinul treptat al oraşelor-stat greceşti în urma războaielor intestine a pregătit terenul pentru emergenţa unei mari puteri în nord: regatul Macedoniei.

Lupta pentru hegemonie în rândul oraşelor-stat Sparta, Teba şi Atena a arătat clar că unitatea grecilor – conceptul vag de panelenism – era un ideal care nu putea fi realizat paşnic, prin negociere sau dedicare faţă de o cauză superioară, ci mai degrabă ceva ce putea fi impus din exterior. Cu ceva timp în urmă, grecii strânseseră rândurile pentru a rezista în faţa duşmanului comun, Persia. Dar când ameninţarea s-a redus, Liga Elenă s-a dizolvat, iar orizonturile politice ale grecilor s-au îngustat. Şi totuşi, unii intelectuali au promovat conceptul de panelenism, chiar dacă însemna unificarea forţată a oraşelor-stat. Când Filip a realizat acest lucru, după victoria de la Cheroneea şi crearea Ligii de la Corint, el a încercat să reînnoiască vigoarea panelenică reamintindu-le grecilor de „duşmanul comun“, perşii.

Ideea războiului ca răzbunare era totuşi greu de impus. Deşi unii au apelat direct la Filip pentru a realiza unificarea Greciei pe care să o conducă împotriva Persiei, alţii, ca oratorul Demostene, care a criticat amestecul regelui Persiei în treburile greceşti, au îmbrăţişat panelenismul cu condiţia să poată fi realizat sub conducerea atenienilor sau în beneficiul acestora.

Şi au existat politicieni cu o concepţie similară şi în alte *poleis* care au favorizat unitatea sub hegemonia propriilor state. În faţa imperialismului macedonean, Demostene a fost mulţumit – cel puţin potrivit detractorilor – să accepte banii perşilor pentru a le ţine piept lui Filip şi lui Alexandru.

CRONOLOGIE

560–550 Ascensiunealui Cirus cel Mare

547 Cirus îl înfrânge pe Cresus al Lidiei

513 Invazia lui Darius I în Europa e cât pe ce să provoace un dezastru la nord de Dunăre

499–493 Revolta ioniană

490 Bătălia de la Maraton

480–479 Xerxes invadează Grecia

478–431 Liga de la Delos devine un imperiu atenian

449 Pacealui Callias

431–404 Războiul Peloponesiac

401 Bătălia de la Cunaxa; Marşul celor Zece Mii

396–394 Agesilaosîn Asia Mică

394–387/386 Războiul din Corint

371 Bătălia de la Leuctra

360/359 Perdiccasucis în bătălia cu illirii; ascensiunealui Filip al II-lea al Macedoniei

359–336 Domnia lui Filip al II-lea al Macedoniei

356 Naşterea lui Alexandru cel Mare

353 Victoria lui Filip al II-lea împotriva focidienilor pe „Câmpia Şofranului"

346 Pacealui Philocrates; Filip devine conducător în nordul Greciei

338 Bătălia de la Cheroneea; Filip devine lider militar *(hegemon)* incontestabil în Grecia

337 FormareaLigii de la Corint

336 Moartea lui Filip; ascensiunea la putere a lui Alexandru cel Mare

335 Alexandru poartă campanii în Illiria; distrugereaTebei

334 Începutul expediţiei în Asia; bătălia de pe fluviul Granicos; majoritatea oraşelor de pe coastă sunt cucerite de Alexandru

333 Alexandru taie nodul gordian; îl înfrânge pe Darius al III-lea la Issos

332 Cucerirea oraşelor feniciene de pe coastă; asediul Tyrului şi al Gazei

332/331 Alexandru în Egipt; întemeierea oraşului Alexandria la gura de vărsarea Nilului

331 Darius al III-lea înfrânt a doua oară la Gaugamela, în nordul Mesopotamiei

331/330 Sunt cucerite Babilonul, Susa, Persepolis şi Ecbatana

330 Moartea lui Darius şi sfârşitul războiului „panelenic" oficial;

Alexandru se mută în Afghanistan; executarea lui Philotas şi Parmenion

329–327 Război în Asia Centrală între Amudaria şi Sîrdaria de astăzi (fluviile Oxus şi Jaxartes din Antichitate)

328 Moartea lui Cleitos; căsătoria politică a lui Alexandru cu Roxana

327 Încercare eşuată de a introduce *proskynesis* (prosternarea) la curte; conspiraţia pajilor; Alexandru invadează India

326 Bătălia de pe râul Hydaspes (Jhelum); armata macedoneană refuză să traverseze râul Hyphasis (Beas de azi, în nord-vestul Indiei)

325 Alexandru la gura de revărsare a Indului

324 Alexandru se întoarce la Susa şi îi pedepseşte pe cei vinovaţi de administrare defectuoasă în lipsa lui

323 Moartea lui Alexandru la Babilon

323–281 Epoca Succesorilor (diadohi) şi formarea regatelor eleniste

323–330 Perioada elenistică

Bătălia de la Gaugamela, relief în fildeş, de secol XVIII, inspirat de tabloul *Bătălia de la Arbela* de Charles Le Brun (1669).

Muzeul Naţional de Arheologie, Spania



FUNDALUL RĂZBOIULUI

DECLINUL ORAŞELOR-STAT GRECEŞTI ŞI ASCENSIUNEA MACEDONIEI

Victoria Spartei în Războiul Peloponesiac (431–404 î.Hr.) şi distrugerea imperiului atenian au pus capăt echilibrului de putere din spaţiul grecesc. Sparta a intrat în joc ca stăpân opresiv şi lipsit de imaginaţie. Cu toate acestea, preţul victoriei a fost mare, iar dominaţia asupra Greciei a impus Spartei solicitări pe care nu le putea respecta cu uşurinţă. Sparta era cunoscută pentru lipsa ei de mână de lucru, iar nevoile imperiului – menţinerea garnizoanelor şi flotelor, precum şi cererea de slujbaşi spartani în străinătate – i-au secătuit resursele şi au subminat baza socio-economică simplă, dar eficientă a statului şi puterea sa militară. Noii iloţi (sclavi ai statului) eliberaţi se ocupau de îndatoririle din garnizoane, iar cei bogaţi se infiltrau în societatea spartană; bogăţia personală şi folosirea aurului şi a argintului fuseseră interzise de legendarul legiuitor Licurg.

Dar problemele nu erau doar interne. Ostilitatea faţă de puterea spartană, exercitată într-o manieră necruţătoare şi adesea coruptă, a dus la o coalizare a Tebei, Corintului, Argosului şi Atenei revoltate împotriva noilor stăpâni ai Greciei. Deşi Sparta a făcut faţă acestui test iniţial, cunoscut ca Războiul din Corint (394–387/386), confruntările înverşunate ale acestui război au fost precursoare ale luptei pe viaţă şi pe moarte în urma cărei Teba avea să devină pentru scurtă vreme puterea hoplită dominantă.

Faimoasa formaţiune de cavalerie tebană a fost creată ca măsură defensivă în 394 î.Hr. Dar la scurtă vreme după aceea a devenit limpede că avea un potenţial ofensiv extraordinar, iar în urma executării cu succes a tacticilor tebane de către renumitul Batalion Sacru, Teba a devenit lider al Greciei în locul Spartei, cel puţin pe uscat. Înfrângerea spartanilor de către tebani în bătălia de la Leuctra (371) a fost catastrofală, fiind urmată de invaziile tebane în Pelopones, întemeierea Megalopolisului ca punct de control al activităţilor spartane în sud şi eliberarea Messeniei, care până atunci asigurase Spartei baza economică şi aprovizionarea cu iloţi.

CONFRUNTAREA GRECIEI CU PERSIA

Aceste convulsii din centrul şi sudul Greciei trebuie analizate în contextul omniprezent al Imperiului Persan. În toiul Războiului Peloponesiac – în timpul unei perioade instabile cunoscute, în mod eronat, drept Pacea lui Nicias – atenienii suferiseră o înfrângere devastatoare în Sicilia. Pentru un stat încercuit de duşmani, prăbuşirea armatei la vest a avut în mare acelaşi efect precum campaniile dezastruoase în Rusia ale lui Napoleon şi Hitler. Pentru statele supuse ale imperiului, era semnalul revoltei, iar dezertările au luat amploare. La pământ din punct de vedere economic şi slăbită pe plan militar, Atena a reluat războiul împotriva Spartei, care în acelaşi timp îşi găsise trezorier în persoana regelui persan.

Deşi Atena încheiase pace cu Artaxerxes I – abominabila şi mult contestata Pace a lui Callias (449) –, acest acord trebuia reînnoit şi,

DREAPTA Monument care comemorează victoria tebană de la Leuctra asupra Spartei (371 î.Hr.). Victoria a fost atribuită tacticii lui Epaminonda, cavaleriei şi curajului Batalionului Sacru. Pentru Sparta, înfrângerea a fost atroce, iar generalul teban Epamonida a exploatat slăbiciunea spartană invadând Peloponesul, înfiinţând oraşul Megalopolis şi eliberându-i pe messenieni. Puterea tebană s-a sfârşit brusc la Cheroneea, în 338 î.Hr., iar trei ani mai târziu oraşul a fost distrus de Alexandru.

Fotografia autorului



COMENTARIUL TEBANILOR DESPRE NATURA IMPERIALISMULUI SPARTAN

„Acum am înţeles cu toţii, bărbaţi ai Atenei, că aţi vrea să vă recăpătaţi imperiul pe care l-aţi avut. Aceasta se va întâmpla neîndoielnic dacă veţi ajuta toate victimele nedreptăţii spartane(...). În războiul cu voi [aceste state], la rugăminţile grabnice ale Spartei, şi-au luat partea de greutăţi, primejdii şi cheltuieli; dar când spartanii şi-au atins scopul, şi-au primit ele vreodată partea de putere, glorie sau bani din ce fusese câştigat? Nici pomeneală. Spartanii, acum că le-a mers bine, se cred îndreptăţiţi să îi pună guvernatori pe propriii iloţi, tratându-i între timp pe aliaţii lor liberi de parcă ar fi sclavi (...). Ei nu le-au dat libertate, ci o dublă măsură a servituţii.

Această stăpânire trufaşă a Spartei este mai uşor de distrus: (...) Spartanii, la rândul lor puţini la număr, domină cu lăcomie popoare care sunt de câteva ori mai numeroase decât ei şi la fel de bine înarmate."

Xenofon, *Elenicele*, 3, 5, 10–15

din câte se pare, nu a existat un acord formal cu succesorul lui Artaxerxes, Darius al II-lea (424–403). La început, Darius a permis satrapilor săi să distribuie fonduri Spartei şi aliaţilor săi în speranţa de a recupera oraşele greceşti de pe coastă.

Înţelegerea ulterioară cu Sparta, deşi convenabilă din punct de vedere militar, a fost dăunătoare din punct de vedere politic reputaţiei Spartei în rândul grecilor. Motivul era că, în efortul de a-i înfrânge pe atenieni, care odinioară sprijiniseră libertatea grecilor, Sparta era de acord să retrocedeze Persiei oraşele-stat greceşti din Asia Mică. În 407, Darius şi-a trimis unul dintre fii, pe Cirus, să le ofere spartanilor resursele pentru a-şi înfrânge duşmanii. Între timp, Cirus a legat o strânsă prietenie cu amiralul spartan Lysandros. Ultimul avea ambiţii politice acasă, iar primul era nerăbdător să obţină o victorie peloponesiacă în război, astfel încât, în viitorul apropiat, să se poată baza pe armata din Pelopones pe care o considera cea mai bună din lumea antică.

Sănătatea lui Darius al II-lea se şubrezea pe zi ce trecea, iar moştenitor al tronului era fratele mai mare al lui Cirus, Artaxerxes al II-lea. Se pare că era un bărbat mai degrabă letargic, care se

apropia de vârsta a doua. O facțiune de la curte, încurajată de eforturile reginei-mamă, încerca să obțină coroana pentru Cirus. Dar pentru a-și înfrunta fratele, Cirus avea nevoie de sprijin militar. Iar acest lucru, credea el, putea fi asigurat de o armată de mercenari greci. Darius a murit la scurt timp după prăbușirea Atenei, iar în 402/401 Cirus a pus în mișcare planul de a-l răsturna pe Artaxerxes. O forță din circa 11 000 de mercenari – care aveau să devină cunoscuți (după câteva dezertări și pierderi de vieți omenești) drept cei „Zece Mii" – a însoțit o forță mult mai mare, formată din barbari, din Lidia până în Mesopotamia.

Armatele celor doi frați învrăjbiți s-au întâlnit nu departe de Babilon, într-un loc numit Cunaxa. Deși grecii au obținut o victorie ușoară împotriva barbarilor opriți în fața lor, efortul a fost în zadar din moment ce Cirus însuși a fost ucis într-un atac asupra fratelui său în centrul câmpului de luptă. Lovit sub ochi cu o lance, Cirus s-a prăbușit și, odată cu el, un vis pentru a cărui îndeplinire luptase o întreagă armată, înfruntându-se nu doar cu distanța și terenul accidentat, ci și cu un dușman mult superior numeric. Dar nu a fost cu totul în zadar, cel puțin ca lecție pentru greci: căci ușurința cu care o armată relativ mobilă și eficientă putea lovi în inima imperiului nu a făcut decât să expună slăbiciunea Persiei ahemenide. Unul dintre grecii care au participat la campanie, istoricul Xenofon, a scris o descriere vie a aventurii, care a devenit o lectură predilectă pentru școlarii din Grecia.

A fost aproape sigur citită de Alexandru în tinerețe, iar învățăturile primite nu au fost în zadar. Între timp, și atenienii au încercat să își revitalizeze puterea maritimă, creând a doua Ligă Ateniană. Dar acest lucru a dezamăgit profund Liga de la Delos din secolul V, deoarece statele membre priveau cu prudență ambițiile imperialiste ale Atenei, iar atenienii înșiși nu erau capabili să își impună dominația prin forță. În cele din urmă, acest lucru a contat mult prea puțin, din moment ce războaiele istovitoare ale orașelor-stat din sud au abătut atenția grecilor de la pericolul tot mai mare din nord.

ASCENSIUNEA MACEDONIEI

Regatul nordic al Macedoniei beneficia de uniunea dintre regiunea inferioară, formată în jurul râului Axios (Vardar) şi a ţărmului Golfului Termaic, cu cea a cantoanelor montane din Macedonia Superioară – Elimea, Orestis, Tymphaia şi altele.

În timpul Războaielor Medice, Macedonia fusese regat vasal al Imperiului Persan, iar regele său, Alexandru Philhellene – în ciuda poreclei, care înseamnă „prieten al grecilor" –, acţionase în primul rând în interes propriu. Acesta convinsese o forţă expediţionară grecească să nu ocupe valea Tempe, care separa Macedonia de Tessalia, deoarece nu dorea ca armata numeroasă a lui Xerxes să fie blocată în Macedonia, unde ar fi secătuit resursele regatului. Mai târziu, i-a sfătuit pe atenieni să accepte realitatea puterii persane şi să se predea lui Xerxes, aceştia hotărând, desigur, să nu facă aşa ceva.

Fiul lui Alexandru, Perdiccas al II-lea, a domnit în timpul Războiului Peloponesiac şi s-a menţinut pe sine şi regatul oscilând între sprijinul acordat Spartei şi Atenei, în funcţie de ameninţarea reprezentată de fiecare şi de soarta schimbătoare a războiului. Până la sfârşitul secolului, Archelaos (fiul lui Perdiccas al II-lea) începuse deja să consolideze regatul: s-au construit noi drumuri şi s-au făcut eforturi pentru a importa cultura grecească din sud. Într-adevăr, dramaturgul Euripide a murit în Macedonia, unde a scris cumplita

OBSERVAŢIILE LUI XENOFON DESPRE NATURA IMPERIULUI PERSAN

„În general, era evident că Cirus îşi continua drumul în grabă, oprindu-se doar cât să facă provizii sau pentru alte nevoi. Credea că, astfel, cu cât va merge mai repede, cu atât mai nepregătit va fi regele când se va confrunta cu el şi cu cât va merge mai încet, cu atât mai mare va fi armata pe care o va aduna regele. Într-adevăr, un observator inteligent al imperiului regelui îşi va forma probabil următoarea părere: că este puternic în privinţa întinderii şi a numărului de locuitori, dar este slab în privinţa comunicaţiilor extinse şi a dispersării propriilor forţe, altfel spus, atunci când cineva poate trece la atac cu mare viteză."

Xenofon, *Anabasis*, 1, 5, 9

Invazia lui Xerxes în Grecia



1. Bătălia navală de la Artemision. O confruntare nedecisivă purtată simultan cu bătălia de la Termopile. August 480.
2. Bătălia de la Termopile. August 480. Bătălia a avut loc în strâmtoarea îngustă dintre munte şi mare. Deşi a rămas în istorie pentru cei 300 de spartani şi regele lor, Leonida, care şi-au dat viaţa pentru cauza grecilor, apărarea a fost susţinută de circa 7 000 de oameni – dar împotriva unor forţe copleşitoare.
3. Bătălia de la Salamina. Septembrie 480. Victoria navală a fost momentul de cotitură al Războaielor Medice. Xerxes, care a privit bătălia de pe partea continentală a Atticii, s-a retras din Grecia cu grosul armatei sale, lăsând o forţă mai mică în spate, sub comanda lui Mardonios.
4. Istmul Corint. Aici peloponesienii construiau un zid de apărare. Înainte de bătălia de la Salamina, aceştia ameninţaseră că îşi retrag corăbiile aici, astfel aducându-le în ape deschise, unde ar fi putut fi înconjurate şi distruse cu uşurinţă.
5. Bătălia de la Plateea. 479. Forţele greceşti, 38 700 de oameni în total şi conduse de spartani şi de comandantul lor Pausanias, au învins restul armatei persane de sub comanda lui Mardonius.

O OPERAŢIE REUŞITĂ

„Critobulos se bucură de mare faimă pentru că scosese săgeata din ochiul lui Filip, asigurându-se că pierderea ochiului nu îi deformează chipul."

Pliniu, *Istoria naturală*, 7, 37

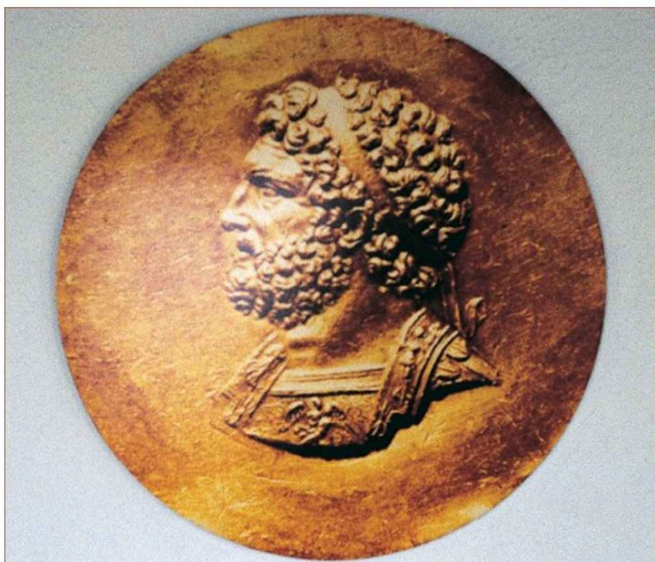
tragedie *Bacantele*. Dar Archelaos nu a mai trăit să îşi vadă ambiţiile împlinite, fiind ucis, aşa cum li se întâmpla multor macedoneni, de pumnalul unui asasin.

Moartea lui Archelaos a fost urmată de o succesiune de suverani efemeri până când Amyntas al III-lea a readus stabilitatea. Şi totuşi, regatul era ameninţat constant de illiri la vest şi de tendinţele imperialiste (sau cel puţin hegemonice) ale atenienilor şi tebanilor. Amyntas a avut trei fii cu regina Euridice, toţi destinaţi domniei. Alexandru al II-lea a păstrat tronul doar scurt timp (369–368) înainte să fie ucis. Un cumnat, Ptolemeu din Aloros, a fost regent al mult prea tânărului Perdiccas al III-lea, până când a fost şi el asasinat în 365. Perdiccas era acum stăpân al propriei case şi al tronului, dar regatul a continuat să fie ameninţat de illiri la vest, iar în

ALEXANDRU RELATEAZĂ REALIZĂRILE LUI FILIP

„Când v-a găsit Filip, eraţi un trib de hoinari săraci, cei mai mulţi dintre voi acoperiţi cu piei de animale, păscând câteva oi pe dealuri şi luptând fără vlagă ca să le apăraţi de vecinii voştri – traci, tribali şi illiri. V-a dat de îmbrăcat mantii în loc de piei; v-a coborât de pe dealuri în câmpie; v-a învăţat să luptaţi pe picior de egalitate cu duşmanul de la graniţe până când aţi aflat că siguranţa nu stă în fortăreţele munţilor, ci în propriul vostru curaj. V-a transformat în locuitori ai oraşului; v-a dat legi; v-a civilizat (...) Tessalia, atâta vreme sperietoarea şi groaza voastră, a supus-o domniei voastre şi, umilindu-i pe focidieni, drumul strâmt şi greu spre Grecia a devenit unul larg şi accesibil. Pe cei din Atena şi Teba, care ani de zile au aşteptat momentul prielnic să ne doboare, i-a umilit atât de tare – iar în această perioadă lucram alături de tatăl meu – încât cei care odinioară au cerut de la noi fie banii, fie supunerea noastră priveau acum la noi, la rândul lor, ca la mijloace ale propriei salvări."

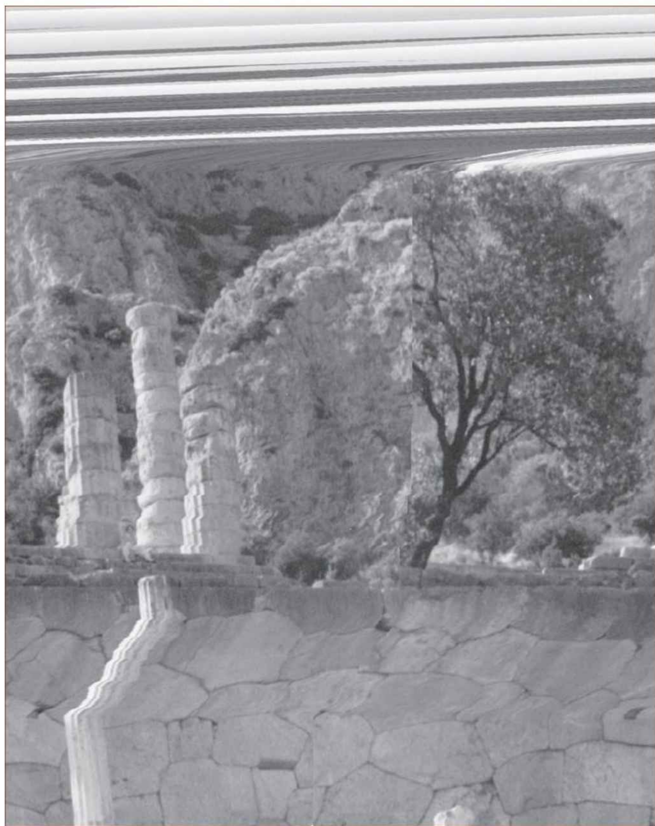
Arrian, *Anabasis Alexandri*, 7, 9



Medalionpe care aparecapullui Filipal II-lea. Faptulcă esteexpusăpartea stângă a feţei poatefi semnificativFilip a fostlovit de o săgeatăn ochiuldreptîn timpul asediuluide la Methone,în 354 î.Hr.
Muzeul Arheologic din Salonic

360/359 aceştia au distrus armata macedoneană, lăsându-l pe Perdiccas mort pe câmpul de bătălie, astfel încât moştenitor al tronului rămăsese acum doar un copil (Amyntas).

În timpul domniei fraţilor săi, cel mai mic fiu, Filip, petrecuse o vreme ca ostatic în Teba, la vremea respectivă cel mai puternic stat militar din Grecia. Aici fusese martor al reformelor infanteriei tebane şi se gândise să aplice lecţiile la armata macedoneană. Astfel, când urgenţa creată de dezastrul din Illiria din 360/359 l-a adus



Ruineletempluluilui Apollode la Delfi. Pythia,preoteasazeului, a afirmat că Alexandruaveasăfie invincibil.

Colecția autorului



Leul din Cheroneea, monument închinat grecilor care au căzut la Cheroneea în 338 î.Hr. luptând împotriva lui Filip al II-lea.
Colecția autorului

la putere, ca regent al lui Amyntas al IV-lea, Filip nu doar că a știut ce să facă, ci și cum. Într-adevăr, a făcut față crizei atât de eficient – combinând acțiunea militară cu diplomația sau chiar cu duplicitatea – încât pretențiile lui Amyntas au fost înlăturate. Reformele lui Filip au fost cele care au făcut armata invincibilă: pe atunci nu știa că, în timp ce se lupta să asigure supraviețuirea Macedoniei, pregătea și organiza o armată de cuceritori ai lumii.

Filip a cucerit rapid nordul Tessaliei, cu principalul său oraș Larisa, și și-a încununat victoriile politice căsătorindu-se cu Philinna, o femeie din familia conducătoare. Focidienii jefuiseră comorile din Delfi ca să cumpere mercenari, iar incapacitatea tessalienilor și a tebanilor să se ocupe de aceștia l-au transformat pe Filip în susținător al zeului.

După victoria de la Câmpia Șofranului, din 353, oamenii săi au purtat cununi de laur pe cap, care simbolizau faptul că îl slujeau pe Apollo. Deja în 346, prin termenii Păcii lui Philocrates, Filip s-a făcut pe sine însuși stăpân în nordul Greciei. A ocupat Tessalia și a susținut voturile decisive ale Consiliului Amfictionic care controla Delfi.

Pentru o vreme, Filip și-a îndreptat atenția către nord-vest, către regiunea dominată de traci și Bizanț. Dar în 338, acesta a zdrobit armatele reunite ale Atenei și Tebei la Cheroneea și a fost capabil să impună o reglementare asupra Greciei prin crearea Ligii de la Corint (sau Liga Elenă), care l-a recunoscut drept lider *(hegemon)*. El ținea frâiele politicii externe a grecilor, dar cele mai mari provocări aveau să vină din partea propriului regat, ba chiar din partea propriei familii.

PĂRŢI ÎN CONFLICT

PERŞII, MACEDONENII ŞI TRUPE ALIATE

PERŞII

Încă de pe vremea lui Darius I (521–486), Imperiul Persan era împărţit din punct de vedere administrativ în 20 de provincii cunoscute ca satrapii, fiecare guvernată de un satrap – cel puţin aceasta era aproximarea greacă a cuvântului *khshathrapavan*, un cuvânt de origine medică al cărui sens pare să fi fost „ocrotitor al ţinutului“. Acestor satrapii le revenea plata unui tribut anual care pornea de la mica sumă de 170 de talanţi de argint din Eubeea, plătiţi de locuitorii din regiunea Hindukush, până la impresionanta sumă de 4 680 de talanţi din partea indienilor din vecinătate. (Nu are rost să încercăm să convertim banii antici în valori moderne, dar merită să observăm că, în ultimele etape ale Războiului Peloponesiac, cu circa 80 de ani înainte de invazia lui Alexandru, un talant era suficient pentru a întreţine o triremă, cu un echipaj de 200 de oameni, timp de o lună.) Sumele suplimentare strânse pe lângă aceste cantităţi erau probabil pentru folosul personal al satrapilor.

Pe lângă satrapii acestor 20 de provincii au existat conducători ai unor unităţi administrative mai mici, cunoscuţi grecilor ca hiparhi *(hyparchoi)*, dar folosirea terminologiei este adesea inconsecventă

PAGINILE URMĂTOARE Nemuritorii perşi erau trupe de elită. Numele lor derivă din faptul că numărul lor nu trebuia să fie niciodată mai mic de 10 000. Cromolitografie din secolul XIX a frizei de la Susa. *ARPL*





în sursele greceşti, iar titulaturile „satrap" şi „hiparh" sunt folosite uneori interşanjabil. Ambele categorii pot fi regăsite la comanda trupelor recrutate la nivel regional.

Armata persană era alcătuită iniţial din recruţi din satrapii, fiecare dintre provinciile ahemenide asigurând trupe în funcţie de bogăţie şi de populaţie. Aceste trupe erau apoi împărţite în unităţi bazate pe zeci. Herodot şi Xenofon vorbesc regulat de miriade şi chiliarhii, unităţi de 10 000 şi, respectiv, de 1 000 de soldaţi, pe care perşii le numeau *baivaraba* şi *hazaraba*. Fiecare *baivarabam* îşi avea propriul *baivarpatish* („miriarh") şi exista un *hazarapatish* („chiliarh") pentru fiecare *hazarabam*, care în schimb era subîmpărţit în zece grupuri de 100 *(sataba)*, iar aceştia în zece unităţi de câte zece *(dathaba)*. Acestea erau, de fapt, doar puteri nominale şi astfel putem explica, măcar în parte, numărul exagerat de perşi din sursele greceşti, mai ales în relatarea lui Herodot asupra Războaielor Medice.

Şi totuşi, o singură unitate chiar îşi menţinea puterea deplină a celor 10 000, fiind cunoscută astfel drept „Nemuritorii". Această unitate forma elita – oameni aleşi pentru forma fizică şi pentru curajul lor – şi se pare că includea un contingent de 1 000 de suliţaşi care urmau carul regelui. Pe lângă aceştia mai exista garda specială de suliţaşi ai regelui, cunoscuţi datorită merelor de aur de la capătul inferior al suliţelor drept *melophoroi*, „purtători de mere". Şi aceştia erau în număr de 1 000 şi precedau carul regelui din procesiunea regală. În mod asemănător, regele era însoţit de 1 000 şi de 10 000 de cavaleri.

Când Alexandru a trecut în Asia, Darius al III-lea devenise rege doar de puţină vreme, în urma frământărilor de la curtea Ahemenizilor. Necruţătorul Artaxerxes al III-lea Ochos ridicase la un rang înalt la curte – căci era *hazarapatish* sau chiliarh –, dar şi în armată pe un eunuc pe nume Bagoas. Totuşi, în 338 î.Hr., Bagoas i-a ucis mai întâi pe Ochos, apoi şi pe fiii acestuia. Prin urmare, domnia a fost lăsată în seama unui anume Artashata, pe care autorii greci (din motive necunoscute nouă) l-au numit Codomannos şi care şi-a luat numele dinastic de Darius (al III-lea).

Spre deosebire de fiii lui Ochos, Darius era o persoană matură, trecut de 40 de ani, şi un războinic cu experienţă – el înfrânsese un erou cadusian într-o bătălie singulară (monomahie) – care, conştient de uneltirile lui Bagoas, l-a forţat să îşi bea propria otravă. Când şi-a îndreptat atenţia asupra invadatorilor macedoneni, abia se întorsese dintr-o expediţie de înăbuşire a unei noi revolte în Egipt.

MACEDONENII

Macedonia, dimpotrivă, era rezultatul unificării dintre Macedonia Superioară şi cea Inferioară, care fusese încheiată în perioada lui Filip al II-lea şi căreia i-au fost adăugate noi oraşe cu noi cetăţeni – naturalizaţi, cu alte cuvinte. Câţiva dintre cei mai apropiaţi prieteni ai lui Alexandru *(hetairoi)* aparţineau ultimului grup: Nearchos şi fiii lui Larichos, mai ales Laomedon şi Erigyius.

În general, ţara nu era foarte urbanizată şi cei mai mulţi locuitori erau păstori; statul nu avea resurse pentru o armată a cetăţenilor hopliţi, din moment ce majoritatea nu aveau resursele cu ajutorul

PROCESIUNEA REGALĂ A PERŞILOR

„(...) în faţă, pe altare de argint, era adus focul pe care perşii îl numeau sacru şi etern. Apoi soseau magii, cântând imnul tradiţional, urmaţi de 365 de tineri în mantii purpurii, tot atâţia cât zilele anului. Pe urmă sosea carul închinat lui Iupiter [Ahura-Mazda], tras de cai albi, urmat de un cal de o mărime impresionantă, pe care perşii îl numeau „calul soarelui“. Cei care mânau caii erau echipaţi cu bice de aur şi tunici albe (...), iar aceştia erau urmaţi de cavaleriile a 12 neamuri de diferite culturi, felurit înarmate. Următorii în linie erau soldaţii pe care perşii îi numeau „Nemuritori“, 10 000 la număr (...). După o scurtă pauză veneau cei 15 000 de oameni cunoscuţi drept „rudele regelui“ (...). Coloana de lângă aceştia includea aşa-zişii *doryphoroe*, (...) care precedau carul regal pe care se afla chiar regele (...). 10 000 de suliţaşi purtători de lănci gravate cu argint şi cu vârfuri de aur urmau carul regelui, însoţit la dreapta şi la stânga de 200 dintre cele mai nobile rude ale sale. La capătul coloanei veneau 30 000 de pedestraşi, urmaţi de 400 dintre caii regelui.“

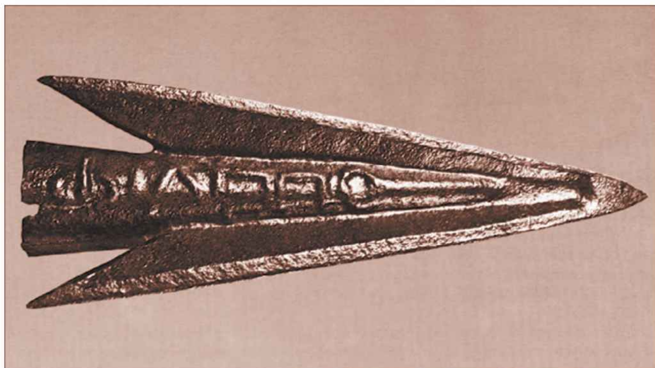
Quintus Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare*, 3,3, 9–21

cărora să își asigure armura de hoplit. Dar Macedonia avea o populație numeroasă și robustă, care, dacă ar fi putut fi înarmată ieftin și eficient, ar fi putut deveni o provocare mult prea mare pentru vecini.

Inițial, nucleul armatei macedonene era cavaleria, mai ales nobilimea ce forma garda regelui și se lansa odată cu acesta în bătălie, ca suită a lui. Aici întâlnim prima oară termenul *hetairoi*, adică „însoțitori“ (sau „prieteni“). Se pare că Filip înființase un batalion de elită, pe care l-a denumit „însoțitorii săi pedestrași“ *(pezhetairoi)*. Ulterior, denumirea a ajuns să însemne infanterie macedoneană în general – cu alte cuvinte, recruții teritoriali, mulți dintre ei din Elimeia, Lyncos, Orestis și Tymphaia, cantoane ale Macedoniei Superioare. Gărzile de infanterie de elită au devenit cunoscute drept *hypaspistai* sau „purtători de scut“ și chiar și aceștia erau separați de un grup de gărzi de nobili, descriși ca *hypaspistai* regali sau *agema*.

În armata care l-a urmat pe Alexandru în Asia au fost 9 000 de *pezhetairoi*, dispersați în șase brigăzi *(taxeis)* – fiecare *taxis* alcătuită din 1 500 de oameni –, și 3 000 de *hypaspistai*. Deși unii i-au considerat pe aceștia din urmă mai slab înarmați decât *pezhetairoi*, adevărul este că erau înarmați la fel și doar baza de recrutare era diferită. Arma care îl caracteriza pe infanteristul sau pe falangistul macedonean era cunoscută ca *sarissa*, o lance din lemn de esență tare (adesea lemn de corn) cu vârf metalic și capăt rotunjit. Lungimea sa varia între 4,5–5,5 m, deși se pare că erau folosite lănci mai lungi, și cântărea circa 6 kg. Din moment ce trebuia ținută cu ambele mâini, scutul, cu un diametru de circa 0,6 m, era fie suspendat de gât, făcând astfel platoșa practic inutilă, fie fixat de antebraț cu ajutorul unui ham. Coiful era în stil „frigian“, purtat și de membrii cavaleriei, deși cei din urmă sunt reprezentați adesea purtând așa-numita cască beoțiană.

Cavaleria macedoneană, cunoscută drept Cavaleria Însoțitoare, era structurată în escadroane numite *ilai*. Forța unei *ile* era probabil de circa 200 de oameni, deși Escadronul Regal *(ile basilike)* includea 300 de oameni. Opt *ile* de Însoțitori erau suplimentate de patru *ilai* de cavalerie ușoară *(prodromoi)* sau purtători de *sarissa (sarissophoroi)* și unul de paeonieni. În vreme ce Însoțitorii erau în general înarmați



Vârf de săgeată. Aceasta poartă numele lui Filip.
Muzeul Arheologic din Salonic

cu suliţa cavalerului *(xyston)*, *sarissophoroi*, după cum le arată şi numele, purtau *sarissa* de cavalerie, o formă mai scurtă a lăncii de infanterist, variind probabil între 4,5–5,5 m, şi cu o greutate de circa 2 kg.

TRUPE ALIATE

Atât macedonenii, cât şi perşii au folosit pe larg hopliţi greci, iar macedonenii au utilizat la rândul lor cavaleria greacă. Dar numărul grecilor din armata persană era cu mult mai mare – o statistică stânjenitoare pentru Alexandru, a cărui propagandă încercase să îi vândă campania ca un război panelenic, purtat pentru binele tuturor grecilor împotriva unui duşman detestat. În armata lui Alexandru, cavaleria tessaliană îi egala ca forţă pe Însoţitorii macedoneni (1 800–2 000) şi lupta în aripa stângă, sub comanda generalului Parmenion; dar din moment ce Tessalia aparţinea sferei politice a Macedoniei, iar Alexandru era *archon* al Ligii Tessaliene, aceste trupe



Cnemidedin bronz din MormântulII de la Vergina,desprecare numeroşi cercetătorisusţincă i-au aparţinutlui Filip al II-lea, tatăl lui Alexandrucel Mare. Observaţică suntdesperecheate.

Muzeul Arheologic din Salonic

Extinderea Macedoniei



trebuie considerate ca fiind distincte de cele ale „aliaţilor“. Totuşi, merită să observăm că, odată ce a fost declarată etapa panelenică a cuceririi, tessalienii au primit permisiunea să se întoarcă acasă, deşi şi-au vândut caii şi s-au întors pe jos.

Sunt atestaţi şi alţi călăreţi aliaţi, inclusiv cavaleri peloponesieni, cavalerie tracă şi mercenară. O inscripţie de la Orchomenos

PREDAREA MERCENARILOR GRECI

„Solilor greci care l-au implorat să se ajungă la o înțelegere privind întreaga forță mercenară, Alexandru le-a răspuns că nu o să cadă la nici o învoială cu ei; cei care au luptat alături de barbari împotriva Greciei și împotriva hotărârilor grecești se făceau vinovați de greșeli grave. El le-a poruncit să vină ca unul și să se predea, lăsând în seama lui hotărârea de a face tot ce voia cu ei; în caz contrar, ei trebuie să facă tot ce le stă în putință pentru propria siguranță. Aceștia au răspuns că s-au dat pe sine și pe ceilalți în mâinile lui Alexandru și i-au cerut să trimită un ofițer care să-i conducă teferi în tabăra lui.“

Arrian, *Anabasis Alexandri*, 3, 23, 8–9

menţionează numele cavalerilor locali care au luptat în armata lui Alexandru. În 334, Alexandru a condus 7 000 de aliaţi şi o infanterie de 5 000 de mercenari în Asia şi au existat un flux constant de întăriri pe parcursul campaniei, dar şi un număr mare de greci detaşaţi în tot imperiul ca trupe de garnizoană.

La moartea lui Alexandru, cam 10 000 dintre Satrapiile Superioare plănuiau să îşi abandoneze posturile şi să se întoarcă în Grecia, ceea ce mai încercaseră la auzirea veştii false a morţii regelui, în 325.

Desigur, perşii foloseau un număr mare de mercenari greci: 20 000 sunt atestaţi la Granicos şi 30 000 la Issos. Grecii capturaţi erau totuşi trimişi de Alexandru în tabere de muncă forţată şi doar cu mare greutate compatrioţii lor reuşeau să îi elibereze. Chiar şi când Darius se refugia la sud de Marea Caspică, cu puţin timp înainte de a fi ucis de Nabarzanes şi Bessus, un număr însemnat de mercenari greci au rămas cu el, sub comanda lui Patron fenicianul şi a lui Glaucos din Etolia. În cele din urmă, aceşti mercenari fără stăpân au fost constrânşi să se pună la cheremul lui Alexandru.

IZBUCNIREA RĂZBOIULUI
ASCENSIUNEA LUI ALEXANDRU LA PUTERE

ASASINAREA LUI FILIP

Izbucnirea războiului macedonean de cucerire a fost de fapt un proces în două etape, prima fiind împiedicată de asasinarea inițiatorului său, Filip al II-lea. După zdrobirea rezistenței grecești la Cheroneea, la sfârșitul verii lui 338, Filip a încheiat o alianță a orașelor-stat, cunoscută, după locul de întâlnire al consiliului, drept Liga de la Corint (sau Liga Elenă). Aceasta s-a întrunit prima oară în primăvara lui 337, l-a ales pe Filip conducător militar *(hegemon)* și a pus bazele unei expediții panelenice împotriva Persiei.

Nu sunt clare scopurile exacte ale lui Filip în privința expansiunii teritoriale. Mulți presupun că acesta s-ar fi mulțumit, cel puțin la început, cu eliberarea Asiei Mici, ceea ce ar fi corespuns cu siguranță politicii lui Filip din trecut. Începând cu înăbușirea opoziției interne și securizarea granițelor împotriva incursiunilor barbare, Filip și-a extins teritoriul treptat și prudent timp de 20 de ani. Spre deosebire de Alexandru, care obișnuia mai întâi să cucerească și mai apoi să consolideze – iar, în unele cazuri „mai apoi" nu sosea niciodată –, Filip se mulțumea să se extindă sistematic, fără să forțeze puterea macedoneană.

Dar cuceririle lui Filip au fost întrerupte de asasinarea acestuia, iar stabilitatea regatului a fost tulburată de o căsătorie nepotrivită. Regii macedoneni, cel puțin din perioada influenței persane în regiune (după 513), erau poligami, iar Filip s-a căsătorit a șaptea oară în octombrie 337.

Mireasa era o adolescentă macedoneană de stirpe aristocrată – de fapt, cele mai multe mirese ale lui Filip fuseseră străine –, dar căsătoria a fost mai degrabă rezultatul unei poveşti de dragoste decât al politicii. Într-adevăr, Filip trecea prin ceea ce am numi „criza vârstei de mijloc", iar nurii tinerei Cleopatra erau o distragere plăcută de la treburile statului şi de la pretenţiile soţiei lui irascibile, regina Olympia, mama lui Alexandru cel Mare. Aroganţa lui Filip l-a făcut surd atât la aşteptările politice ale familiei noii lui soţii, cât şi la resentimentele fiului şi moştenitorului său.

La ospăţul de nuntă, unchiul Cleopatrei, Attalos, lipsit de tact, a închinat paharul urându-le mirilor să aibă moştenitori „legitimi" la tronul macedonean. Alexandru (pe bună dreptate) a fost deranjat de această observaţie şi şi-a aruncat cupa cu băutură spre Attalos. Filip, în schimb, tulburat de iubire şi de vin, a scos sabia şi s-a repezit la fiul său. Dar s-a împiedicat şi a căzut printre pernele de la banchet, slăbit de băutură şi de o veche rană din luptă. Când mirele s-a trezit la realitate în dimineaţa următoare, Alexandru era deja în drum spre Epir, locul de baştină al mamei sale, care îl însoţea. De acolo avea de gând să călătorească până în regatul illirilor, inamicii tradiţionali ai Macedoniei, intenţionând să îşi reafirme dreptul de moştenitor cu ajutorul lor. Dar acest drept nu fusese de fapt niciodată pus sub semnul întrebării de Filip, cel puţin nu intenţionat, iar în cele din urmă s-au folosit mijloace diplomatice pentru întoarcerea fiului şi reconcilierea cu el.



Medalion cu capul mamei lui Alexandru, Olympia, dintr-o serie de medalioane comandate de împăratul roman Caracalla (212–217 d.Hr.). Această regină, una dintre cele şapte soţii ale lui Filip, a avut o mare influenţă asupra caracterului fiului său şi a produs tulburări politice considerabile în Macedonia în timpul absenţei lui Alexandru în Asia.

ISI

CLEOPATRA

Numele de Cleopatra este de obicei asociat cu Egiptul: practic toată lumea este familiară cu Cleopatra a VII-a, amanta lui Iulius Caesar și Marc Antoniu, care a murit în 30 î.Hr. Dar numele apare deja în *Iliada* lui Homer și a fost popular în vechea Macedonie. Pe regina lui Archelaos I, pe a șaptea soție a lui Filip și pe sora lui Alexandru cel Mare le chema Cleopatra. De fapt, fiica regelui selgiucid Antioh al III-lea a fost prima Cleopatră care a domnit în Egipt, când în 194/193 s-a căsătorit cu tânărul rege Ptolemeu al IV-lea Epiphanes.

Între timp, incomodul Attalos fusese trimis împreună cu Parmenion și o armată să stabilească un cap de pod în Asia Mică. Și totuși, în Macedonia existau destui care îl detestau pe Attalos și se temeau de împlinirea urării lui de nuntă. Mulți se gândeau la nepotul lui Filip, Amyntas, fiul lui Perdiccas, care domnise scurtă vreme pe când era minor, dar care fusese constrâns să lase tronul unchiului său. În loc să îl elimine ca rival potențial, Filip i-a permis să trăiască în calitate de simplu cetățean și l-a căsătorit cu una dintre fiicele sale, Kynane. În 337/336, el a devenit personajul-cheie al unui grup disident, un candidat șovăielnic la tron, susținut de o facțiune din Macedonia Superioară care plănuia asasinarea lui Filip.

Aceasta cel puțin a fost versiunea oficială care a urmat faptei; versiunea promovată de Alexandru, poate cu scopul de a distrage atenția de la adevărații vinovați – căci erau mulți cei care îl socoteau responsabil chiar pe Alexandru sau, fără să reușească acest lucru, pe mama lui, regina părăsită. Era un fapt pe potriva firii ei și cu siguranță aceasta nu și-a exprimat dezaprobarea publică, deși ne putem îndoi că l-a încoronat pe asasin, Pausanias din Orestis, care fusese ucis în timp ce încerca să scape și care a fost tras în țeapă după aceea.

Alexandru a împărțit rapid pedepse, eliberându-se în același timp de rivalii la tron. Antipater, care în trecut avusese rol de regent în lipsa lui Filip, a susținut pretențiile lui Alexandru și nu i-a fost greu să aresteze și să execute rivalii acuzându-i de conspirație. Și Attalos a fost acuzat că ar fi corespondat cu atenienii – un scenariu puțin probabil – și executat la ordinul noului rege de colegul său,

CĂSĂTORIILE LUI FILIP

„În cei douăzeci de ani ai domniei sale, Filip s-a căsătorit cu Audata din Illiria, care i-a dăruit o fiică, Kynnane, şi s-a căsătorit apoi cu Phila, sora lui Derdas şi Machatas. Apoi, din moment ce dorea să îşi extindă teritoriul, care să cuprindă şi Tessalia, a avut copii de la două femei tessaliene, Nicesipolis din Pherae, care a avut-o pe Thessalonice, şi Philinna din Larissa, care i l-a dat pe Arrhidaios. În plus, a intrat în stăpânirea Regatului Molossian căsătorindu-se cu Olympia, de la care i-a avut pe Alexandru şi Cleopatra, iar când a cucerit Tracia, regele trac Cothelas i-a ieşit în întâmpinare cu fiica lui Meda şi multe daruri. După ce s-a căsătorit cu Meda, Filip a luat-o acasă pentru a-i fi cea de a doua soţie, alături de Olympia. Pe lângă toate acestea soţii, s-a căsătorit şi cu Cleopatra, de care era îndrăgostit; aceasta era fiica lui Hippostratos şi nepoata lui Attalos. Aducând-o acasă ca nouă soţie, alături de Olympia, viaţa lui a devenit un haos total. Chiar la ceremonia nunţii, Attalos a spus: „Ei bine, acum vom vedea că se nasc copii de viţă regală, legitimi, iar nu bastarzi". Auzind aceste cuvinte, Alexandru a aruncat spre Attalos cupa pe care o ţinea în mână, acesta aruncându-şi şi el pocalul spre Alexandru. După aceea, Olympia s-a refugiat la molossieni, iar Alexandru la illiri, şi Cleopatra i-a dăruit lui Filip o fiică pe care au numit-o Europa."

Athenaios, *Banchetul înţelepţilor*, 13, 557

Parmenion. O epurare sângeroasă a fost pusă în scenă ca act de pietate filială, iar cei care au putut s-au salvat fie prin pactizare cu noul rege, fie prin fugă. Ambele tipologii aveau să iasă la suprafaţă în timpul campaniei, dovedindu-se că mai degrabă au amânat decât au evitat pedeapsa capitală.

ALEXANDRU, MOŞTENITORUL VREDNIC

Expediţia ratată a lui Filip a constituit astfel un start fals. Dar Alexandru a avut acces la mai mult decât tronul Macedoniei, moştenind de asemenea campania tatălui său în Persia. Fără îndoială era nerăbdător să plece, căci istoria spune că, în adolescenţă, i s-a plâns tatălui său că nu îi mai rămâneau multe de cucerit.

Şi totuşi, lucrurile nu au mers conform planului. Ascensiunea lui Alexandru a îndemnat la revoltă unele state supuse şi regatele

barbare care mărgineau Macedonia. Iar noul rege a fost constrâns să arate ce poate, mai ales în sud, unde oratorul atenian Demostene, duşmanul implacabil al lui Filip al II-lea, îl lua în râs pe Alexandru numindu-l copil şi nătâng.

Rezistenţa în faţa noului rege din Tessalia a fost zdrobită de viteză şi îndrăzneală, în timp ce treptele (cunoscute drept „Scara lui Alexandru“) săpate pe panta Muntelui Ossa le-au permis macedonenilor să cucerească poziţia tessalienilor. Aceştia au reacţionat prin gesturi de căinţă şi l-au recunoscut pe Alexandru drept *archon* al

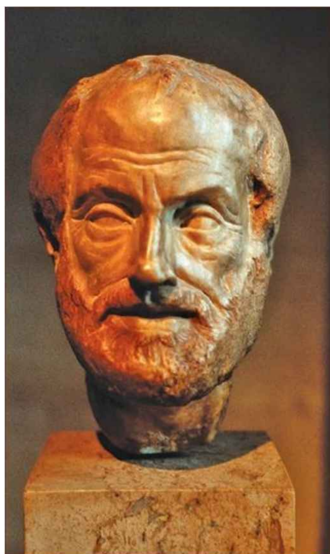
ASASINAREA LUI FILIP AL II-LEA

„Între timp, pe când se adunau trupele auxiliare din Grecia, Filip sărbătorea căsătoria fiicei sale Cleopatra cu acel Alexandru pe care îl făcuse rege al Epirului. Ziua fusese de pomină prin pregătirile somptuoase, pe măsura măreţiei celor doi regi, unul dăruind o fiică, iar celălalt luând o soţie. Mai erau şi jocuri nemaivăzute. Filip se grăbea să ajungă la acestea, flancat de cei doi Alexandru, fiul şi socrul său, fără gărzi de corp, când Pausanias, un tânăr nobil macedonean pe care nu îl bănuia nimeni, s-a dus pe o alee îngustă şi l-a doborât cu sabia pe Filip care trecea pe acolo, întinând astfel cu tristeţe de moarte o zi sortită bucuriei (...). Se crede că Olympia şi fiul ei (...) l-au îndemnat pe Pausanias la o crimă atât de cumplită (...). În orice caz, Olympia a pregătit cai pentru scăparea asasinului. După aceea, când a auzit de asasinarea regelui, a venit în grabă la înmormântare, pasămite făcându-şi datoria; iar în seara sosirii ei, a pus o coroană de aur pe capul lui Pausanias în timp ce acesta era încă pe cruce, ceea ce nimeni nu ar fi putut să facă atâta vreme cât fiul lui Filip era încă în viaţă. Câteva zile mai târziu, a pus ca trupul asasinului să fie coborât de pe cruce şi să fie incinerat peste rămăşiţele soţului ei; apoi a ridicat un mormânt pentru el în acelaşi loc şi, răspândind superstiţii în rândul poporului, s-a îngrijit să i se aducă în fiecare an jertfe funerare. După aceea, a silit-o pe Cleopatra, din pricina căreia Filip divorţase de ea, să se spânzure, după ce o ucisese mai întâi pe fiică în braţele mamei, şi numai vederea duşmancei sale spânzurate i-a domolit Olympiei setea de răzbunare pe care o grăbise prin crimă. În cele din urmă i-a închinat lui Apollo sabia cu care fusese înjunghiat regele, săvârşind aceasta cu numele Myrtale, pe care Olympia îl avusese în copilărie. Toate s-au făcut la lumina zilei, de parcă Olympia s-ar fi temut ca nu cumva această crimă să pară ca şi cum nu ar fi fost urzită de ea, dincolo de orice îndoială.“

Iustin, *Historiarum Philippicarum libri XLIV*, 9, 6, 1–4; 7, 8–14

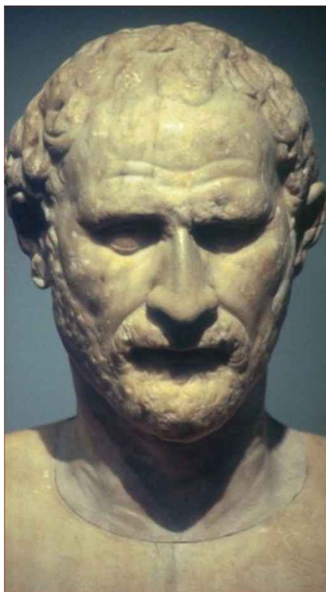
Ligii Tessaliene, poziţie deţinută anterior de tatăl său. O revoltă iniţială a tebanilor, atenienilor şi spartanilor a fost înăbuşită de sosirea oportună a lui Alexandru în Grecia, unde a convocat o întâlnire a Ligii de la Corint a cărei existenţă simboliza însăşi puterea macedoneană. În timpul întâlnirii a fost ales *hegemon* şi succesor al lui Filip ca *strategos* („general“) al cruciadei panelenice. Sparta, cu toate acestea, a refuzat să se alăture ligii sau să recunoască public suveranitatea Macedoniei, susţinând că nu putea să urmeze pe altcineva deoarece prerogativa ei era să conducă. Intransigenţa spartană avea să ducă la izbucnirea revoltei din 331, când Agis al III-lea a atacat trupele macedonene în Pelopones, doar pentru a fi înfrânt şi ucis la Megalopolis. Deocamdată însă, Alexandru se mulţumea să îi ignore, dat fiind că neputinţa lor militară era vădită.

Și totuși, orașele-stat grecești nu erau gata încă să renunţe la toate pretenţiile de independenţă și de conducere. Alexandru era convins că le intimidase doar prin demonstraţii de forţă, iar acum avea de gând să se ocupe de triburile de la graniţă ale illirilor



Bust de marmură considerat a fi al lui Aristotel. În copilărie, Alexandru a fost educat de Leonida şi Lysimachos, tutori aleşi de mama lui. În 343 î.Hr., Aristotel, al cărui tată, Nicomahos, fusese medic la curtea tatălui lui Filip, Amyntas al III-lea, a fost chemat în Macedonia din Asia Mică şi i-a predat lui Alexandru la Mieza. Învăţăturile sale despre barbari (cei care nu aveau origine greacă), pe care îi considera inferiori şi buni doar să fie sclavi ai grecilor, nu s-au prins de elevul său.

Ann Ronan Picture Library



Bustal lui Demostene. Oratorul ateniana fost un adversar înverşunat al Macedoniei, mai ales al lui Filip al II-lea. În perioada ascensiunii lui Alexandru, l-a ironizat numindu-l copil şi l-a comparat cu neghiobul Margites. Dar Demostene şi-a dat repede seama de greşeală. Copie a originalului realizat de Polyeuktos în cca 280 î.Hr., Copenhaga.
Ann Ronan Picture Library

şi tribalilor, înainte să îşi îndrepte atenţia către Asia.

Ambele au fost cucerite fără întârziere, deşi, în fiecare caz în parte, antrenamentul şi disciplina trupelor macedonene au făcut sarcina să pară mai uşoară decât a fost de fapt. Acestea erau o maşină de luptă eficientă pe care Filip o lăsase fiului său, iar dominaţia macedoneană în est a fost clădită pe fundamentele reformelor militare ale lui Filip.

Dar activităţile lui Alexandru în nord au generat zvonuri – false, dar răspândite deliberat – că regele fusese ucis în Iliria. În primăvara lui 335, tebanii s-au scuturat de sub jugul macedonean, asediind garnizoana pe care Filip o înfiinţase pe acropola lor (Cadmea) după Cheroneea şi susţinând că promovează cauza elenă. Fundamentul propagandei macedonene fusese afirmaţia potrivit căreia Filip îi unificase pe greci cu scopul de a ataca Persia, „duşmanul comun al Greciei“, şi de a răzbuna nedreptăţile din trecut. În această privinţă el doar folosea sentimentele lui Isocrate şi ale altor panelenişti. Dar tebanii au propus acum să folosească fondurile Persiei pentru a elibera Grecia de adevăratul opresor, Macedonia.





PANELENISM ȘI SENTIMENT ANTIPERSAN

„Declar că tu [Filip] ar trebui să fii binefăcătorul Greciei și regele Macedoniei, și să dobândești o întindere cât mai mare din imperiul celor care nu sunt greci. Dacă vei înfăptui acest lucru, vei câștiga recunoștință universală: din partea grecilor pentru avantajele pe care le vor avea, din partea Macedoniei, dacă domnia ta va fi demnă de un rege, iar nu tiranică, și din partea restului lumii dacă, datorită ție, va fi eliberată de despotismul persan pe care îl va preschimba cu protecția grecilor."

Isocrate, *Panegiricul lui Filip*, 153

O PĂRERE CONTRARĂ

„Personal, nu sunt de acord cu Demaratos din Corint, care a susținut că grecii au pierdut experiența foarte plăcută de a-l vedea pe Alexandru pe tronul lui Darius. De fapt, cred că ar fi fost mai îndreptățiți să verse lacrimi dându-și seama că aceia care i-au lăsat această onoare lui Alexandru au fost cei care au sacrificat armatele grecilor la Leuctra, Coroneea, Corint și în Arcadia."

Plutarh, *Viețile paralele*, *Agesilaos* 15, 3–4

Reacția lui Alexandru a fost rapidă și brutală: în două săptămâni, el se afla în fața porților Tebei. Atena și Demostene au dovedit că se pricepeau mai bine să îi incite pe alții la distrugeri decât să susțină cauzele pe care le prezentaseră atât de nobil. Prin lipsa lor de acțiune, s-au salvat pe sine și au stat deoparte în timp ce Alexandru dezlănțuise teroarea în Teba, care avea să devină un exemplu pentru celelalte *poleis* grecești: Alexandru nu va mai tolera revolte în lipsa lui și îi va considera pe cei care preferau cauza barbarilor celei a concetățenilor lor greci drept simpatizanți ai perșilor (mediști) și trădători ai cauzei comune. Într-adevăr, orașul avea o lungă tradiție de medism și exista legenda conform căreia grecii aliați, în perioada invaziei lui Xerxes, făcuseră „jurământul de la Plateea", care chema la distrugerea orașului.

PAGINILE PRECEDENTE Ruinele de la Pella, locul nașterii lui Alexandru cel Mare.
Ministerul Culturii din Grecia



Cap de fildeş al lui Alexandru.
Muzeul de Arheologie din Salonic

Oficial, distrugerea Tebei putea fi prezentată ca un act iniţial al războiului de răzbunare. (Gryneum, din Asia Mică, urma să aibă aceeaşi soartă, cu aceeaşi justificare.) Teroarea avea să se dovedească mai eficientă decât orice garnizoană. Ca să evite acuzaţia de brutalitate gratuită, Alexandru a prezentat decizia de a distruge oraşul şi de a lua populaţia în sclavie drept lucrarea focidienilor şi a beoţienilor rebeli, căci până şi în acele vremuri ura inveterată nu avea nici un respect faţă de viaţa oamenilor.

Convinşi de Demades, atenienii au trimis o ambasadă care să îl felicite pe Alexandru pentru victoriile sale din nord şi să îşi ceară iertare pentru recentele lor imprudenţe. Regele le-a cerut să îi predea pe cei mai înverşunaţi provocatori, zece oratori şi generali proeminenţi, inclusiv Demostene, Licurg şi Hyperides, dar până la urmă a fost predat doar unul, Charidemos, care a fugit imediat la curtea lui Darius al III-lea, regele perşilor.

LUPTA

ALEXANDRU CUCEREŞTE UN IMPERIU

ASIA MICĂ

Forţele de avangardă macedonene, sub comanda lui Parmenion şi Attalos, au întâmpinat o rezistenţă susţinută în Asia Mică după ce au ajuns acolo în primăvara lui 336. Deşi au capturat Cizicul, ameninţând astfel Daskyleionul, capitala Frigiei hellespontine, înaintarea lor spre sud a fost împiedicată de Memnon din Rodos, un cumnat al persanului Artabazos şi frate al căpitanului mercenar care îl ajutase pe Artaxerxes al III-lea să recucerească Egiptul în anii 340. Succesele lui Memnon au fost urmate de arestarea şi executarea lui Attalos, care probabil nu făcuse nimic să ridice moralul armatei. Parmenion a cucerit într-adevăr Gryneum, jefuind oraşul şi luându-i pe locuitori în sclavie deoarece oraşul avea o istorie de „medism". În altă parte, alt camarad al lui Parmenion – Callas, fiul lui Harpalos, care venise probabil ca înlocuitor al lui Attalos, a fost imobilizat pe linia de coastă. Una peste alta, forţa expediţionară începuse cu stângul.

Sosirea lui Alexandru cu o armată de circa 40 000 de soldaţi a schimbat radical situaţia. Satrapii din Asia Mică şi-au adus taxele teritoriale în Frigia hellespontină şi au ţinut un consiliu de război la Zeleia. Aici, ei au respins propunerea lui Memnon de a adopta o „tactică a pământului pârjolit", alegând în schimb să înfrunte armata macedoneană lângă râul Granicos din apropiere.

Asia Mică nu era străină de invazia grecilor. În anii 390, Tissaphernes şi Pharnabazus, satrapii din Sardis şi Daskyleion, s-au dovedit capabili să lupte împotriva forţelor desfăşurate de Sparta

ALCĂTUIREA ARMATEI LUI ALEXANDRU

„S-a aflat că în infanterie erau 12 000 de macedoneni, 7 000 de aliaţi şi 5 000 de mercenari. Aceştia se aflau cu toţii sub comanda lui Parmenion. Odrisienii, tribalienii şi illirii care îi însoţeau erau în număr de 7 000 şi existau şi 1 000 de arcaşi şi aşa-zişi agriani, astfel încât infanteria număra în total 32 000 de soldaţi. Împărţirea cavaleriei era după cum urmează: 1 800 de macedoneni, comandaţi de fiul lui Parmenion, Philotas; 1 800 de tessalieni, comandaţi de Callas, fiul lui Harpalos; din restul Greciei, un total de 600, sub comanda lui Erigyius; şi 900 de călăuze din Tracia şi paeonieni, sub comanda lui Cassandru Astfel cavaleria avea în total 4 500 de oameni. Aceasta era puterea armatei care a trecut în Asia împreună cu Alexandru. Numărul de soldaţi lăsaţi în urmă în Europa, care se aflau sub comanda lui Antipater, totaliza 12 000 de infanterişti şi 15 000 de călăreţi.“

Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, 17, 17, 3–5

şi, de fapt, s-au înşelat unul pe celălalt de dragul unor avantaje minore. Invazia macedoneană a avut o amploare diferită, cu intenţii mult mai clare, dat fiind că perşii ştiau de crearea Ligii de la Corint, precum şi de mandatul acesteia de a purta război împotriva lor. Unele surse şi posibil Alexandru însuşi (în scopuri oficiale) l-au acuzat pe regele persan de tentativa de a împiedica expediţia punând la cale asasinarea lui Filip. Chiar dacă era vreun sâmbure de adevăr în acuzaţie, acest lucru nu a avut mare efect. Într-adevăr, a înlocuit un comandant mai prudent cu unul îndrăzneţ şi ambiţios. Realitatea prezenţei lui Alexandru pe pământ asiatic cerea o acţiune imediată şi concertată.

Perşii au continuat să recruteze un număr mare de mercenari greci, care măcar de data asta nu luptau doar pentru bani. Ca mulţi dintre compatrioţii lor de acasă, ei considerau neîndoielnic Persia drept răul cel mai mic, iar Alexandru, la rândul său, îi trata dur pe mercenarii capturaţi, mai degrabă ca trădători decât ca duşmani învinşi.

Totuşi, comandanţii perşi nu au apreciat motivaţiile personale ale mercenarilor greci şi ale conducătorilor lor: neîncrezători chiar în cei care nu aveau nimic de pierdut dacă s-ar fi predat, ei l-au privit pe Memnon cu suspiciune şi au negat eficienţa infanteriei

mercenare. În orice caz, aceştia şi-au staţionat cavaleria pe malul estic al râului Granicos şi au păstrat în rezervă infanteria greacă. Dar chiar înainte de intrarea în luptă, bătălia fusese pierdută.

Cavaleria persană s-a dovedit că nu se poate compara deloc, tactic sau în lupta corp la corp, cu călăreţii europeni. Doi eroi aspiranţi au fost doborâţi de lancea lui Alexandru, al treilea a fost ucis în timp ce încerca să îl doboare pe rege. Majoritatea marilor conducători perşi erau printre cei morţi; Arsites a scăpat de pe câmpul de luptă doar ca să îşi pună capăt zilelor; Arsames a fugit în Cilicia, ca să lupte din nou la Issos.

ALEXANDRU LA GRANICOS

Alexandru a intrat în râu cu 13 escadroane de cavalerie. Acum se îndrepta spre proiectilele duşmane, într-o zonă liberă şi protejată de bărbaţi înarmaţi şi de cavalerie, luptându-se cu un curent care îi doborâse oamenii din picioare şi îi trăsese dedesubt. Conducerea lui părea mai degrabă temerară şi nechibzuită decât prudentă. Chiar şi aşa, a continuat cu traversarea şi, după mari eforturi şi greutăţi, a ajuns la zona de atac, udă şi alunecoasă din pricina noroiului. A fost imediat constrâns să ducă o bătălie dezorganizată, iar oamenii lui să lupte corp la corp cu duşmanii care îi încolţeau din toate părţile, înainte ca trupele care traversau să alcătuiască o formaţiune de luptă.

Perşii s-au năpustit în luptă cu un strigăt, aliniindu-şi caii în faţa cavaleriei inamice şi s-au luptat cu lăncile, iar apoi, când lăncile au fost rupte, cu săbiile. Un mare număr dintre ei l-au împresurat pe rege, care era recunoscut cu uşurinţă datorită scutului şi crestei de pe coif, cu pene de un alb strălucitor de o parte şi de alta. Alexandru a primit o lovitură de suliţă la încheietura armurii, însă nu a fost rănit. Apoi generalii persani Rhoesaces şi Spithridates au venit împreună la el. Ocolindu-l pe cel din urmă, Alexandru a reuşit să îl lovească pe Rhoesaces, care purta armură, cu suliţa, dar când a rupt-o, şi-a folosit sabia. Pe când cei doi se luptau corp la corp, Spithridates şi-a oprit calul lângă ei şi, ridicându-se iute de pe animal, l-a lovit pe rege cu securea de luptă a barbarilor. Astfel i-a rupt creasta lui Alexandru, împreună cu una dintre pene, iar coiful de-abia a rezistat loviturii, tăişul securii atingând de fapt părul regelui. Apoi Spithridates a dat să ridice securea pentru a doua lovitură, dar Cleitos (cel Negru) a ajuns acolo înaintea lui străpungându-l cu sabia. În acelaşi moment a căzut şi Rhosaeces, doborât de o lovitură de sabie a lui Alexandru.

Plutarh, *Vieţi paralele, Alexandru*, 16, 3–11

Când a primit vestea dezastrului persan de la Granicos, Mithrenes, comandantul Sardisului, a ales să se predea lui Alexandru, în ciuda apărării naturale puternice a orașului. Hotărârea lui a fost chibzuită deoarece Alexandru l-a păstrat în anturajul său și l-a tratat cu respect, în cele din urmă încredințându-i guvernarea Armeniei. Însă orașele grecești de pe coastă au continuat să reziste, în parte deoarece istoria le învățase că jugul persan era mai ușor decât al „eliberatorilor" de până atunci, dar și pentru că armata lui Memnon și flota persană le limitaseră opțiunile.

Orașele Milet și Halicarnas au opus o rezistență înverșunată. Primul a putut conta pe sprijinul flotei persane până când ocuparea orașului Mycale de către Philotas l-a lăsat fără una dintre baze.

La Halicarnas se făceau glume îndrăznețe privitoare la echipamentul de asediu al lui Alexandru, dar, în cele din urmă, orașul a fost trădat de comandanții armatei, Orontopates și Memnon, care l-au abandonat în mâinile macedonenilor. Alexandru a reîncoronat-o pe Ada, văduva precedentului suveran, care fusese înlocuit de Orontopates, și i-a îngăduit să devină mama lui adoptivă, de fapt rezervând pentru sine dreptul ereditar la Caria. (Filip își învățase fiul că nu toată puterea se dobândea prin tăișul sabiei.) În iarna lui 334/333, Alexandru făcuse progrese considerabile în cucerirea Asiei Mici, dar trebuia încă să se confrunte cu Darius al III-lea și cu grosul armatei persane.

Pentru Darius, necesitatea de a porni personal în luptă nu era de dorit, dat fiind că Marele Rege avusese doar un scurt răgaz după haosul care i-a însoțit ascensiunea la putere. În ciuda dezastrului de la Granicos, situația perșilor era departe de a fi critică: o contraofensivă în Marea Egee începea să se bucure de oarecare succes, forțele antimacedonene câștigând teren în Lesbos și Halicarnas. Însă Memnon a murit brusc din cauza unei boli. În locul lui, Darius l-a numit pe Pharnabazus, care i-a atribuit comanda navală lui Datames și s-a întâlnit cu regele spartan Agis, în apropiere de Siphnos, sperând să încurajeze o revoltă în Pelopones.

PAGINILE URMĂTOARE Lupta de la Granicos. Tablou de Charles Le Brun





HARPALOS, TREZORIERUL IMPERIAL

Harpalos, fiul lui Machatas, ţinea de una dintre casele regale ale Macedoniei Superioare, Elimea. Doborât de o suferinţă fizică ce îl făcea inapt pentru serviciu militar, i-a servit totuşi lui Alexandru în alte moduri. În anii 330, a fost unul dintre *hetairoi* ai lui Alexandru, în acest caz probabil unul dintre consilierii prinţului moştenitor; a fost exilat de Filip deoarece l-a încurajat pe Alexandru să se ofere ca viitor soţ al prinţesei cariene Ada, pe care Filip plănuise să o căsătorească cu fiul său slab de minte Arrhidaeus. Harpalos a fost numit trezorier la începutul campaniei, dar a început să îl frecventeze pe un individ fără scrupule pe nume Tauriscus, care l-a sfătuit să fugă din tabăra lui Alexandru – fără îndoială furând o parte din banii regelui. Totuşi, Alexandru l-a iertat şi l-a chemat înapoi, redându-i funcţia de trezorier.

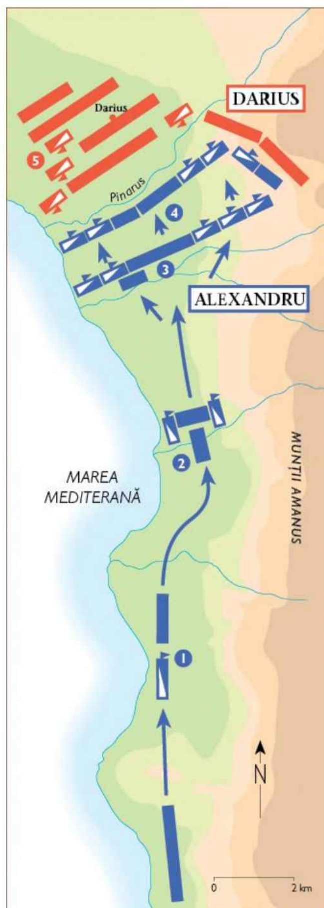
După aceea, în timpul campaniei, când regele a plecat în India, iar Harpalos a rămas în Babilon, cel din urmă a dus o viaţă extravagantă şi desfrânată, importând delicatese la masă şi curtezane în aşternut. Când a sosit vestea că Alexandru se întorcea din Orient, a fugit la Atena, luând cu el mari sume de bani, şi a încercat să îi convingă pe atenieni să meargă la război. Respins de atenieni – cel puţin la nivel oficial –, a navigat spre Creta, unde a fost ucis de unul dintre adepţii săi, un anume Pausanias.

La Gordion (Gordium), Alexandru a îndeplinit – sau poate a înşelat – profeţia care oferea stăpânire în Asia oricui putea să desfacă nodul gordian. Frustrat de nodul complicat, acesta l-a tăiat cu sabia. Unii dintre macedoneni nu erau deloc convinşi că o expediţie mai adânc în inima imperiului avea să fie un succes: Harpalos, trezorierul şi prietenul său personal, a fugit la scurt timp înainte de bătălia de la Issos. Versiunea oficială este că pusese la cale vreo mişelie, împreună cu un ticălos pe nume Tauriscus, dar probabil că Harpalos avea îndoieli serioase cu privire la şansele regelui său. Pentru a complica şi mai mult lucrurile, Alexandru fusese doborât de febră – probabil o criză de malarie – după ce se scăldase în râul Cydnos şi nu se ştia sigur dacă avea să mai trăiască.

Darius, în ce îl privea, atrăsese de partea lui cea mai mare forţă de mercenari greci folosită de un rege persan în istoria domniei ahemenide – 30 000 de greci, potrivit istoricului oficial Callisthenes. Printre aceştia se afla Amyntas, fiul lui Antiochos, care fusese

Bătălia de la Issos, 333 î.Hr.

1. Armata lui Alexandru înaintează în strâmtoarea dintre mare şi lanţul muntos Amanus.
2. Alexandru începe să îşi desfăşoare trupele, dar chiar şi armata lui mai mică este restricţionată de îngustimea terenului.
3. Întinderea liniei lui Alexandru protejează ambele aripi, atât pe mare, cât şi pe dealuri.
4. Alexandru atacă aripa stângă a perşilor. *Pezhetairoi* din centru se luptă cu mercenarii greci şi cardacii perşi. Parmenion şi cavaleria tessaliană sunt dispuşi în faţa cavaleriei persane.
5. Cavaleria persană este derutată când Alexandru, după ce a risipit forţele aripii stângi a perşilor, loveşte în centrul liniei inamice şi îl pune pe Darius pe fugă.



un susţinător al vărului şi rivalului lui Alexandru, Amyntas al IV-lea, şi care a fugit în Macedonia la scurt timp după asasinarea lui Filip.

Alt conducător al mercenarilor a fost Charidemos, un vechi duşman al Macedoniei. Charidemos, după cum s-a dovedit, a căzut pradă intrigilor de la curte, dar Amyntas a dat tot ce avea mai bun înainte să scape de pe câmpul de luptă cu circa 4 000 de mercenari, doar pentru a-şi găsi moartea în Egipt, după nenumărate aventuri.

Armata lui Darius, pe care istoricii lui Alexandru (Curtius, Iustin, Diodor şi Arrian) au estimat-o între 312 000 şi 600 000 de oameni, s-a mutat de la Babilon la Soci, unde şi-a aşezat tabăra la începutul toamnei lui 333. Alexandru, între timp, a ajuns pe câmpia litorală a Ciliciei şi la Stâlpul lui Iona – aşa-zisele Porţi „Siriene" sau „Asiriene" – la sud de modernul Iskenderun, care asigura acces spre Siria. De fapt, perşii au intrat în Cilicia prin Porţile Amaniene (trecătoarea Bahçe) şi au ajuns în Issos prin Toprakkale ca să evite trecătoarea Belen. Spre surprinderea lui Alexandru, poziţiile celor două armate erau acum inversate, Darius aflându-se la nord de râul Pinaros şi de o parte şi de alta a liniilor de comunicaţie macedonene. De asemenea, nimic nu îl putea împiedica pe Alexandru să mărşăluiască în Siria cu excepţia primejdiei care îi pândea ariergarda.

Dar în cazul în care protagoniştii urmau să se întâlnească, era în avantajul lui Alexandru să lupte în regiunea îngustă a Ciliciei, unde munţii şi marea reduceau mobilitatea trupelor inamice şi îi contracarau superioritatea numerică. Chiar şi Alexandru, care a cucerit strâmtoarea la sud în noaptea din ajunul confruntării, a trebuit să înainteze cu armata lui mai mică o bună bucată de drum, spre câmpia litorală întinsă, înainte să îşi poată desfăşura infanteria în linie şi să lase suficient spaţiu cavaleriei pentru a-şi proteja flancurile. Apoi s-a aşezat cu Cavaleria Însoţitorilor pe aripa dreaptă, foarte aproape de colinele care restricţionau mişcarea.

Darius a trimis o forţă la sud de Pinaros ca să câştige timp pentru desfăşurarea propriilor trupe. Acum că era limpede că macedonenii nu aveau să fie copleşiţi numeric de perşi, el a adoptat o poziţie defensivă, folosind malurile Pinarosului ca piedică suplimentară; acolo unde malurile nu ofereau protecţie suficientă, a ridicat palisade. Încercarea de a muta forţele în spatele poziţiei macedonene s-a dovedit ineficientă, iar Alexandru le-a constrâns să se refugieze pe terenuri înalte folosindu-i pe cei din tribul agrianilor şi arcaşii, deşi, în cele din urmă, nu au fost un factor decisiv în bătălia de la Issos.

DREAPTA Basorelief cu gărzile persane din Persepolis.

TRIP



PRESUPUSA ÎNTÂLNIRE A LUI ALEXANDRU CU DARIUS

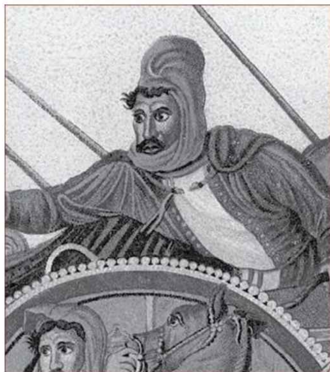
„În această luptă a primit o lovitură de sabie în coapsă: potrivit lui Chares, aceasta i-a fost aplicată de Darius, cu care s-a angajat în luptă corp la corp. Alexandru i-a trimis o scrisoare lui Antipater în care descria bătălia, dar fără să menționeze cine i-a aplicat lovitura: el nu spunea decât că fusese înjunghiat în coapsă cu un pumnal și că rana nu era primejdioasă."

Plutarh, *Vieți paralele, Alexandru,* 20

Faptul că Alexandru, imitându-l pe mai tânărul Cirus la Cunaxa, a atacat direct centrul persan, unde se afla însuşi Darius, s-ar putea să fie mai mult decât simplă ficţiune. Potrivit mentalităţii din epocă, liderii trebuiau să se confrunte între ei. (Ni se aminteşte de observaţia apocrifă a lui Alexandru conform căreia avea să participe la Jocurile Olimpice doar dacă avea să concureze cu prinţi!)

Dar dacă povestea este adevărată, acest lucru trebuie să se fi întâmplat în a doua etapă a bătăliei, când Alexandru s-a confruntat cu infanteria grecilor care exploata o breşă în falanga macedoneană. Infanteria greacă a ocupat centrul liniei, fiind cel mai mult incomodată de teren. În timp ce Alexandru a deviat aripa stângă persană, care fusese zdrobită în timpul atacului iniţial, infanteria grea din centru s-a năpustit înainte, pierzându-şi coeziunea. (Tiparul avea să se repete la Gaugamela, cu rezultate mai primejdioase.) Aici, în faţa lor, Darius staţionase infanteria formată din 30 000 de greci, susţinută de 60 000 de infanterişti aleşi, pe care perşii îi numeau cardaci, jumătate pe fiecare latură. Vestiţii *pezhetairoi* au înaintat cu greu împotriva acestor trupe, iar aici au suferit cele mai multe pierderi, inclusiv taxiarhul Ptolemeu, fiul lui Seleucos.

După ce a pus pe fugă aripa stângă persană, Alexandru s-a întors spre stânga, năpustindu-se asupra mercenarilor greci şi distrugându-le formaţiunea. Înainte să se confrunte cu Marele Rege, perşii au rupt rândurile şi Darius a fugit în carul său. Împiedicat în fugă de terenul accidentat, el şi-a abandonat carul şi a urcat pe un cal pentru a reuşi să scape; ca precauţie suplimentară, şi-a scos însemnele regale şi a evitat duşmanul la adăpostul întunericului. Circa 100 000



Detaliu de pe Mozaicul lui Alexandru, de la Pompeii. Darius al III-lea se pregătește să fugă de pe câmpul de luptă.
Ann Ronan Picture Library

de infanteriști perși au fost fie uciși, fie capturați la Issos, împreună cu cei 10 000 de călăreți, deoarece cavaleria înarmată, care se luptase cu vitejie, s-a risipit când a aflat de fuga lui Darius, doar ca să sufere mai mult din cauza nevoii lor de siguranță. Printre captivi s-au numărat mama, soția și copiii lui Darius însuși.

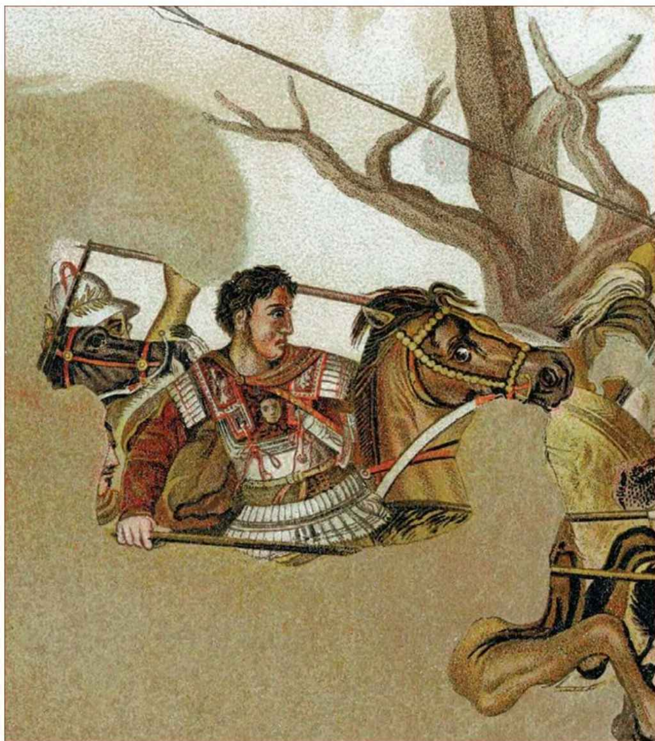
Dimpotrivă, pierderile lui Alexandru au fost minime. Dar ne-a rămas doar propaganda macedoneană, iar relatări precum poveștile senzaționale despre Alexandru care se lupta personal cu Darius trebuie tratate cu prudență.

După înfrângerea zdrobitoare de la Issos, Damascul a căzut în mâinile lui Parmenion. Mulțimea comorilor și importanța celor capturați

ANTIGONOS „CHIORUL" (MONOPHTHALMOS)

Un ofițer din generația lui Filip al II-lea, Antigonos se apropia deja de 60 de ani când l-a însoțit pe Alexandru în Asia. În primăvara lui 333 a fost lăsat în urmă ca guvernator (satrap) al Frigiei, care își avea centrul administrativ la Celene (Celaenae). Aici avea să rămână pe toată durata războiului, însoțit de soția lui Stratonice și de fiii săi, unul dintre aceștia, Demetrios, urmând să devină faimosul Poliorcetes („Asediatorul"). După moartea lui Alexandru, Antigonos s-a remarcat drept unul dintre diadohii influenți și, împreună cu fiul său, a candidat la puterea supremă. Și totuși, a murit pe câmpul de bătălie de la Ipsos, în 301, iar Demetrios, care avusese și el partea lui de victorii și de înfrângeri, s-a dovedit că era mai mult fanfaron decât general. Dar în cele din urmă fiul său, numit după bunicul patern, avea să stabilească dinastia Antigonizilor în Macedonia.





SUS Detaliu cu Alexandru de pe mozaicul dedicat acestuia, aflat acum în Muzeul din Napoli. Alexandru intenţionează să îl atace personal pe Darius.
Ann Ronan Picture Library

STÂNGA Mozaicul lui Alexandru. Darius şi perşii sunt atacaţi de Alexandru.
Ann Ronan Picture Library

aici dau la iveală faptul că oraşul nu era doar un loc convenabil de depozitare a comorilor şi a non-combatanţilor, dar şi că Darius avusese de gând să îşi extindă aici baza de operaţiuni. Era clar că nu se aştepta să fie încolţit într-o singură încleştare şi forţat să caute refugiu în centrul imperiului.

Lui Alexandru, victoria – mai ales în urma morţii lui Memnon – i-a dat ocazia să meargă mai departe cu cuceririle şi să îşi lase satrapii nou numiţi să se ocupe de rezistenţa continuă din Asia Mică. Antigonos Monophthalmos („Chiorul"), un anume Ptolemeu (poate chiar rudă cu Antigonos) şi Balacros s-au ocupat eficient de forţele persane rămase în urmă.

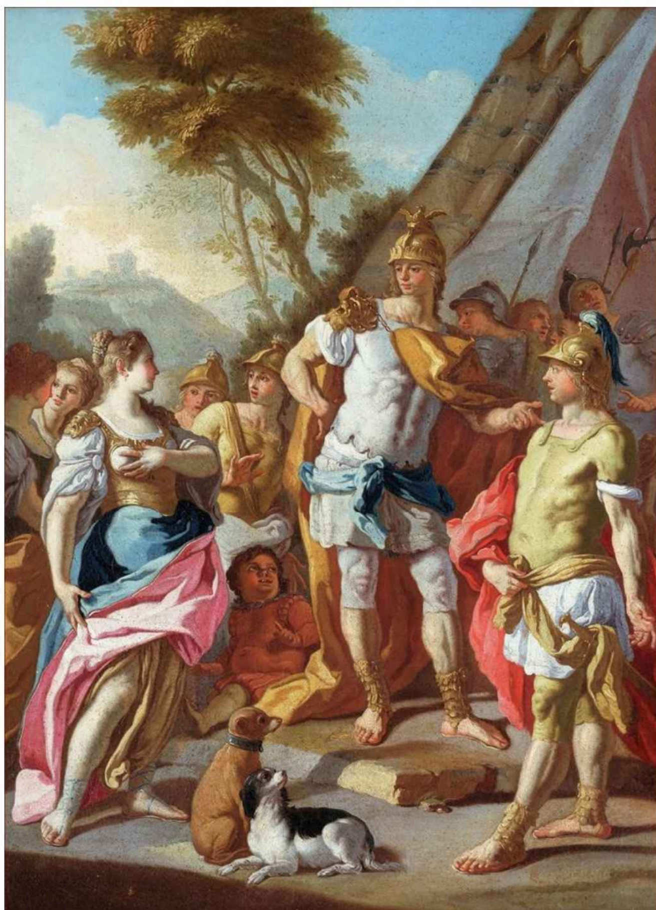
FENICIA ŞI EGIPT

Între timp, în Fenicia, veştile de la Issos au dus la dezertări pe scară largă. Reprezentanţii oraşelor de pe coastă i-au adus lui Alexandru coroane de aur ce simbolizau predarea acestora: Aradus, Marathus şi Byblos s-au predat la scurtă vreme. Şi, deşi oraşele s-au bucurat de un tratament favorabil din partea cuceritorului, au existat unii conducători, precum Straton (Abd-astart) din Sidon, care au fost detronaţi deşi se predaseră. Se pare că sidonienii, care îl primiseră acum pe Alexandru ca „eliberator" – căci Artaxerxes al III-lea înăbuşise o revoltă din oraş cu o brutalitate ieşită din comun –, nu erau dispuşi să menţină la putere pe cineva cu o istorie îndelungată a colaborării cu perşii. Potrivit tradiţiei, Alexandru i-a permis celui mai bun prieten, Hephaestion, să aleagă un nou rege: prin urmare a găsit un moştenitor din casa regală, Abdalonymos, care, din cauza sărăciei, muncea ca grădinar, căruia i-a acordat coroana.

Capturarea Feniciei a adăugat o nouă dimensiune campaniei lui Alexandru, una care nu trebuie subestimată. Zona era critică pentru

DREAPTA Sisygambis, mama lui Darius al III-lea, îl confundă pe Hephaestion cu Alexandru cel Mare după înfrângerea persană de la Issos, în 333 î.Hr. Tablou de Francisco de Mura (1696–1782).

Ann Ronan Picture Library



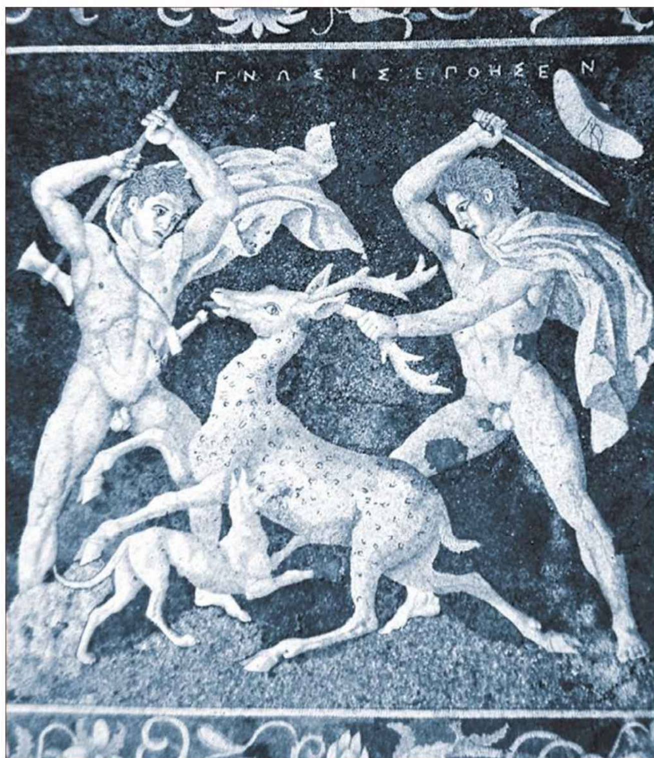
supraviețuirea flotei persane, care era în schimb principala speranță a lui Darius de a-l înfrânge pe Alexandru dacă nu putea pe câmpurile de luptă din Orient. Alexandru renunțase la orice încercare de a înfrânge forțele navale pe mare și distrusese flota macedoneană care era inferioară numeric, iar corăbiile și marinarii săi nu erau la înălțime; pentru a înrăutăți și mai mult lucrurile, puterea navală a grecilor, mai ales a atenienilor, nu era deloc de încredere. Era mai bine să lipsească flota persană de bazele sale și, prin urmare, să îi reducă puterea fără riscul unui dezastru militar pe mare care ar fi putut probabil întoarce soarta războiului, dar care ar fi pătat aproape sigur reputația lui Alexandru de dușman invincibil.

Strategia navală a lui Alexandru a funcționat. În timp ce locuitorii și guvernoratele fiecărei regiuni i se predau, contingentele lor navale au abandonat și ele cauza persană. Fenicienii s-au pomenit într-o situație ciudată, din moment ce o mare a cetățenilor lor, inclusiv multe dintre dinastiile locale, erau în serviciul flotei persane. Mai ales acești conducători preferau să i se predea lui Alexandru în speranța că își vor păstra puterea decât să rămână loiali lui Darius. Dimpotrivă, sirienii din zona continentală înclinau mai degrabă să

HEPHAESTION, ALTER EGO AL LUI ALEXANDRU

Hephaestion, fiul lui Amyntor, fusese prieten apropiat al regelui din copilărie. Fusese cu Alexandru la Mieza, pe când era adolescent, când prințul moștenitor a fost educat de Aristotel. Relatări romanțate i-au comparat pe cei doi cu Ahile și Patrocle. Nu este clar întru totul dacă au fost iubiți, așa cum preferă să afirme numeroși autori moderni. Dar Alexandru a promovat cu siguranță cariera lui Hephaestion, în ciuda faptului că nu poseda calități de conducător și pricepere militară. Era totuși un organizator înzestrat, iar Alexandru a lăsat în seama lui numeroase chestiuni de logistică – aprovizionare, transport de echipament, construire de poduri și întemeiere de colonii.

Când armata ajunsese deja în India, promovarea lui Hephaestion a provocat fricțiuni cu alți ofițeri, mai ales cu priceputul soldat Crateros. La un moment dat, cei doi s-au încăierat în fața trupelor, iar Alexandru a trebuit să intervină. Deși l-a admonestat pe Hephaestion deoarece nu a recunoscut că „fără Alexandru, nu ar fi nimic“, a rămas devotat prietenului său de-o viață. În octombrie 324, Hephaestion a fost răpus de boală, iar regele a rămas neconsolat.



Basorelief cu scenă de vânătoare. Hephaestion este personajul cu sabia ridicată. Acesta a fost prietenul din copilărie al lui Alexandru şi alter ego-ul său. În 324 î.Hr. s-a căsătorit cu fiica mai mică a lui Darius al III-lea, devenind astfel cumnatul uneia dintre miresele persane ale lui Alexandru, prinţesa Stateira. În octombrie acelaşi an, a murit răpus de boală la Ecbatana.

Ministerul Culturii din Grecia

rămână de partea lui Darius și îi întâlnim alăturându-se fostului lor satrap Mazaeus în armata care l-a înfruntat din nou pe Alexandru în 331 la Gaugamela.

Între timp, Darius a făcut recurs la diplomație, căci familia lui căzuse în mâinile învingătorului odată cu cucerirea taberei persane, după fuga regelui de la Issos. Alexandru a primit scrisori în care i se ofereau bani și teritorii în schimbul familiei lui Darius. Dar schimburile dintre cei doi regi au arătat doar refuzul regelui persan de a recunoaște gravitatea pericolului la adresa imperiului. Mai mult, Darius continua să îl trateze pe Alexandru ca pe un parvenit, un om inferior care putea, după cum credea el, să fie cumpărat prin cedarea Asiei Mici și a 10 000 de talanți.

Dar atuurile erau la Alexandru care nu era pregătit să se lase înduplecat când diplomația îi oferea mai puțin decât ceea ce obținuse prin cucerire. Negocierile au continuat aproape doi ani, cu o escaladare a termenilor – în cele din urmă Darius urma să îi ofere vestul asiatic al Eufratului, 30 000 de talanți și mâna fiicei sale –, dar concesiile persane nu au reușit să țină pasul cu cuceririle macedonene. Darius nu mai avea autoritatea să dispună de „pământurile cucerite prin sabie" ale lui Alexandru.

În timp ce orașele feniciene capitulaseră la vestea apropierii lui Alexandru, Tyrul a rezistat poruncii regelui de a aduce jertfe lui Hercule (Melqart) în oraș. Aceasta era, desigur, o tactică vădită de a dobândi control asupra teritoriului. Dar tirenienii își puteau permite să fie sfidători sau cel puțin așa credeau, căci aproximativ 0,8 km de mare îi separa de armata macedoneană, iar conducătorii orașului au răspuns că Alexandru era bine-venit să îi aducă jertfe lui Hercule în „vechiul Tyr", care era situat pe uscat. Mai mult, exista așteptarea – zadarnică, după cum s-a dovedit – unui ajutor din partea coloniei lor din Africa de Nord, Cartagina. Totuși nici strategia de anvergură, nici reputația lui Alexandru nu aveau cum să îi permită tânărului rege să ocolească orașul.

Alexandru și-a dat seama că asedierea unui oraș insular nu avea să fie ușoară și că, printr-un asediu îndelungat, dușmanul său avea să câștige timp prețios. Astfel, a trimis mesageri în oraș, sperând că îi va convinge pe tirenieni să se predea. Dar abordările diplomatice

au fost respinse, iar mesagerii, executaţi şi aruncaţi în mare. Imediat au început lucrările pentru construirea unui dig care să facă legătura între partea continentală şi insulă.

În primele etape lucrările au mers cum trebuie deoarece apa era mai puţin adâncă în apropiere de uscat şi la adăpost de proiectilele tireniene. Dar pe măsură ce digul se apropia de oraş, corăbiile au început să hărţuiască muncitorii, iar Alexandru a ridicat două turnuri, cu piei şi pânze care să îi apere şi cu foişoare din care să arunce proiectile asupra duşmanilor. Tirenienii au reacţionat trimiţând o corabie incendiară în capătul digului, alungându-i pe macedoneni şi arzându-le turnurile din temelii. În acest caz, sursele antice nu cad de acord asupra chestiunii digului şi nu este sigur dacă Alexandru a început unul nou, apropiindu-se de oraş dintr-un unghi diferit, sau doar l-a extins pe cel existent. În cele din urmă, digul nu s-a dovedit factorul decisiv, din moment ce zidurile oraşului, care se ridicau la circa 50 de metri deasupra punctului de atac, aveau cele mai rezistente fortificaţii chiar în acel punct şi nu puteau fi distruse de berbeci. În schimb, sprijinul decisiv a venit din partea ciprioţilor şi fenicienilor, mulţi dintre ei abandonând flota persană a lui Autophradates după ce au primit vestea că oraşele lor se predaseră. Aceste corăbii i-au dat lui Alexandru un avantaj pe mare, iar tirenienii au fost mulţumiţi să le blocheze intrările în port – când reuşeau să iasă în larg, pierderile erau foarte mari.

Folosind flota ca să atace zidurile, Alexandru a descoperit că partea



O monedă modernă grecească îl înfăţişează pe Alexandru purtând diadema şi coarnele lui Amon, zeitatea egipteană pe care grecii o considerau un Zeus cu cap de berbec. Inscripţia de deasupra spune *megas Alexandros* (Alexandru cel Mare). Acest epitet nu a fost folosit niciodată pe propriile sale monede şi în timpul vieţii sale. *TRIP*

IMPORTANŢATYRULUI

„Prieteni şi camarazi soldaţi, nu văd cum am putea înainta în siguranţăîn Egipt, atâta vreme cât Persiacontrolează marea; iar să îl urmărim pe Darius cu oraşul neutru Tyr în coastăşi cu Egiptul şi Ciprul încă în mâinile duşmanului ar fi un mare risc, mai ales având în vedere situaţia din Grecia. Cu armata noastrăpe urmele lui Darius, înaintând în direcţia Babilonului, perşii ar putea redobândi controlul asupra coastei, şi astfel vor avea şi mai multă putere în spate să mute războiul în Grecia, unde Spartane este deja ostilă, iar Atena, în acest moment, nu este decât un aliat refractar; teama, nu prietenia, este cea care o ţine de partea noastră. Dar după ce Tyrul va fi distrus, toată Fenicia va fi a noastră, iar flota feniciană, care atât numeric, cât şi prin calitate este elementul predominant al puterii maritime din Persia, va trece cel mai probabil de partea noastră."

Arrian, *AnabasisAlexandri*, 2, 18

sudică a oraşului avea cele mai slabe fortificaţii, pe care le-a asaltat continuu până la apariţia unei breşe. După ce zidurile au cedat, apărătorii au rămas practic neputincioşi, dar au luptat cu disperare. Cetăţenii au plătit pentru îndrăzneala lor cu măcelul care a urmat, deşi mulţi sidonieni au contribuit la salvarea concetăţenilor fenicieni de furia inamicului.

Şi Gaza i-a opus rezistenţă lui Alexandru, dar oraşul a căzut doar după două luni. Dimpotrivă, Egiptul, care acum era deschis, i-a întâmpinat pe macedoneni ca eliberatori. Astfel s-au încheiat ultima perioadă a ocupaţiei persane şi scurta domnie a Dinastiei XXXI.

Legitimitatea lui Alexandru ca faraon egiptean a fost proclamată la Memfis, primind confirmare divină în oaza libiană Siwah, unde cuceritorul a fost salutat ca „fiu al lui Amon".

REVOLTĂ ÎN GRECIA

Când Alexandru s-a întors la Tyr, după şederea lui îndelungată în Egipt, a aflat despre tulburările grave din Pelopones. Aici, regele spartan Agis al III-lea, care începuse tratativele cu conducătorii perşi din zona Mării Egee la foarte scurt timp după plecarea lui Alexandru din Europa, s-a opus făţiş puterii macedonene. Într-o mişcare



Oaza libiană Siwah, unde Alexandru a fost recunoscut de preoţi „fiu al lui Amon" şi, astfel, faraon legitim al Egiptului.
TRIP

îndrăzneaţă, a înfrânt armata lui Corrhagus, forţându-l astfel chiar pe Antipater să conducă o armată în sud. Şi nici forţa lui Agis nu era nesemnificativă: acesta adunase 22 000 de oameni din statele învecinate Elida, Arcadia şi Ahaia, cu ajutorul cărora a asediat Megalopolisul. (Acesta a fost oraşul pe care generalul teban Epaminonda l-a întemeiat când a invadat Peloponesul, punând capăt hegemoniei locale a Spartei.)

Antipater era totuşi îngrijorat de situaţia din Tracia, unde *strategos*-ul (guvernator militar) regiunii, Memnon, se afla în plină revoltă. Acest lucru nu fusese, evident, realizat prin aranjamente prealabile cu Agis şi forţele antimacedonene din sud, căci Memnon s-a înţeles rapid cu Antipater, căruia i-a dat mână liberă să se ocupe de insurecţia grecească. Mai mult, faptul că Memnon a adus ulterior întăriri armatei lui Alexandru sugerează că regele nu a considerat că acţiunile lui ar fi un act de trădare.

Armata macedoneană l-a înfruntat pe Agis la Megalopolis în vara lui 331 – bineînţeles că întreaga revoltă fusese înăbuşită înainte de bătălia de la Gaugamela. Lupta a fost o reînnoire a confruntării înverşunate dintre Macedonia şi greci, care încă nu acceptaseră suzeranitatea macedoneană. Deşi a căzut pe câmpul de luptă, Agis nu s-a lăsat doborât cu uşurinţă, şi nici cei 5 300 de greci care au pierit în bătălie. Când a aflat de înfruntare, Alexandru a ignorat-o ca neînsemnată. Dar lupta a lăsat în urmă 3 500 de macedoneni morţi, iar până la aflarea părţii victorioase, activităţile lui Alexandru din Orient au fost suspendate în nesiguranţă.

CIOCNIREA FINALĂ CU DARIUS

În timp ce Alexandru şi-a îndreptat atenţia către Fenicia şi Egipt, Darius a mărşăluit în fruntea altei armate după eşecul unei soluţii negociate. Dacă imperiul avea ceva din abundenţă, aceasta era forţa militară, deşi, aşa cum avea să afle Darius, doar mulţimea de oameni nu era suficientă împotriva unui tactician strălucit ca Alexandru. Totuşi, armata barbară de la Gaugamela conţinea câteva contingente care se înfruntaseră şi înainte cu macedonenii. Sirienii,

ALEXANDRU DESPRE VICTORIA LUI ANTIPATER ASUPRA LUI AGIS AL III-LEA LA MEGALOPOLIS

„Alexandru chiar a făcut o glumă când i s-a spus despre războiul purtat de Antipater împotriva lui Agis. «Bărbați, a spus el, se pare că, în timp ce noi eram pe cale să îl învingem pe Darius, a existat o bătălie a șoarecilor în Arcadia.»"

Plutarh, *Vieți paralele, Agesilaos* 15

învinşi la Issos, dar fermi în loialitatea lor faţă de Persia, au făcut front comun cu perşii, babilonienii şi mezii, care au format nucleul puterii Marelui Rege.

Şi totuşi, alcătuirea armatei lui Darius era radical diferită de cea care fusese pusă pe fugă la Issos, cuprinzând călăreţi pricepuţi din satrapiile superioare (Asia Centrală) – nu doar arieni, arachosieni şi bactrieni, ci şi cavaleria scită a dahailor, sacilor (sacanilor), masageţilor, pe care Darius fie nu fusese în stare să îi mobilizeze, fie îi considerase neînsemnaţi în 333. Nemaifiind restricţionaţi de teren, aşa cum fuseseră la Issos, perşii erau mai încrezători în victoria pe câmpiile întinse din nordul Mesopotamiei. Şi aici aveau să folosească spectacolul terifiant al carelor cu seceri şi al elefanţilor.

Aşa cum făcuse la Issos, Darius a pregătit câmpul de bătălie, care a fost presărat cu obstacole şi capcane pentru duşmanii neştiutori, deşi acestea au fost date la iveală de dezertori, iar eficienţa lor, anulată. Dar în primul rând perşii se bazau pe superioritatea numerică şi pe luxul desfăşurării armatei în timp ce scrutau câmpiile de dincolo de Tigru. Darius se aştepta să împresoare şi să învăluie armata macedoneană care, prin comparaţie, era jalnic de mică. Dar carele cu seceri, atacând frontal, s-au dovedit ineficiente: lăncierii lui Alexandru pur şi simplu au rupt rândurile la apropierea lor şi le-au doborât vizitiii sau echipajele. Carul devenise un simbol al vanităţii orientale, eficienţa sa fiind deja pusă la încercare de infanterişti la sfârşitul Epocii Bronzului, şi rămânea un anacronism splendid, dar fără să poată face faţă unor soldaţi cu minte limpede şi inimă vitează.

Unele aspecte ale bătăliei de la Gaugamela amintesc de Issos – nimic surprinzător, având în vedere că metoda lui Alexandru era să

preseze aripa stângă a perşilor în timp ce infanteria rezista în centru. De data aceasta totuşi, infanteria nu a atacat direct în centru, aşa cum făcuseră macedonenii cu grecii şi cardacii în prima confruntare. În loc de asta, a înaintat pieziş, scutierii *(hypaspistai)* urmând îndeaproape atacul cavaleriei, iar restul de *pezhetairoi* ieşind la atac să ţină pasul cu ei. Şi exact aşa cum se întâmplase la Issos, a apărut o breşă în timp ce falanga se năpustea înainte, aceasta fiind din nou exploatată de duşmani. De data aceasta, totuşi, Alexandru nu s-a întors imediat să ajute falanga, ci s-a îndreptat spre aripa stângă a perşilor, gândindu-se cu siguranţă că nu voia ca Darius să scape încă o dată.

Şi nici infanteria nu a mai fost atacată de trupe de calibrul celor de la Issos. Frontul a fost rupt mai curând de cavaleria scită şi de cea indiană, doar pentru a reuşi să prade bagajele din tabăra macedoneană. Mai disciplinaţi au fost călăreţii staţionaţi în flancul drept al perşilor. Aici, escadronul lui Mazaeus presa flancul stâng al macedonenilor, sub comanda lui Parmenion. Deşi în cele din urmă bătrânul general şi-a învins adversarii, a fost constrâns să trimită călăreţi care să îl roage pe Alexandru să se întoarcă.

A fost decizia corectă, dar care avea să-i afecteze reputaţia, căci istoria oficială a pus sub semnul întrebării competenţa lui Parmenion, învinuindu-l pentru compromiterea unei victorii de altfel complete. De fapt, victoria de la Gaugamela a fost asigurată de rezistenţa lui Parmenion şi Crateros pe flancul stâng, combinată cu rapacitatea cavaleriei aliaţilor barbari, care s-a oprit să jefuiască în loc să vină în ajutorul lui Mazaeus.

Deşi Darius a scăpat din nou de pe câmpul de luptă, Gaugamela s-a dovedit fatală pentru Imperiul Persan. Marele Rege a fugit în direcţia Arbelei, unde a ajuns către miezul nopţii. Alte contingente s-au risipit în teritoriile lor, aşa cum era obiceiul în rândul barbarilor. Cei care comandau garnizoanele şi păzeau comorile în capitalele imperiului s-au predat formal lui Alexandru. Un singur om, Mazaeus, eroul persan de la Gaugamela, a predat Babilonul, împreună cu *gazophylax* (trezorierul) Bagophanes. Alexandru a intrat cu mare pompă în oraşul vechi, care şi-a încredinţat public resursele noului rege.



Ruineexcavateale Babilonului.
TRIP

Ceea ce istoricii lui Alexandru prezintă drept o primire spontană a fost de fapt predare rituală, pusă în scenă de atâtea ori în trecut – ca o ceremonie pentru moştenitorul legitim la tron, dar şi ca eveniment semnificativ pentru un rege cuceritor. În schimb, Alexandru l-a numit pe Mazaeus satrap al Babilonului, deşi instalase o garnizoană în oraş şi supraveghetori militari *(strategoi)* care să asigure loialitatea noului guvernator şi a populaţiei.

Deşi Gaugamela este considerată una dintre bătăliile „decisive" din istoria mondială, adevărul este că a fost decisivă doar pentru tabăra persană. Pentru Darius a fost, am putea spune, lovitura de graţie; Alexandru, pe de altă parte, ar fi putut supravieţui înfrângerii din nordul Mesopotamiei şi tot ar fi deţinut partea vestică a imperiului. Victoria totuşi a aparţinut macedonenilor, iar puterea Persiei a fost zguduită. Babilonul nu avea nici o speranţă să reziste, iar Susa, la rândul ei, a evitat jaful trecând de partea cuceritorului. Satrapul dezertor Aboulites a fost reţinut şi o garnizoană macedoneană a fost impusă încă o dată.





BABILONUL SE PREDĂ CUCERITORULUI MACEDONEAN

„Un mare număr de babilonieni se cățăraseră pe ziduri, nerăbdători să își vadă noul rege, dar cei mai mulți ieșiseră să îl întâmpine, inclusiv omul responsabil cu citadela și comoara regală, Bagophanes. Ca să nu fie întrecut de Mazaeus în cinstirea lui Alexandru, Bagophanes pavase tot drumul cu flori și ghirlande și pusese din loc în loc, pe ambele laturi, altare de argint înțesate nu doar cu tămâie, ci și cu tot soiul de parfumuri. În urma lui veneau daruri – turme de vite și cai, dar și lei și leoparzi, aduși în cuști. Apoi veneau magii, care cântau un cântec din țara lor de baștină, iar după ei veneau caldeenii, pe urmă babilonienii, reprezentați nu doar de preoți, ci și de muzicieni cu instrumente populare. (Rolul celor din urmă era să cânte laude regilor persani, iar cel al caldeenilor, să dezvăluie mișcarea stelelor pe cer și schimbarea regulată a anotimpurilor.) În urma lor sosea cavaleria babiloniană, echipamentul și caii lor sugerând mai degrabă extravaganță decât măreție.

Înconjurat de gărzi înarmate, regele i-a instruit pe orășeni să vină în urma infanteriei; apoi a intrat în oraș pe un car și s-a dus la palat."

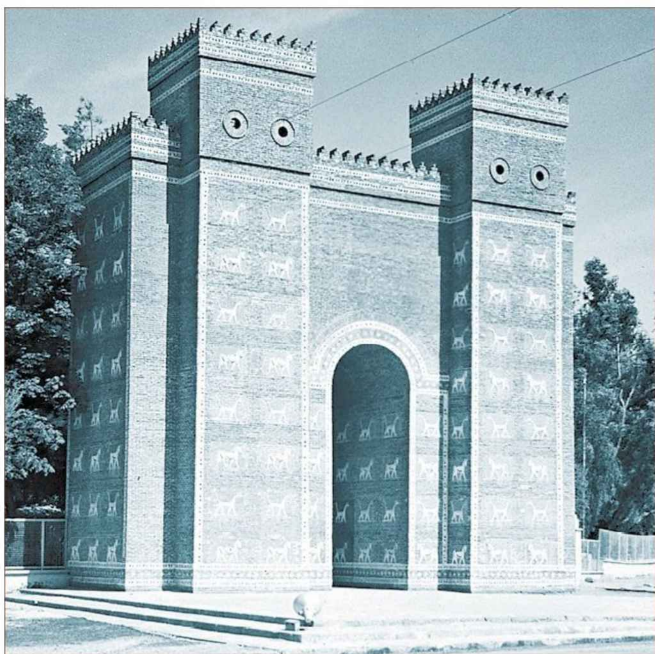
Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare*, 5, 1, 19–23

Tiparul fusese stabilit: Alexandru avea să combine periodic un spectacol al conducerii native cu lanțurile ocupației militare. Dar, cu Darius încă în libertate, Alexandru a introdus reforme militare care să consolideze armata și structurile de comandă. Întăririle au continuat să sosească, deși armata s-a apropiat și mai mult de obiectivul său ultim, cel mai detestat dintre toate orașele: Persepolis.

Satrapul din Persia, Ariobarzanes, adunase o forță considerabilă: cu 25 000 de apărători, a blocat așa-zisele Porți „persane" sau „din Susa", în încercarea de a-i întârzia pe macedoneni până când tezaurul orașului avea să fie mutat. Dacă nu acesta a fost scopul său, a fost cu siguranță temerea lui Alexandru. Împărțindu-și armata în două, Alexandru a condus contingentele mai mobile prin munți, până în capătul îndepărtat al trecătorii, lăsându-l pe Crateros să îndrepte

PAGINILE PRECEDENTE *Intrarea lui Alexandru cel Mare în Babilon*, **tablou de Johann Georg Platzer (1704–1761).**

Ann Ronan Picture Library



Reconstrucţiea Porţii lui Iştar din perioadalui Nabucodonosor.
AKG Berlin

atenţia duşmanului asupra a ceea ce el considera o armată întârziată. De fapt, Ariobarzanes întârzia doar o parte a forţei macedonene: forţele cele mai lente şi caravana de bagaje urmau drumul caravanelordin Persia, sub comanda lui Parmenion.

Poziţia satrapuluia fost încercuităde Alexandru,ai căruioameni au înfruntat primejdiile terenului şi zăpezii din timpul iernii,

îndrumați de călăuze captive. Trupele lui Ariobarzanes au fost măcelărite în trecătoare, iar acum era relativ ușor să construiască un pod peste Araxes, loc unde Tiridates avea să predea macedonenilor atât orașul, cât și tezaurul.

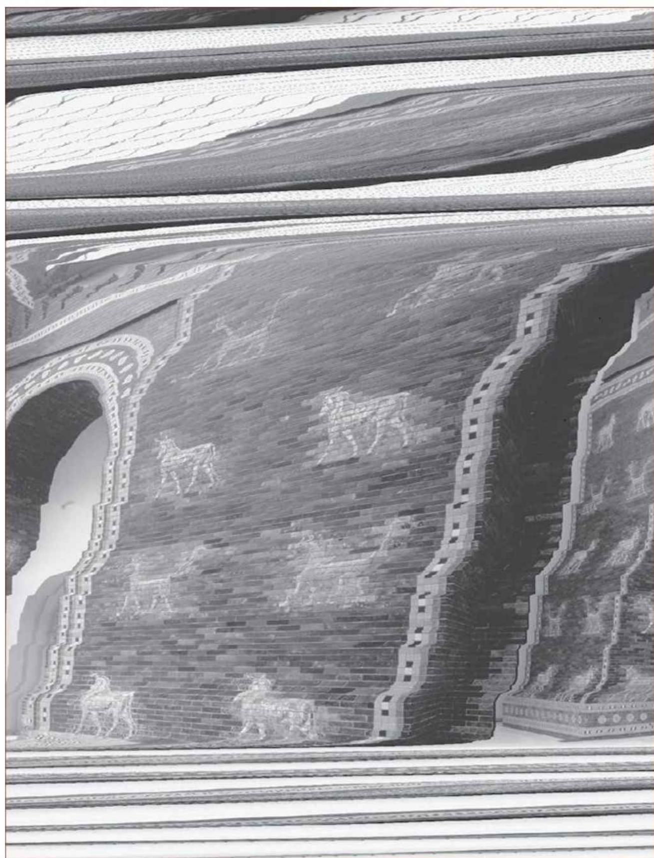
Importanța sa simbolică – forma grecească a numelui Persepolis, „orașul perșilor", i-a consolidat asocierea cu Xerxes și marea invazie – i-a hotărât soarta: jafuri, violuri și masacre. Și palatul a căzut pradă mâniei învingătorului, dar numai după ce comorile au fost mutate și transportate către Ecbatana. Apoi, fie în urma unui plan, fie din nevoia spontană de răzbunare, a fost incendiat. Una dintre versiuni a atribuit incendierea unei curtezane ateniene, Thais, care avea să devină amanta lui Ptolemeu, viitorul rege al Egiptului.

Distrugerea Persepolisului a fost mai curând simbolică decât totală, deoarece a continuat să fie capitala provinciei în timpul perioadei diadohilor. Totuși, acest lucru a pus în lumină greutățile întâmpinate de cuceritor. În primul rând, putea să însemne încheierea războiului de răzbunare, realizarea scopului declarat al expediției, iar trupele aliate aveau să presupună în mod firesc că avea să le garanteze lăsarea la vatră. Și totuși, Alexandru le putea aminti că, atâta timp cât Darius era în viață, misiunea nu se încheiase.

Pe de altă parte, distrugerea palatului și maltratarea cetățenilor au subminat propaganda lui Alexandru care a căutat să îl descrie la începutul campaniei ca succesor legitim al Marelui Rege. Parmenion l-a sfătuit pe bună dreptate pe Alexandru împotriva unor astfel de acțiuni, amintindu-i că nu ar trebui să distrugă ceea ce se afla acum în proprietatea sa. Totuși, ceea ce ar fi provocat resentimente în Persia ar fi putut să fie întâmpinat cu oarecare mulțumire în Babilon și Susa, chiar și în Ecbatana, care fuseseră eclipsate de ascensiunea Ahemenizilor și de înființarea Persepolisului.

PAGINILE URMĂTOARE Bătălia de la Gaugamela, 331 î.Hr., cunoscută, deși inexact, drept bătălia de la Arbela. Orașul Arbela se afla de fapt la oarecare distanță de câmpul de luptă și Darius, în fuga sa, nu a ajuns acolo decât după miezul nopții. Din atelierul lui Charles Le Brun (1619–1690).

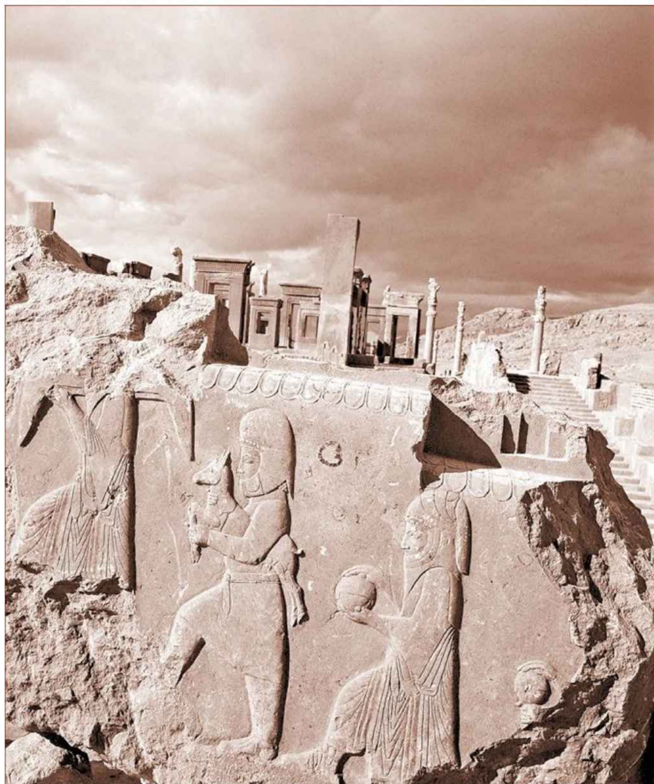
AKG Berlin



Reconstrucţiea Porţii lui Işţar din Babilon.
TRIP







Ruinele Persepolisului. Palatul a fost incendiat de Alexandru, ca un gest politic, având în vedere că oraşul simboliza atrocităţile trecute ale perşilor împotriva grecilor, dar cea mai mare parte a oraşului a rămas neatinsă şi a continuat să funcţioneze în timpul perioadei elenistice.

TRIP

ÎNAINTARE ÎN ASIA CENTRALĂ

La începutul anului 330, Darius a reţinut doar una dintre cele patru capitale ale imperiului, Ecbatana (Hamadanul modern). Era un loc potrivit, din care putea primi rapoarte privind activităţile lui Alexandru în Persia şi, în acelaşi timp, să cheme întăriri din Satrapiile Superioare. Mai mult, traversa Drumul Mătăsii, marele coridor est–vest ce trecea pe la sud de Munţii Elburz şi Marea Caspică, şi pe la nord de Marele Deşert de Sare. Din nefericire, mulţi dintre cavalerii regelui l-au sfătuit să nu îl aştepte pe Alexandru în locul respectiv şi l-au îndemnat să se retragă în direcţia Bactrianei, care se afla dincolo de oaza Merv, la nord-vest de Afghanistanul modern.

Coloanele ale sălii de audienţe de la Persepolis.
TRIP



Acest plan a fost adoptat de Darius, dar abia când a fost prea târziu să îl evite pe Alexandru, care a reluat ostilităţile imediat ce trecătorile montane s-au curăţat de zăpadă. Coloana Marelui Rege era mult prea greoaie: echipamentul regal ce oferea tot confortul necesar şi carele acoperite ce adăposteau concubinele în timpul călătoriei înaintau cu greu prin Sar-i-Darreh sau Porţile Caspice, chiar dacă totul fusese trimis înaintea armatei.

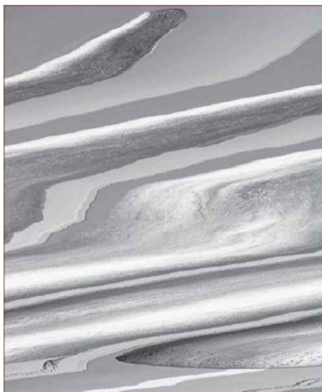
Doar 40 000 de soldaţi băştinaşi şi 4 000 de greci au rămas cu Darius, iar dezertorii – mulţi dintre ei oameni de seamă – s-au alăturat forţei macedonene care scurta zilnic distanţa dintre cele două armate.

În îndepărtatul sat Thara, chiliarhii Nabarzanes şi Bessus, una dintre rudele regelui, au revendicat domnia lui Darius. Cu ajutorul unor figuri proeminente, l-au arestat pe rege, doar ca să îl ucidă la scurtă vreme după aceea. Cadavrul i-a fost abandonat pe marginea drumului, în speranţa că Alexandru, când îl va vedea, avea să îşi întrerupă înaintarea. Nabarzanes însuşi a încercat să obţină sprijin din Hircania şi Parţia, iar Bessus a avansat spre Bactriana şi Sogdiana, însoţit de 600 de cavaleri. Darius fiind mort, Bessus s-a încoronat cu tiara înălţată, semnul regalităţii, şi s-a autoproclamat Artaxerxes, al cincilea cu acest nume.

Pentru Alexandru venise vremea să facă o oprire. Străbătuse 720 de kilometri în trei săptămâni: cu o forţă militară mai mare, ajunsese în est, din Ecbatana până în Rhagae (adică din Hamadan până în Rey, la marginea Teheranului de azi), un marş de circa 400 de kilometri, în 11 zile; după cinci zile de odihnă, pornise cu o forţă călare, mult mai mică, să străbată alţi 320 de kilometri, dând peste cadavrul lui Darius abia în a şasea zi a înaintării.

Cât despre Bessus, reuşise deocamdată să îl evite, dar armata macedoneană se împrăştiase în timpul urmăririi şi sosirea zilnică a dezertorilor perşi impunea o evaluare înainte de orice tratative cu uzurpatorul.

Unii perşi au fost instalaţi ca satrapi – Phrataphernes în Parţia, Autophradates printre tapurieni –, pe când ceilalţi au rămas în anturajul regelui, aşteptând o desfăşurare şi o recompensă potrivite.



Coif persandin Olimpia, Grecia.
AKG Berlin

Au fost graţiate două personaje periculoase, Nabarzanes şi Satibarzanes. Primul ar fi trebuit să se considere norocos că a scăpat de execuţie, dar a preferatsă se ocupe de redobândirea controlului în Parţia şi Hircania; în cele din urmă, totuşi, a fost arestat şi ucis. Ultimul a fost reinstalat în vechea lui satrapie din Aria (în regiunea Herat din Afghanistan), deşi un detaşament de 40 de lăncieri, sub comanda lui Anaxippos, a fost trimis împreună cu el în capitala lui, Artacoana. Satibarzanes a ucis imediat escorta şi s-a revoltat făţiş, încurajat probabil de relatările despre uzurparea lui Bessus.

La doar două zile după ce a aflat de trădarea lui Satirbarzanes, Alexandru a ajuns în Artacoana, de unde fugise satrapul rebel. Dar după ce Alexandru l-a înlocuit cu alt suveran autohton, Arsaces, şi a pornit în cucerireaAfghanistanului, Satirbarzaness-a întors cu scopul de a-şi reimpune domnia. Nu a reuşit însă şi a fost ucis într-o monomahie de ofiţerul macedonean de cavalerieErigyius.

Între timp, Alexandrus-a îndreptat spre sud, unde i-a întâlnit pe ariaspieni, care trăiau lângă lacul Seistan. Aceştia i-au aprovizionat armata, aşa cum, cu 200 de ani în urmă, îl ajutaseră pe Cirus cel Mare al Persiei şi primiseră titlul de *Euergetai* („binefăcători“). De aici, macedoneniiau urmat valea râului Helmand, al cărui curs i-a purtat în direcţia Arachosiei. O nouă colonie a fost înfiinţată la Alexandria Arachosia (lângă Kandaharul de azi), una dintre numeroasele astfel de aşezări din regiune.

În 329 Alexandru a reluat tratativele cu Bessus în Bactriana, traversând Munţii Hindukush prin trecătoarea Khawak şi ajungând



Alexandru găseşte cadavrul regelui persan.

ISI

la Qunduz. La apropierea lui, barbarii au trimis vorbă că erau pregătiţi să i-l predea pe uzurpatorul Bessus; gol, în lanţuri şi cu o zgardă de câine la gât, Bessus a fost lăsat pe marginea drumului ca să fie luat de trimisul lui Alexandru, Ptolemeu. Dar cei care îl trădaseră au fugit, îngrijoraţi de perspectiva de a i se supune lui Alexandru şi hotărâţi să îşi menţină independenţa într-una dintre cele mai îndepărtate regiuni ale imperiului.

Bessus a fost trimis în Ecbatana ca să fie torturat şi executat, pedeapsa tradiţională pentru trădători. El făcuse mai mult decât să îl ucidă pe Darius – pusese sub semnul întrebării pretenţiile lui Alexandru la domnie. Pretenţiile de legitimitate, totuşi, nu aveau mare forţă dacă nu erau sprijinite de acţiune militară, după cum descoperise ilustrul strămoş şi tiz al lui Darius între anii 522–519. Propaganda imperială a regelui respectiv, gravată în trei limbi pe stânca de la Bisutun, proclamă cum a devenit rege prin voinţa lui Ahura Mazda, dar a fost nevoie de puterea armatelor sale şi de executarea publică a adversarilor ca să confirme voinţa zeului.

La fel a fost constrâns şi Alexandru să lupte. Şapte oraşe de pe ţărmul fluviului Iaxartes (Sîrdaria) au opus o rezistenţă înverşunată, dar au căzut în mâinile cuceritorilor, iar la Ciropolis, întemeiat de Cirus cel Mare la graniţa nordică a imperiului, regele a fost rănit la gât. O nouă colonie de graniţă din apropiere – numită Alexandria-Eschate („Alexandria cea Îndepărtată", Khojend de astăzi) – a avut rolul de a limita valul de călăreţi sciţi care îi ajutau pe rebelii

MOARTEA LUI SATIBARZANES

„Dezertorul Satibarzanes era comandantul barbarilor. Când a văzut că bătălia stagnează, cu ambele tabere de o forţă egală, a mers călare spre rândurile din faţă, şi-a scos coiful (...) şi a provocat pe oricine voia să se lupte cu el într-o monomahie, adăugând că va rămâne cu capul descoperit. Erigyius a considerat intolerabil gestul de bravadă al generalului barbar.

Deşi la o vârstă destul de înaintată, Erigyius nu era mai prejos decât oricare dintre bărbaţii tineri în curaj şi agilitate. Şi-a scos coiful, dându-şi la iveală părul alb (...). S-ar fi putut crede că ambele tabere primiseră ordin să înceteze lupta. În orice caz, acestea s-au dat imediat la o parte, lăsând un loc în câmp deschis, nerăbdătoare să vadă ce se va întâmpla (...).

Barbarul a aruncat primul suliţa. Mişcându-şi uşor capul într-o parte, Erigyius a evitat-o. Apoi, dând pinteni calului, şi-a ridicat lancea şi a trimis-o direct spre beregata barbarului, atât de puternic încât i-a ieşit prin ceafă. Barbarul a fost aruncat din şa, dar a continuat să lupte. Erigyius a tras sabia din rană şi i-a înfipt-o din nou în faţă. Satibarzanes a apucat-o cu mâna, ajutându-şi duşmanul să lovească pentru a-şi grăbi moartea.

Quintus Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare*, 7, 4, 33–37

bactrieni, dar ameninţa modul de viaţă din Sogdiana şi nu făcea decât să provoaceşi mai multe insurecţii. A urmat un război de gherilă, rebelii punându-şi familiile şi bunurile la adăpost în numeroasele fortăreţe din regiune.

Unul dintre baronii locali, Sisimithres (cunoscut oficial drept Chorienes), s-a refugiat la Koh-i-nor, pe care anticii o numeau pur şi simplu Stânca lui Chorienes. Deşi mama lui l-a presat să reziste invadatorului,Sisimithres a fost convins să se predea. Alexandru îi trimisese alt sogdinian de seamă, pe nume Oxyartes, care probabil i-a raportat cum rebelul Arimazes fusese capturat cu relativă uşurinţă, în ciuda apărării naturale a fortăreţei sale, şi fusese pedepsit prin crucificare.

Khojendulmodern.Oraşul a fostînfiinţat ca o colonie((Alexandria-Eschate) care săasigure traversareaîn siguranţă a fluviului Iaxartes(Sîrdaria).În apropiere, Ciruscel Mare stabilise şi un avanpostde frontieră.

TRIP



În iarna anului 328/327, Sisimithres a furnizat armatei lui Alexandru turme de animale, oi şi vite, precum şi 2 000 de cămile. Alexandru i-a întors favoarea odată cu apropierea primăverii, jefuindu-i pe saci şi revenind la Sisimithres cu 30 000 de vite. Şi acest gest a fost răsplătit pe măsură de barbari, care l-au chemat la un ospăţ la Stâncă. Aici a cunoscut-o Alexandru pe fiica lui Oxyartes, Roxana, cu care s-a căsătorit după aceea. Se consideră că a fost o căsătorie din dragoste, ceea ce poate fi adevărat, dar implicaţiile politice nu i-au scăpat nici lui Alexandru. Prin intermediul unei ceremonii de nuntă, regele macedonean a pus capăt lungului război de gherilă pe care nu reuşise să îl încheie prin mijloace militare. La vremea lui, Filip al II-lea folosise cu mari avantaje căsătoria politică; după şapte ani de campanii, şi Alexandru a ajuns să îi aprecieze utilitatea.

Este greu să stabilim în ce măsură căsătoria cu Roxana a influenţat gândirea lui Alexandru despre avantajele căsătoriei mixte cu neamul barbarilor. Unii autori antici menţionează şi alte căsătorii între macedoneni şi femei barbare la acea vreme, însă acestea ar putea anticipa marea ceremonie de căsătorii în masă ce a avut loc la Susa în 324. Cert este totuşi că, la scurt timp după căsătoria cu Roxana, Alexandru a încercat să introducă la curte obiceiul persan al prosternării (*proskynesis*). Intenţia a avut parte de opoziţia neînduplecată din partea generalilor şi curtenilor macedoneni, iar regele a renunţat la idee fără prea mare tragere de inimă.

INVADAREA INDIEI

Căsătoria politică dintre Alexandru şi Roxana a pus capăt războiului de gherilă din Bactriana şi Sogdiana, însă lupta avea să continue. Armata macedoneană şi-a îndreptat acum atenţia către ultimul colţ al Imperiului Ahemenid. Aici rămăseseră trei provincii: Paropamisus, întinsă dincolo de trecătorile din Hindukush, la est de oraşul Bactra (Balkh, în apropiere de Masar-e-sharif); Gandhara (în prezent parte a Pakistanului de nord); şi Hindush (Sindh), valea Indului. După ce a pătruns în Hindukush, Alexandru a înaintat în regiunile Bajaur şi Swat, mişcându-se fără oprire spre Ind, unde o forţă de atac sub

ALEXANDRU ȘI ROXANA

„Cronicarii spun că înălțimea cetății lui Sisimithres ar fi fost de 15 stadii, cu o circumferință de 80 de stadii. Se spune că vârful este turtit și acoperit cu pământ bătucit, care poate susține 500 de bărbați, și aici Alexandru ar fi fost chemat la un ospăț somptuos și s-ar fi căsătorit cu Roxana, fiica lui Oxyartes."

Strabo, *Geografia*, 11, 11, 4

comanda lui Hephaestion și Perdiccas construise un pod de vase peste fluviu, care să îi transporte spre teritoriul lui Taxiles (nume dat unui prinț sau rege care domnea în regiunea dintre Ind și Hydaspes din Punjabul din India modernă).

În timpul marșului, Alexandru a întâmpinat o rezistență înverșunată din partea aspasienilor și assacenienilor. Orașul-capitală al celor din urmă era Massaga, situat în trecătoarea Katgala și apărat de o femeie, Cleophis, mama (sau poate văduva) prințului moștenitor local, Assacenus. Acesta murise cu puțin înainte de sosirea lui Alexandru în oraș, probabil într-o încercare prealabilă de a-l opri pe Alexandru *en route*. Fratele lui Assacenus, Amminais, a condus trupele de apărare, cu ajutorul a 9 000 de mercenari, dar, potrivit legendei, regina a fost cea care a negociat predarea orașului și și-a păstrat tronul fascinându-l pe Alexandru cu frumusețea ei.

Povestea ei trebuie citită cu prudență, din moment ce numele și comportamentul ei ne amintesc de faimoasa regină egipteană

TENSIUNI ÎNTRE ALEXANDRU ȘI MACEDONENII SĂI

Încă de la moartea lui Darius, Alexandru devenise tot mai influențat de Orient. Începuse să poarte unele veșminte după moda persană, iar credința lui în filiația divină a fost considerată și ea o amăgire orientală. Mai mult, devenise tot mai autocrat. În vara lui 328, Alexandru l-a ucis pe Cleitos cel Negru, care îi salvase viața la Granicos, într-o ceartă la beție în Samarkand. În primăvara următoare, câțiva paji, împreună cu Hermolaos, au conspirat să îl ucidă pe rege, dar complotul a fost dat la iveală, iar conspiratorii au fost executați. Callisthenes, tutorele pajilor, a fost suspectat de complicitate și ucis la rândul său. Iar, în toți acești ani, regele începuse să bea mai abitir decât înainte.

PERDICCAS, FIUL LUI ORONTES

Perdiccas a fost încă unul dintre ofiţerii tineri şi talentaţi ai lui Alexandru, unul dintre cei câţiva care aveau să lupte pentru putere după moartea regelui. În 336 era membru al gărzilor de *hyspaspistai* ai lui Filip al II-lea; din nefericire, asasinarea regelui s-a petrecut „pe tura sa“, cum se spune astăzi. Alexandru l-a promovat taxiarh şi, în această calitate, a condus una dintre brigăzile de *pezhetairoi*. Probabil în 330 a devenit membru al gărzilor din şapte soldaţi *somatophylakes* şi la scurtă vreme a comandat o hiparhie a Cavaleriei Însoţitorilor. Se pare că a colaborat bine cu cel mai apropiat prieten al lui Alexandru, Hephaestion, dar alţii l-au considerat dificil. După moartea lui Hephaestion, a fost cel mai influent dintre ofiţerii regelui, iar după moartea lui Alexandru era firesc ca Perdiccas să preia controlul în Babilon. Cu toate acestea, îşi făcuse prea mulţi duşmani, iar din cauza invidiei devenise ţinta suspiciunilor şi a urii. În 320 nu a reuşit să invadeze Egiptul şi a fost ucis de proprii ofiţeri.

Căsătoria lui Alexandru cu Roxana. Tablou de Il Sodoma, pe baza unei descrieri antice a scenei aparţinând lui Aetion.
AKG Berlin



REGINA CLEOPHIS DIN MASSAGA

„De aici s-a îndreptat spre (...) ţinutul reginei Cleophis. Ea s-a predat lui Alexandru, dar apoi şi-a redobândit tronul, pe care şi l-a răscumpărat culcându-se cu el, obţinând prin favoruri sexuale ceea ce nu a reuşit prin forţa armelor. Pe copilul zămislit de rege l-a numit Alexandru, care a ajuns să domnească mai târziu asupra indienilor. Deoarece se înjosise astfel, regina Cleophis avea să fie numită de indieni „târfa regală".

Iustin, *Historiarum Philippicarum libri XLIV*, 12, 7, 9–11

Cleopatra a VII-a. Primul istoric care a menţionat-o a trăit probabil în epoca lui Augustus, când Cleopatra însăşi câştigase notorietate.

Unii dintre assacenieni au fugit către un munte din câte se părea inexpugnabil, cunoscut anticilor drept Aornus (probabil Pir-sar, deşi unii au sugerat muntele Ilam). Aici, aşa cum făcuse când asediase Arimazes, Alexandru a trecut de terenul accidentat, de data aceasta trimiţând la moarte o mulţime de băştinaşi înspăimântaţi care încercau să coboare splaiul abrupt care mărginea Indul. Capturând ţinutul, regele putea susţine că îl întrecuse pe strămoşul său mitic, Hercule, care fusese alungat de un cutremur.

Regele a traversat apoi ţinutul lui Ambhi (oficial „Taxiles"), care a domnit în regiunea situată între fluviile Ind şi Hydaspes (Jhelum) şi i-a oferit lui Alexandru o recepţie luxoasă în capitala sa Taxila (lângă Islamabadul de astăzi). El era la acea vreme presat de duşmanii săi – Abisares în nord (în Kashmir) şi Porus, rajahul din Paurava, către vest. În schimbul sprijinului, a acceptat o garnizoană macedoneană şi un supraveghetor, pe Filip, fiul lui Machatas. Însă Ambhi a rămas căpetenia desemnată a teritoriului.

Între timp, Porus îl îndemnase pe Abisares să ofere ajutor împotriva lui Taxiles şi a invadatorului macedonean. În loc de asta, Abisares i s-a supus lui Alexandru, mulţumindu-se să aştepte rezultatul evenimentelor. Iar când Porus se apropia de înfrângere, Abisares a trimis bani şi elefanţi, dar a susţinut că nu putea veni personal din pricina bolii. Este o veche stratagemă a conducătorilor care se confruntă cu cei mai puternici, şi avea să fie folosită după aceea şi de Montezuma când Cortés s-a apropiat de Tenochtitlán.



Samarkandul astăzi. Vechiul oraş Maracanda ocupa movila din spatele oraşului. Aici Alexandru şi-a ucis prietenul, generalul Cleitos, într-o ceartă la beţie.
TRIP

Porus însuşi a decis să îl înfrunte pe invadatorul şi vechiul său duşman Taxiles pe râul Hydaspes, care păzeşte trecerea către Haranpurul de astăzi. Atacul nu avea să fie o repetiţie a celui de la Granicos. Hydaspes era un râu mult mai mare, cu ţărmuri mai abrupte, iar efectul a fost decisiv asupra elefanţilor staţionaţi aici. Traversarea trebuia făcută în altă parte şi fără nici o împotrivire.

La început, Alexandru a recurs la o serie de atacuri simulate – sau, mai bine zis, la o repetare a aceluiaşi atac simulat, mărşăluind cu un detaşament al armatei într-o poziţie în amonte şi întorcându-se din nou în tabăra principală, în timp ce forţele lui Porus





O DIGRESIUNE DESPRE PODURILE DE VASE

Istoricul Arrian nu găseşte nici o dovadă despre modul în care Alexandru a făcut un pod peste Ind, însă comentează: „Cel mai rapid mod cunoscut mie de a face un pod este metoda romanilor de a folosi bărci (...). La un semn, bărcile lor primesc permisiunea să plutească în aval, şi totuşi nu cu prora înainte, ci ca şi cum ar da înapoi. Curentul le poartă, fireşte, în aval, dar o luntre cu vâsle le ţine la suprafaţă, manevrându-le către locul stabilit, iar în acel punct coşuri de răchită în formă de piramidă, pline cu bolovani, sunt coborâte de la prorele fiecărui vas, ca să îl ţină împotriva curentului. Imediat ce unul dintre aceste vase a fost făcut mai rapid decât altul, exact la intervalul potrivit pentru a transporta în siguranţă superstructura, acesta este ancorat în amonte, iar din ambele bărci sunt întinse cu mare precizie şi pricepere grinzi, cu scânduri de-a curmezişul, ca să le prindă una de alta. Procesul se repetă astfel pentru toate bărcile trebuincioase (...). De fiecare parte a podului se întind şi se fixează pasarele, astfel încât trecerea să fie mai sigură pentru cai şi animale de povară, dar şi pentru a lega părţile podului."

Arrian, *Anabasis Alexandri*, 5, 7, 3–5

de pe ţărmul opus îi urmau acţiunile. Nu după mult timp, a pus un contingent sub comanda lui Meleagru, la câţiva kilometri la nord; dar şi Porus îşi luase precauţii împotriva încercuirii instruindu-şi fratele, Spitaces, să supravegheze zona în amonte.

Crateros, cu infanteria grea, a fost lăsat să înfrunte corpul principal al armatei indiene în punctul iniţial de trecere, iar Alexandru, în cele din urmă, la adăpostul nopţii, al ploii torenţiale şi al tunetelor, a mărşăluit circa 28 de kilometri în amonte (lângă Jalalpurul de astăzi) şi a traversat exact în punctul în care se află insula bogat împădurită Admana, într-un cot al râului. Aici a ajuns pe partea cealaltă înainte ca Spitaces să îl poată ataca. Într-adevăr, insula se dovedise un paravan atât de eficient, încât Alexandru însuşi şi-a adus oamenii aici, confundând-o cu ţărmul opus al râului Hydaspes.

PAGINILE PRECEDENTE Bătălia dintre Alexandru şi Porus. În bătălia de pe râul Hydaspes Alexandru şi Porus nu s-au întâlnit în luptă, deşi regele macedonean s-a întâlnit cu rajahul indian după ce suferise numeroase răni.

Ann Ronan Picture Library

Prin urmare, Porus a trebuit să îşi abandoneze poziţia iniţială şi să se întoarcă pentru a înfrunta forţa de încercuire, în timp ce Crateros a început să conducă restul armatei peste râu. Lupta ce a urmat a fost decisă în primul rând de cavalerie, chiar dacă ploaia torenţială a transformat câmpul de luptă într-o mocirlă noroioasă. Elefanţii, împrăştiaţi printre unităţile de infanterie, s-au dovedit încă o dată mai mult o povară decât un avantaj pentru armata lui Porus. Până la urmă, victorioşi au fost macedonenii. Porus s-a luptat plin de curaj şi a primit multe răni.

Duşmanul temerar a câştigat respectul lui Alexandru şi i s-a permis să îşi păstreze regatul. Lucrurile nu stătuseră întotdeauna astfel: adeseori, Alexandru nu fusese atât de generos în relaţiile cu adversari necooperanţi. (Mărturie stă cazul lui Batis din Gaza, pe care Alexandru l-a târât în spatele carului, imitând modul în care Ahile l-a tratat pe Hector.) Şi totuşi, marea provocare consta în instaurarea unei păci durabile între rivalii indieni. Curtius susţine că o alianţă între Taxiles şi Porus s-a pecetluit prin căsătorie, moneda de schimb curentă în asemenea tranzacţii. Dar aranjamentul nu a fost niciodată satisfăcător în întregime. Deşi Taxiles era probabil mai de încredere decât Porus, Alexandru a avut nevoie de cel din urmă pentru campaniile lui viitoare în Punjab.

LIMITELE CUCERIRII

Victorioşi asupra armatei lui Porus, macedonenii se deplasaseră spre est, de-a lungul Punjabului, ajungând inevitabil la râul Hyphasis (Beas). Dincolo de acesta se afla populatul şi puţin cunoscutul continent al Indiei propriu-zise. (Ar trebui observat că Alexandru nu a trecut niciodată graniţele a ceea ce se cheamă astăzi India modernă.) Aici macedonenii istoviţi de război, tăbăciţi de intemperii, cu uniformele în zdrenţe, au cerut o oprire. Alexandru tânjea după noi aventuri şi cuceriri, de data aceasta în valea Gangelui. Soldaţii, cu toate acestea, au făcut grevă *(secessio)* şi chiar şi cei mai curajoşi şi loiali dintre ofiţerii lui Alexandru au vorbit în numele lor. Regele s-a

retras posomorât în cort, dar oamenii au rămas de neclintit. Nu mai era nimic de făcut decât să se întoarcă.

Aceasta este perspectiva tradiţional acceptată a marşului către est al lui Alexandru. Dar oare lucrurile au stat într-adevăr astfel? De ce, ne-am putea întreba, un lider militar cu experienţă şi inteligent ca Alexandru ar fi permis ca rapoarte despre primejdii extraordinare, duşmani numeroşi şi locuri exotice să ajungă la urechea soldaţilor care, aşa cum ştia mult prea bine, erau demoralizaţi şi obosiţi? Liderul priceput le spune trupelor sale ce vrea el să ştie, ceea ce este practic mai puţin decât tot adevărul. Dacă raportul fantastic despre India de dincolo de Hyphasis „s-a scurs" către soldaţii macedoneni, aceasta s-a întâmplat deoarece el voia ca ei să-l audă. Dacă a fost vorba doar despre simple zvonuri, Alexandru nu a gestionat cum trebuie situaţia. În discursul său către soldaţi, în care susţine că respinge zvonurile, el le prezintă totuşi în cele mai mici detalii; apoi schimbă subiectul şi susţine că, şi dacă poveştile sunt adevărate, nu există nici un motiv de îngrijorare.

Nu era vremea pentru adevăr, cu atât mai puţin pentru exagerări. Era un gest de onoare din partea unui rege care era la fel de obosit ca oamenii lui, dar pentru care nu ar fi fost eroic să refuze alte provocări. În schimb, responsabilitatea pentru încheierea acestui marş glorios spre necunoscut a fost pusă direct pe umerii soldaţilor de rând. Gloria ulterioară a lui Alexandru i-a fost ştirbită doar de propria încăpăţânare. Aceasta era direcţia propagandei şi aşa a ajuns până la noi. Dovezi ulterioare în sprijinul duplicităţii lui Alexandru pot fi regăsite în faptul



Alexandru purtând podoaba cu cap de elefant.

AKG Berlin

Estul Mediteranei şi Mesopotamia



1. Alexandru traversează Hellespontul şi face sacrificii pe locul vechii Troia, în concordanţă cu aspectele panelenice ale campaniei sale.
2. Bătălia de pe râul Granicos. Alexandru înfrânge o coaliţie de satrapi (334).
3. Gordion. Alexandru taie nodul gordian (primăvara lui 333).
4. Bătălia de la Issos. Noiembrie 333. Prima bătălie împotriva lui Darius al III-lea. Sunt capturaţi fiul, mama, soţia şi fiicele regelui.
5. Asediul Tyrului. Ianuarie–august 332.
6. Asediul oraşului Gaza. Septembrie–octombrie 332.
7. Alexandru este încoronat faraon al Egiptului la Memfis.
8. Alexandru ajunge în oaza Siwah, înfiinţând Alexandria. Este recunoscut ca „fiu al lui Amon“.
9. Alexandru traversează Eufratul la Thapsacos.
10. Bătălia de la Gaugamela, la nord-vest de Arbela. A doua bătălie împotriva lui Darius al III-lea. 1 octombrie 331.
11. Mazaeus predă Babilonul în mâinile lui Alexandru şi este păstrat ca satrap al Babiloniei.

PORUS ŞI ALEXANDRU

Alexandru a fost primul care a luat cuvântul. „Cum doreşti să mă port cu tine?" a întrebat el.

„Poartă-te aşa cum s-ar cuveni cu un rege", se spune că i-ar fi răspuns Porus.

„În ce mă priveşte", a spus Alexandru, mulţumit de răspuns, „cererea îţi va fi îndeplinită. Dar nu îţi doreşti şi altceva pentru tine? Cere-mi."

„Totul", a spus Porus, „este cuprins în această singură cerere."

Arrian, *Anabasis Alexandri*, 5, 19

că le-a poruncit oamenilor săi să construiască o tabără de dimensiuni anormale, conţinând artefacte impunătoare, pentru a face posteritatea să creadă că forţa expediţionară fusese supraomenească.

ÎNTOARCEREA ÎN VEST

Armata se întorcea în vest – dar nu direct. Nu a fost necesar să traverseze Hyphasis în căutarea oceanului. Alexandru ştia prea bine că sistemul fluviului Ind avea să îl ducă acolo, iar el transportase bărci neasamblate tocmai cu scopul de a naviga spre gura de vărsare a fluviului. În drumul său a supus triburi războinice, vecini dificili ai noului său vasal Porus. Printre aceştia se aflau mallienii, în al căror oraş Alexandru a fost cât pe ce să-şi vadă moartea cu ochii.

Fără nici o grijă pentru propria siguranţă şi uitând că entuziasmul macedonenilor în privinţa războiului nu mai era de mult acelaşi, Alexandru a fost primul care a escaladat zidurile şi a pătruns în oraş, însoţit doar de câteva gărzi de corp. Când trupele au văzut că regele lor este prins în capcană, s-au căţărat pe scări, care au cedat din cauza greutăţii. În interiorul zidurilor, regele a fost întâmpinat cu o ploaie de săgeţi: cel puţin una dintre gărzi a murit apărându-l, ceilalţi fiind la fel de grav răniţi ca Alexandru însuşi. Când trupele au început să se reverse asupra meterezelor, a început şi măcelul, dar regele lor avea o săgeată înfiptă adânc în piept, chiar sub coaste.

Alexandru a supravieţuit miraculos, deşi o bună parte a călătoriei în aval nu a mai fost bun de nimic. Când a ajuns în delta Indului,

ÎNŞELĂTORIE LA CAPĂTUL MARŞULUI LUI ALEXANDRU

„Două zile au fost închinate furiei sale, iar în a treia Alexandru a ieşit din cort dând poruncă să se ridice douăsprezece altare din cuburi de piatră, care să îi comemoreze expediţia. El a mai poruncit să se extindă fortificaţiile taberei şi să fie lăsate în urmă adăposturi mai mari decât era normal, el având de gând să facă totul să pară mai mare decât era de fapt, deoarece se pregătească la se posterităţii o minunăţie falsă.“

Quintus Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare*, 9, 3, 19

îşi revenise deja, iar de aici a navigat în largul Oceanului Indian şi a făcut sacrificii la marginea imperiului său, aşa cum făcuse şi la Hellespont în 334.

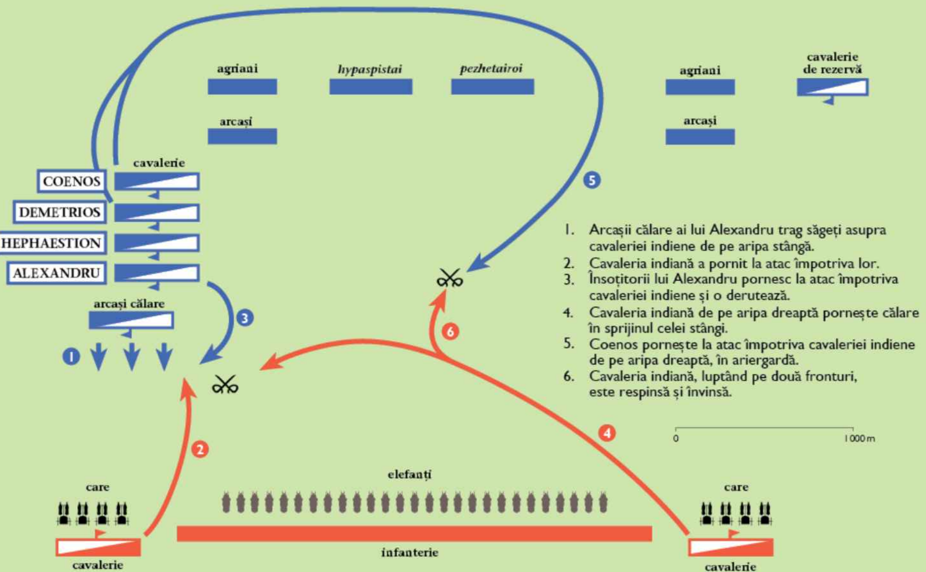
Şi totuşi, întoarcerea armatei macedonene cu greu poate fi descrisă drept triumfătoare. O parte a navigat de-a lungul coastei,

CRATEROS, CEL MAI DE ÎNCREDERE COMANDANT AL LUI ALEXANDRU

Crateros a început expediţia ca taxiarh, comandant de *pezhetairoi*. A fost comandant adjunct în aripa stângă, sub directa autoritate a lui Parmenion, pe care se pregătească îl înlocuiască. Crateros a fost un ofiţer de o loialitate de nestrămutat faţă de rege. Se spunea că Hephaestion „îl iubea pe Alexandru“ *(philalexandros)*, dar Crateros „îl iubea pe rege“ *(philobasileus)*. Nu a fost surprinzător că aceşti doi tineri comandanţi aveau să devină rivali, iar dezacordurile dintre ei aveau să ducă la o confruntare făţişă care le-a ameninţat unităţile din subordine. Dar promovarea lui Crateros s-a bazat pe abilitate, în timp ce, în cazul lui Hephaestion, a existat cel puţin o suspiciune de nepotism – chiar dacă nimeni nu a spus public acest lucru.

Odată cu înaintarea campaniei, Crateros a dat tot mai multe comenzi independente. Când Alexandru s-a întors prin deşertul Gedrosian, Crateros a condus trupele mai lente şi pe invalizi prin trecătoarea Bolan, către Kandaharul de astăzi. *En route* a prins rebeli, pe care i-a adus în faţa regelui pentru execuţie. În 324 a fost trimis să îl înlocuiască pe Antipater ca vicerege al Macedoniei. Acest ordin avea să fie evitat de moartea lui Alexandru şi de izbucnirea Războiului Lamian. În 321/320, Crateros s-a întors în Asia şi s-a luptat cu Eumenes în apropiere de Hellespont. A fost doborât de pe cal şi călcat în copite. A fost un sfârşit nedemn pentru unul dintre cei mai mari generali ai lui Alexandru.

Bătăliade pe Hydaspes



Campaniilelui Alexandru







Ruinele Susa, azi Patrimoniul Mondial UNESCO

în cele din urmă trecând prin strâmtoarea Hormuz şi intrând în Golful Persic – o călătorie presărată cu greutăţi, lipsuri şi primejdii. Alta, condusă chiar de Alexandru, a înaintat cu greu prin deşertul Gedrosian, suferind pierderi îngrozitoare din cauza intemperiilor şi a abuzurilor satrapilor din ţinuturile învecinate. Deşi Alexandru a înfruntat greutăţile ca oricare dintre oamenii săi şi, într-adevăr, în acest marş a făcut dovada unora dintre cele mai nobile calităţi ale sale, marşul a fost un dezastru pe toate planurile. Autorii moderni cărora le face plăcere să îi întineze reputaţia au mers atât de departe încât au sugerat că Alexandru şi-a expus oamenii la primejdiile deşertului Gedrosian pentru a se răzbuna că au refuzat să treacă dincolo de Hyphasis.

Când Alexandru s-a întors în vest, a celebrat căsătorii mixte pe scară largă la Susa (324 î.Hr.). Alexandru însuşi s-a căsătorit cu Stateira, fiica lui Darius al III-lea şi a lui Parysatis, al cărei tată, Artaxerxes al III-lea, domnise cu puţin timp înainte. Altă fiică a lui Darius, Drypetis, s-a căsătorit cu Hephaestion, şi aproape 100 de alte nobile persane au fost făcute mirese ale unor ofiţeri macedoneni. Un număr şi mai mare de soldaţi de rând şi-au luat soţii de sorginte barbară, dar acesta era probabil un mod de a legitima legături care existau de ceva vreme. Căsătoriile se pare că nu s-au dovedit prea populare în rândul aristocraţiei, iar după moartea lui Alexandru cei mai mulţi şi-au repudiat soţiile persane.

Pe de altă parte, integrarea unui mare număr de trupe barbare în armata macedoneană i-a înfuriat pe soldaţi. La scurt timp după aceea, la Opis, pe malul Tigrului, armata s-a revoltat, plângându-se că soldaţii macedoneni erau înlocuiţi cu străini.

Alexandru a răspuns plângerilor prin cuvinte liniştitoare, dar capii revoltei au fost prinşi, puşi în lanţuri şi aruncaţi în Tigru. 10 000 de veterani, mulţi răniţi, au fost trimişi în Macedonia sub comanda lui Crateros, care avea şi el o sănătate şubredă. Unii aveau să ajungă în ţinutul lor de baştină, unde nu aveau să scape de lupte. Alţii nu aveau să treacă dincolo de Cilicia înainte să fie implicaţi în războaiele dintre diadohi.

PORTRETAL UNUI SOLDAT

DOI GENERALI ŞI UN SATRAP

PARMENION ŞI PHILOTAS

Când Alexandru a acces la tronul Macedoniei, doi generali puternici ai lui Filip al II-lea au exercitat o influenţă considerabilă asupra curţii şi armatei. Doar unul dintre ei, Antipater, se afla în Macedonia la acea vreme. Celălalt, Parmenion, fusese trimis de Filip să comande forţa de avangardă în Asia Mică. Parmenion era un om cu experienţă, iubit de soldaţi. În anul naşterii lui Alexandru, 356 î.Hr., Parmenion îl învinsese pe Grabus, conducătorul illirilor, în timp ce Filip asedia Potideea. Douăzeci de ani mai târziu, acesta era ofiţer senior în armată, iar fiii săi, Philotas şi Nicanor, au comandat Cavaleria Însoţitorilor şi, respectiv, gărzile *hyspapistai.* Acestea erau printre cele mai bune trupe din armata macedoneană.

Contribuţia lui Parmenion a fost totuşi un motiv de stânjeneală pentru tânărul rege, care credea că succesul celorlalţi îi răpea întru câtva din propria glorie. Iar acesta a fost deranjat mai cu seamă când a aflat că, în Egipt, fiul lui Parmenion, Philotas, se lăuda că toate succesele regelui se datorau experienţei de general a tatălui său. Informaţiile au ajuns la Alexandru într-un mod neobişnuit. În prada de război de la Damasc se afla şi o femeie pe nume Antigona. Această femeie era de origine macedoneană, din oraşul Pydna, dar fusese capturată de amiralul persan Autophradates în timp ce călătorea pe mare pentru a sărbători misterele de la Samotrace. (La acest festival, cu mulţi ani înainte, Filip o întâlnise pe tânăra Olympia, viitoarea mamă a lui Alexandru.) Antigona devenise astfel

amanta sau concubina unui persan faimos şi fusese lăsată la Damasc înainte de bătălia de la Issos.

Când Parmenion a capturat oraşul şi prada a fost împărţită, Antigona a devenit amanta lui Philotas. Lucrurile pe care i le-a spus acesta, fie lăudându-se cu realizările familiei sale, fie denigrându-le pe cele ale regelui, ea le-a repetat celorlalţi, până au ajuns la urechile lui Crateros, prieten credincios şi ofiţer al lui Alexandru. Crateros avea o antipatie personală faţă de Philotas – iar în această privinţă nu era singur, căci Philotas avea numeroşi duşmani care erau în acelaşi timp prieteni apropiaţi ai regelui. Prin urmare, Crateros a adunat dovezi incriminatoare de la Antigona şi le-a adus în atenţia lui Alexandru. Dar, în momentul respectiv, când rezultatul războiului împotriva lui Darius încă nu fusese tranşat, regele a ales să treacă peste această imprudenţă.

Lucrurile s-au schimbat totuşi când Alexandru a devenit stăpân peste capitalele persane. Parmenion devenise dintr-odată inutil şi fusese lăsat la Ecbatana, în timp ce Alexandru înainta în urmărirea lui Darius şi Bessus. La început, avea să fie o măsură temporară, dar uciderea lui Darius a schimbat aspectul campaniei. Cavaleria tessaliană, care luptase în aripa lui Parmenion, fusese lăsată la vatră şi trimisă în Europa. Iar Crateros, care fusese pregătit ca înlocuitor al lui Parmenion – atât la Issos, cât şi la Gaugamela, a fost comandantul adjunct al vechiului general – se dovedise mai mult decât capabil; în plus, era mai tânăr, mai plin de energie şi, ce era mai important, de o loialitate nestrămutată faţă de rege. Aceste împrejurări şi faptul că înlăturarea lui Parmenion avea nevoie de justificare au dat naştere unor poveşti conform cărora sfaturile lui Parmenion au fost timide sau greşite şi că prestaţia lui la Gaugamela a fost necorespunzătoare.

Separat de tatăl său influent, Philotas a devenit mai vulnerabil la intrigile duşmanilor. Iar această vulnerabilitate a crescut când, în timpul marşului prin Aria, fratele lui Philotas, Nicanor, a murit din pricina unei boli. Într-adevăr, nu doar familia fusese slăbită, ci şi mulţi soldaţi care luptaseră sub comanda lui Parmenion nu se mai

aflau în armată. Prin urmare, când Philotas a fost implicat într-o conspirație la Phrada (Farahul de astăzi), în Afghanistan, la sfârșitul lui 330, nu au fost mulți cei care să îl apere sau să îl protejeze.

Delictul în sine a fost mai degrabă unul de neglijență decât de trădare fățișă. Un tânăr macedonean – e descris ca unul dintre *hetairoi*, prin urmare nu lipsit de importanță – care se numea Dimnos îi divulgase iubitului său, Nicomachos, detaliile unei conspirații la care fusese părtaș (deși în mod clar nu era instigatorul). Cel din urmă, temându-se pentru viața lui în cazul în care conspirația ar fi eșuat, iar el ar fi fost implicat, i-a spus tot ce știa fratelui său, Cebalinos, care s-a dus imediat să îi raporteze lui Alexandru.

Nereușind să ajungă la rege, Cebalinos l-a informat pe Philotas și l-a îndemnat să se ocupe de chestiune. Dar în ziua următoare, când s-a apropiat din nou de Philotas, Cebalinos a descoperit că acesta nu vorbise cu regele despre conspirație deoarece, după cum susținea, nu i se păruse o chestiune importantă. Prin urmare, Cebalinos a conceput alte mijloace de a da complotul la iveală, menționând și comportamentul suspect al lui Philotas.

Astfel, Alexandru a convocat o întâlnire a sfetnicilor săi – excluzându-l pe Philotas, care de altfel ar fi putut să fie convocat – și le-a cerut părerea sinceră. Cei prezenți au răspuns liber și unanim: Philotas nu ar fi blocat informațiile dacă nu ar fi fost părtaș la complot sau dacă cel puțin nu l-ar fi favorizat. O asemenea neglijență nu putea fi iertată când implica viața și siguranța regelui. Și astfel, un detașament de *hypaspitai* sub conducerea lui Atarrhias – de fapt, ei erau poliția militară macedoneană – a fost trimis să îl aresteze pe Philotas.

Pus în fața faptelor, Philotas a mărturisit că, într-adevăr, aflase de conspirație, dar că nu o luase în serios. Dacă acesta a fost adevărul – nu vom ști niciodată ce a fost în capul lui Philotas – s-ar putea ca el să se fi gândit la o întâmplare din trecut, când tatăl lui îi trimisese o scrisoare urgentă lui Alexandru în care susținea că Filip din Acarnania, medicul personal al regelui, fusese mituit să îl otrăvească în Cilicia. În cele din urmă, raportul s-a dovedit fals, iar reputația lui Parmenion a fost pătată.

ISTORICUL „OFICIAL" ÎL CRITICĂ PE PARMENION

„Toată lumea critică prestaţia ştearsă şi apatică a lui Parmenion în luptă, fie pentru că vârsta îi domolise într-o oarecare măsură curajul, fie pentru că, aşa cum spune Callisthenes, era supărat şi invidios pe modul intruziv şi arogant în care Alexandru îşi exercita autoritatea. În orice caz, Alexandru a fost deranjat de chemarea de ajutor a lui Parmenion, dar nu le-a spus nimic oamenilor săi. În schimb, a dat semnalul de retragere cerând oprirea măcelului, spunând că se lăsa noaptea."

Plutarh, *Vieţi paralele, Alexandru*, 38, 11

Pe de altă parte, în lumea plină de umbre a curţii macedonene, unde regii fuseseră adesea ucişi doar pentru că trataseră cu dispreţ onoarea unui om, orice era posibil şi totul potenţial periculos. Credibilitatea lui Philotas a fost pusă sub semnul întrebării: oare nu fusese vinovat de discuţii neloiale în trecut? În tinereţe, fusese crescut la curtea lui Filip ca tovarăş al lui Amyntas, fiul lui Perdiccas, pe care Alexandru îl executase cu bănuiala că aspira să îşi recâştige tronul. Mai mult, sora lui fusese căsătorită scurtă vreme cu Attalos, duşman înverşunat al regelui.

Când a fost interogat sub tortură, Philotas a recunoscut şi că alt adept al lui Attalos, un anume comandant de escadron *(ilarches)* pe nume Hegelochos, le sugerase lui Parmenion şi fiilor săi să îl ucidă pe rege; dar planul a fost respins ca fiind prea primejdios pentru împrejurările anului 331. În orice caz, se pare că se pusese în discuţie şi subiectul înlăturării lui Alexandru de la putere. Comandanţii mai tineri l-au îndemnat pe rege să nu îl ierte pe Philotas a doua oară deoarece avea să fie o primejdie pentru el.

Preocuparea lor mărturisită faţă de siguranţa lui Alexandru le-a ascuns cu greu ura faţă de Philotas şi dorinţa de onoruri militare, ceea ce se putea realiza cel mai uşor eliminându-i atât pe acesta, cât şi pe membrii facţiunii sale. Pentru Alexandru, deşi a fost în asentimentul lor, a fost totuşi o decizie dificilă. Cum avea să reacţioneze Parmenion la execuţia fiului său? Acesta rămăsese în Ecbatana, de o parte şi de alta a liniilor de comunicaţie, şi în fruntea unei armate substanţiale. Dacă Philotas avea să fie executat pentru trădare,

atunci acuzaţia trebuia extinsă şi asupra tatălui său. Armata, care l-a judecat pe Philotas şi l-a găsit vinovat, a acceptat şi vina tatălui său. Macedonenii erau realişti şi au recunoscut că pragmatismul trebuie să aibă câştig de cauză asupra subtilităţilor legale.

Philotas a fost executat în piaţa publică; tatăl său, aflat în Ecbatana, a primit o scrisoare în care i se aduceau la cunoştinţă acuzaţiile şi s-a prăbuşit mort în timp ce o citea.

MAZAEUS, SLUJITOR SUB TREI REGI

Mazaeus este cunoscut atât din surse istorice, cât şi din legende, ca satrap al Ciliciei şi, mai târziu, al Siriei şi Mesopotamiei (Abarnahara, „ţinutul de dincolo de râu“) în vremea regelui Artaxerxes

Alexandru, aşa cum este reprezentat pe Sarcofagului Alexandru, în victoria de la Issos.
AKG Berlin



al III-lea. În timpul domniei lui Darius al III-lea, a luptat fără îndoială la Issos, deşi nu este menţionat în cronici. În 331 i s-a poruncit să îl împiedice pe Alexandru să traverseze Eufratul la Thapsacos, dar, cu un număr insuficient de soldaţi, nu a reuşit decât să îi hărţuiască pe constructorii de poduri. La sosirea lui Alexandru, Mazaeus s-a retras şi i s-a alăturat lui Darius, care acum urma cursul Tigrului, către nord.

La Gaugamela, Mazaeus a comandat cavaleria persană pe aripa dreaptă şi a condus o şarjă de escadroane compacte, împreună cu carele cu seceri la roţi, provocând pierderi masive. Apoi a trimis un escadron de cavaleri sciţi să captureze tabăra macedoneană, în timp ce exercita personal presiune asupra lui Parmenion şi a cavaleriei tessaliene, în aripa stângă macedoneană. În schimb, Parmenion a fost silit să trimită călăreţi să îl cheme înapoi pe Alexandru, care plecase în urmărirea lui Darius.

În cele din urmă, Mazaeus a fost învins de tenacitatea tessalienilor şi de vestea demoralizatoare a fugii lui Darius. Este foarte probabil că marea scenă de luptă reprezentată pe aşa-zisul Sarcofag al lui Alexandru de la Sidon – acum în Muzeul din Istanbul – reprezintă curajul lui Mazaeus. Dacă este aşa, atunci, spre deosebire de ceea ce cred cercetătorii moderni, sarcofagul a fost comandat pentru fostul satrap al Siriei (şi locuitor din Sidon), iar nu pentru nesemnificativul Abdalonymos, pe care Hephaestion îl făcuse rege în 332.

O OCAZIE RATATĂ

„Armata [macedoneană] ar fi putut fi anihilată dacă ar fi avut cineva curajul să obţină victoria în acest stadiu, dar norocul neîncetat al regelui a ţinut duşmanul la distanţă (…). Dacă Mazaeus i-ar fi atacat pe macedoneni pe când traversau [Tigrul], i-ar fi înfrânt fără îndoială în timp ce erau în dezordine, în schimb el a început să se îndrepte călare spre ei doar când se aflau pe ţărm şi deja înarmaţi. El trimisese la înaintare doar 1 000 de cavaleri, iar Alexandru, când a aflat aceasta, dispreţuindu-le numărul mic de oameni, i-a poruncit lui Ariston, comandantul cavaleriei paeoniene, să îi atace în galop."

Quintus Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare*, 4, 9, 22–24

Mazaeus a fugit de pe câmpul de luptă spre Babilon, pe care l-a predat imediat în mâinile macedonenilor. În schimb, a fost numit satrap al oraşului, primul persan care a fost astfel onorat de Alexandru. (Mithrenes fusese în anturajul lui Alexandru din 334, însă numirea lui ca satrap al Armeniei nu a avut loc decât în 330.) Sarcofagul lui Alexandru înfăţişează şi un persan de vază la o vânătoare de lei, împreună cu Alexandru şi alţi macedoneni – unul dintre călăreţii macedoneni ar putea fi Hephaestion. Dacă este vorba despre o scenă istorică, atunci nu ar fi putut avea loc înainte de sfârşitul lui 331, iar cel mai probabil persanul cu care a vânat Alexandru nu putea fi, încă o dată, decât Mazaeus.

În timp ce Alexandru îl urmărea pe Darius în ultimele sale zile, fiul lui Mazaeus, Brochubelus sau Antibelus, a dezertat. Mazaeus însuşi a rămas în funcţie şi şi-a slujit cu credinţă noul stăpân până la moarte, la sfârşitul anului 328, când a fost înlocuit de alt barbar: Arrian îl numeşte pe succesor „Stamenes“, iar Quintus Curtius Rufus scrie „Ditamenes“, dar nici una dintre variante nu este convingătoare.

LUMEA DIN JURUL RĂZBOIULUI

ROMA, CARTAGINA ŞI INDIA

EMERGENŢA ROMEI

Secolul IV î.Hr., considerat de istoricii greci o perioadă de declin după aşa-zisa „Epocă de Aur a Atenei“, a fost pentru lumea romană o perioadă de renaştere. Oraşul care, potrivit tradiţiilor sale istorice, a fost întemeiat în 753 î.Hr. – altfel spus, cu 244 de ani înainte de înfiinţarea republicii în 509 – trecuse printr-o perioadă de creştere în secolul V, care a fost oprită, ba chiar distrusă de invazia galilor în 390 sau 386. În ciuda propagandei de salvare a reputaţiei, care susţinea că dictatorul Camillus smulsese victoria din mâinile galilor după ce îi învinseseră pe romani la râul Allia, adevărul este că romanii îi plătiseră pe tâlhari ca să scape de ei. Cucerirea Peninsulei Italice trebuia luată de la capăt dacă, într-adevăr, o mare parte a acesteia fusese supusă Romei înainte de jafurile galilor.

Cam în aceeaşi perioadă, în timp ce Alexandru trecea în Asia, unchiul şi cumnatul său, Alexandru I din Epir, a traversat Adriatica pentru a susţine cauza grecilor din sudul Italiei, care erau supuşi unor mari presiuni din partea lucanilor şi bruţilor. Mai târziu, istoricii romani au comentat eşecul regelui din Epir, observând că „în timp ce Alexandru cel Mare se luptase cu *femei* în Asia, celălalt Alexandru întâlnise *bărbaţi*“. Această remarcă deloc măgulitoare era tipică pentru atitudinea romanilor faţă de Alexandru cel Mare, căci întrebarea dacă Alexandru ar fi fost în stare să îi cucerească pe romani era un subiect popular de conversaţie.

Regii elenişti ulteriori, precum Filip al V-lea, Antioh al III-lea şi Perseu, s-au dovedit nedemni de reputaţia lui Alexandru, iar romanii înşişi, sau cel puţin aceia care erau sinceri cu ei, ştiau că aceştia erau palide umbre ale unei epoci trecute. Într-adevăr, Pyrrhus, un văr de-al doilea al cuceritorului, era destinat să le tragă romanilor o sperietură zdravănă cam la 43 de ani după moartea lui Alexandru. Şi armata lui era una mică, având obiective limitate.

Alexandru din Epir, cu toate acestea, a avut soarta tuturor eroilor chemaţi de grecii din Peninsula Italică: în loc să i se alăture în lupta împotriva duşmanilor, se mulţumeau să stea deoparte şi să-l lase pe el să se lupte în locul lor. În cele din urmă, a fost ucis – victimă a unei morţi prezise pe care încercase să o evite plecând în Italia. Oracolul din Dodona prezisese că avea să moară pe ţărmul râului Aheron. Din moment ce exista un râu cu acest nume în Epir, Alexandru a decis să se mute în Peninsula Italică, doar ca să descopere că este doborât într-un râu italic cunoscut tot ca Aheron.

Cel puţin aşa spune legenda şi lecţia amară pe care trebuie să o înveţe cei care încearcă să îşi ocolească soarta. Dar important este că, în timp ce Alexandru cel Mare cucerea Orientul, tizul său era implicat într-o luptă între locuitorii peninsulei din vest care nu căzuse încă sub puterea Romei. Dar acest lucru avea să se întâmple curând. În anii ce au urmat, romanii i-au învins pe samniţi în trei războaie înverşunate şi, deja în 265, la şapte ani după moartea lui Pyrrhus, se luptau cu cartaginezii de-a lungul strâmtorii Messina. Când Alexandru cel Mare a murit în Babilon, Primul Război Punic avea să izbucnească abia peste două generaţii.

CARTAGINA

Cartagina, oraşul nord-african de lângă Tunisul de astăzi, a fost întemeiată potrivit tradiţiei în 814/813 de colonişti din Tyr: denumirea Kart-Hadasht înseamnă „Oraş Nou" în feniciană. Deşi dovezile arheologice trebuie să confirme încă data tradiţională, oraşul a existat cu siguranţă la sfârşitul secolului VIII, dezvoltându-se

curând drept cea mai importantă colonie feniciană din vestul Mediteranei. Apropierea de Sicilia, unde fuseseră stabilite numeroase posturi comerciale(*emporia*) feniciene, l-a transformat într-un protector firesc al populaţiilor punice împotriva grecilorde pe insulă.

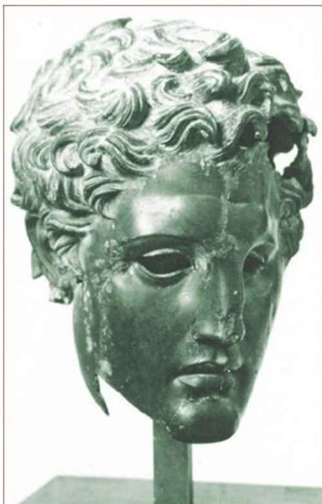
Deja în perioada lui Alexandru, puterea cartagineză fusese limitată la vestul Siciliei, dar avea să devină o ameninţareserioasă la adresa Siracusei în al patrulea deceniu din secolul IV î.Hr. Nu după multă vreme, Cartagina a ajuns să fie implicată într-o luptă cu Roma, în urma unui apel adresat ambelor părţide un grup de mercenari anarhici, mamertinii (sau fiii lui Marte), care cuceriseră Messana, în partea opusă a vârfului sudic al Peninsulei Italice.

Incidentul respectiv a dus la Primul Război Punic (264–241), care i-a constrâns pe romani să dezvolte o adevărată forţă navală –

SOARTALUI ALEXANDRUAL EPIRULUI

„Alexandru, rege al Epirului, fusesechemat în Italia când populația din Tarentum i-a cerut ajutorul împotriva bruților. Pornise în expediție plin de entuziasm, ca şi cum s-ar fi făcut o împărțire a lumii, Estulfiindu-i alocat lui Alexandru, fiul surorii sale Olympia, iar Vestul sieşi, fiind de părere că nu avea altă țintă decât să îşi dovedească forțele în Italia, Africa şi Sicilia, la fel cum Alexandru avea de gând să facă în Asia şi Persia. Şi mai era un motiv. Aşa cum Oracolul din Delfi îl prevenise pe Alexandru cel Mare în legătură cu un complot împotriva lui în Macedonia, tot astfel un răspunsal oracolului din Dodona, din partea lui Iupiter, îl avertizasepe acestAlexandru în legătură cu oraşul Pandosiaşi râul Aheron; şi, din moment ce ambele se aflau în Epir – nefiind conştient că locuri cu nume identice existau în Italia –, acestafusesetot mai nerăbdător să aleagă o campanie în străinătate, pentru a evita primejdiile destinului (...) A început prin urmare ostilitățile cu bruții şi lucanii, capturând multe dintre oraşele lor, şi a încheiat tratate şi alianțe cu metapontinii, poediculii şi romanii. Totuşi, bruții şi lucanii au adunat forțe auxiliare de la vecini şi au reluat războiul cu şi mai multă însuflețire. În timpul acestei campanii, regele a fost ucis în apropiere de Pandosiaşi râul Aheron. Nu a descoperit numele regiunii fatale decât atunci când a căzut şi abia în ceasul morții şi-a dat seamacă moartea care l-a împins să fugă din ținutul natal nici nu îl amenințasede fapt acolo. Populația din Thurii i-a răscumpăratşi i-a ars trupul pe cheltuială publică."

Iustin, *AnabasisAlexandri*, 12, 2, 1–5; 12–15



Cap de bronz al lui Alexandru din secolul III î.Hr.
Madrid, Muzeul Prado

pentru prima oară în istoria lor – pe lângă dispozitivul efemer, dar eficient numit *corvus* sau *korax,* o maşinărie de apucare cu cioc, fixată de o platformă de acostare.

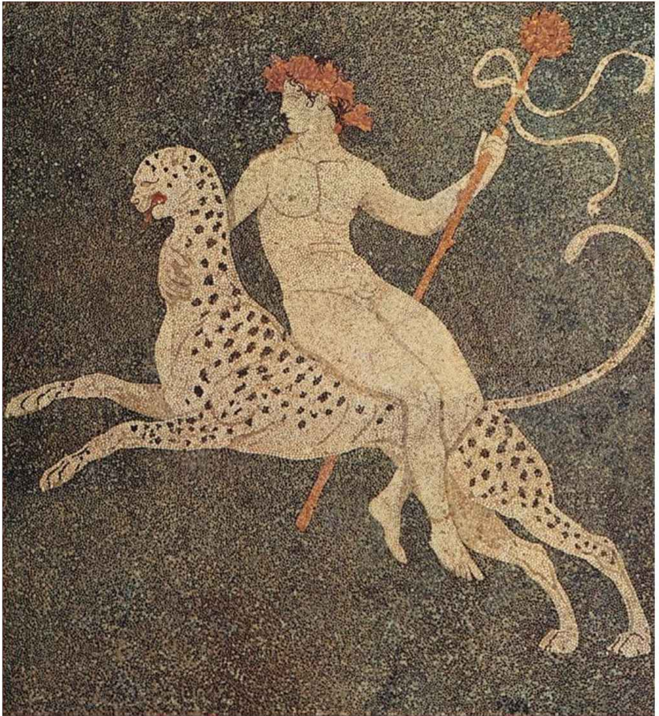
Acest lucru i-a făcut să şi dobândească primele lor provincii din afara Peninsulei Italice. Dar a fost prima dintr-o serie de lupte pe viaţă şi pe moarte dintre cele două state dominante din vest.

Acest lucru avea să ducă la apariţia unui general care era, în multe privinţe, egalul lui Alexandru: Hannibal, „duşmanul declarat al Romei". Dar în perioada în care Alexandru cucerea Orientul, înverşunatele Războaie Punice şi geniul lui Hannibal şi Scipio se aflau încă în viitorul necunoscut.

INDIA ŞI DINASTIA MAURYANĂ

Între timp, în Orient, pe valea Gangelui, dinastia Nanda se apropia de sfârşit. Potrivit zvonurilor, regele la domnie, pe care grecii îl numeau Xandrames, era fiul unui bărbier de condiţie modestă care îşi ucisese suveranul şi se căsătorise cu regina. Plutarh, în *Viaţa lui Alexandru*, comentează că, atunci când macedonenii au ajuns în Punjab, au fost văzuţi de un tânăr pe nume Sandracottus, destinat să fie întemeietorul dinastiei mauryene, pe care indienii îl cunoşteau cu numele de Chandragupta. Ulterior avea să îl constrângă pe





SUS Dionysos pe un leopard. Mozaic din Pella, secolul IV î.Hr. Când Alexandru a ajuns în India, a început să rivalizeze atât cu Dionysos, cât şi cu Herakles, strămoşul patern pe care îl venera se chiar de la începutul domniei.
Muzeul Arheologic din Salonic

STÂNGA Ilustrație persană ce îl reprezintă pe Alexandru discutând cu înțelepții.
Ann Ronan Picture Library

ALEXANDRU AFLĂ DESPRE CONDUCĂTORII NANDA

„Porus (...) a adăugat că regele lor nu era doar om de rând, ci şi din clasa cea mai de jos. Tatăl lui fusese un bărbier care abia îşi ducea traiul de pe o zi pe alta, dar cucerise inima reginei cu înfăţişarea lui chipeşă. Cu ajutorul ei legase o prietenie relativ strânsă cu regele de la acea vreme, pe care l-a ucis apoi cu perfidie, urcând la tron pasămite ca protector al copiilor regelui. Apoi i-a ucis şi pe copii şi l-a zămislit pe actualul conducător, care a atras ura şi dispreţul poporului comportându-se mai mult pe potriva poziţiei sociale a tatălui său decât pe potriva condiţiei sale."

Quintus Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare*, 9, 2, 6–7

succesorul lui Alexandru din Orient, Seleucos Nicator, să cedeze satrapiile adiacente Indului în schimbul a 500 de elefanţi. Dar, la mijlocul anilor 320, venise vremea cuceririi unei bune părţi din India.

GALATENII

Departe în nordul şi în vestul Greciei, alt grup, celţii sau galii, începeau o migraţie fermă spre est, care avea să îi poarte, de-a lungul râurilor ce traversau văile Balcanilor, tocmai spre Macedonia. În anii de după 280 î.Hr. aveau să arunce în haos Macedonia şi nordul Greciei. O coloană avea să înainteze tocmai până la Delfi, doar pentru a fi alungată (din câte se pare cu ajutorul lui Apollo) de către etolieni, care au fost salutaţi ca salvatori ai Greciei. Potrivit propriei lor tradiţii, aceştia au fost înfrânţi de beţie şi de lipsa disciplinei.

În cele din urmă, au fost transportaţi peste Bosfor şi s-au aşezat în Anatolia nord-centrală, în regiunea care le poartă numele, Galatia. Timp de un secol aveau să fie spaima Asiei Mici.

PORTRETAL UNUI CIVIL
UN ISTORIC, ATLEȚI ȘI CURTEZANE

CALLISTHENES ISTORICUL

Callisthenes din Olynth a fost, potrivit unor relatări, nepotul filosofului Aristotel şi, deşi este descris adesea ca fiind el însuşi filosof, nu a trecut de nivelul de amator. S-a alăturat expediţiei lui Alexandru ca istoric oficial şi, în cazul în care – după cum par să stea lucrurile – şi-a trimis istoria în Grecia europeană în etape, el a fost în acelaşi timp istoric, propagandist şi corespondent de război.

Călătoriile sale alături de Alexandru l-au purtat în locuri exotice, unde a reuşit să speculeze despre fenomene naturale, dar şi să descrie evoluţia războiului, căci se pare că a emis teorii în legătură cu izvorul Nilului. Pregătirea lui literară l-a ajutat să îl descrie pe Alexandru ca pe un Ahile contemporan şi nu ar fi greşit să îl punem alături de numeroşii linguşitori care gâdilau orgoliul regelui şi al camarilei sale. Dar, deşi a comparat marea la reflux de lângă Muntele Climax, în Pamfilia, cu un curtean care se prosternează *(proskynesis)* în faţa Marelui Rege, el a rezistat totuşi încercării lui Alexandru de a introduce protocolul de la curtea persană în 328/327. Din acest motiv a decăzut din graţiile regelui, iar când, ceva mai târziu, a fost dată în vileag o conspiraţie ce implica pajii regelui, Callisthenes a fost şi el acuzat de participare.

A fost unul dintre rolurile sale la Curte să îi înveţe pe tinerii aristocraţi macedoneni – aşa cum, în anii 340, Aristotel îi învăţase pe Alexandru şi pe câţiva dintre prietenii lui din acea vreme *(syntrophoi)* la Mieza. Cu purtare repezită şi austeră, Callisthenes nu avea

CALLISTHENES ÎL SFIDEAZĂ PE ALEXANDRU

Alexandru a împărțit celor prezenți o splendidă cupă din aur, mai întâi celor cu care încheiase o învoială în legătură cu prosternarea *(proskynesis)*; primul care a băut din cupă s-a ridicat, s-a prosternat şi a primit un sărut din partea lui Alexandru, apoi a venit următorul. Dar când a venit rândul lui Callisthenes să facă legământul, acesta s-a ridicat, a băut din cupă, s-a dus la Alexandru şi a încercat să îl sărute fără să se prosterneze. În clipa aceea, Alexandru vorbea cu Hephaestion şi, prin urmare, nu era atent să vadă dacă se săvârşise ceremonia prosternării (...). Dar când a venit rândul lui Callisthenes să îl sărute pe Alexandru, Demetrios, fiul lui Pythonax, unul dintre însoțitori, a observat că venea fără să se fi prosternat. Alexandru nu i-a îngăduit lui Callisthenes să îl sărute; iar acesta a observat: „O să plec cu un sărut mai puțin".

Arrian, *Anabasis Alexandri*, 4, 12, 4–5 (uşor parafrazat)

mulţi prieteni, deşi unii, de pildă Lysimachos Gardianul, se bucurau să schimbe idei filosofice cu el. Cei doi, cu o „fire serioasă", probabil că au „format o legătură", după cum ne-am exprima în jargon modern, căci personalitatea lui Lysimachos cu greu poate fi considerată efervescentă.

Condamnat pentru complicitate în conspiraţia pajilor, Callisthenes a fost din câte se pare întemniţat şi a murit câteva luni mai târziu din cauza obezităţii şi a unei boli pricinuite de păduchi. Filosofii peripatetici, discipolii lui Aristotel, nu l-au iertat niciodată de Alexandru.

LINGUŞITORI ŞI ATLEȚI PROFESIONIŞTI

Anturajul regelui macedonean includea o mare varietate de non-combatanţi. În tabăra lui Alexandru se găseau actori şi muzicieni, poeţi şi dansatori, jongleri şi jucători cu mingea, deşi mulţi dintre ei doar poposeau scurt cu armata în timp ce făceau turnee în oraşele greceşti din Orientul Apropiat.

Mai cu seamă actorii erau folositori: deoarece călătoreau şi vorbeau cu atâta elocinţă, aceştia erau folosiţi adesea ca trimişi la curtea regilor sau a suveranilor; uneori, ei doar aduceau veşti despre

evenimente din alte părţi ale imperiului. Astfel, Alexandru a primit veşti despre trădarea trezorierului său Harpalos de la Cissos şi Ephialtes, doi actori comici atestaţi că ar fi câştigat competiţii dramatice la Atena.

Unii actori au fost fără îndoială prezenţi pe râul Hydaspes, căci acolo trupele au fost distrate cu punerea în scenă a piesei comice *Agen*, scrisă de un anume Python – probabil de origine siciliană. Alt actor, Thersippos, i-a dus lui Darius scrisoarea trimisă de Alexandru prin care respingea oferta regelui de a-şi răscumpăra membrii familiei pe care Alexandru îi capturase la Issos. Iar în timpul banchetului de la Maracanda (Samarkand), au fost poeţi care au cântat o bătălie macedoneană în regiune. Nu ştim exact despre ce au cântat, cu excepţia faptului că era vorba despre o înfrângere macedoneană. Un cercetător a avansat ipoteza plauzibilă conform căreia aceştia au compus o falsă cântare eroică, în care se relata curajul unuia dintre ai lor, cântăreţul la harpă Aristonicos, care luptase plin de curaj şi murise când călăreţii barbari atacaseră un mic contingent de macedoneni, inclusiv scutieri şi non-combatanţi.

În tabără au fost atestaţi şi atleţi. Un tânăr pe nume Serapion se pare că nu avea altă îndatorire utilă decât să bată mingea cu regele. Dar cel mai faimos dintre atleţi a fost un boxer atenian, Dioxippos, identificat şi ca unul dintre linguşitorii regelui. Confruntarea din India dintre un soldat macedonean, Corrhagos, şi atletul grec dă la iveală nu doar tensiunea etnică existentă în armată între greci şi macedoneni, ci şi dispreţul tipic al soldaţilor veterani pentru atletul profesionist. Amândoi bărbaţii băuseră peste măsură şi, după ce s-au insultat, macedoneanul l-a provocat pe atenian la duel. Acesta a avut loc în ziua următoare, încheindu-se cu victoria atletului asupra soldatului. Dar succesul lui Dioxippos nu l-a făcut mai plăcut în ochii regelui, iar la scurt timp după aceea a căzut victimă unei înscenări puse la cale de unii curteni care i-au pus o cupă în cameră, susţinând că o furase de la unul dintre banchetele regelui. Dezonorat de această înşelătorie, Dioxippos s-a sinucis, victimă a două forme de prejudecată.

CURTEZANE: THAIS, PYTHIONIKE ŞI GLYCERA

Încă de la începuturi, armatele s-au bucurat de prezenţa prostituatelor. Chiar şi armatele din perioada cruciadelor, motivate de cele mai pioase intenţii, nu duceau lipsă de ele. Şi Alexandru a avut în mod sigur legături ocazionale cu asemenea femei: Pancaste fusese amanta lui Alexandru înainte ca acesta să i-o dăruiască pictorului Apelles, care se îndrăgostise de ea.

Nu este clar dacă, de fapt, curtezana ateniană Thais a fost iniţial amanta lui Alexandru înainte de a avea o relaţie cu Ptolemeu. Relatarea populară despre Alexandru (aşa-zisa Vulgata) o descrie ca fiind cea care, în timp ce trăia în desfrâu cu regele la Persepolis, l-a convins să dea foc palatului regal. Dar ea nu este un personaj fictiv, inventat pentru a-l discredita pe rege. La un moment dat, a devenit amanta lui Ptolemeu, căruia i-a dăruit trei copii – Lagos, Leontiscos şi Eirene –, primul fiind numit după tatăl lui Ptolemeu, iar Eirene, o fiică, fiind destinată să devină mireasa lui Eunostus, rege în Soli din Cipru.

Mai cunoscute, totuşi, au fost curtezanele ateniene Pythionike şi Glycera. Acestea au fost, pe rând, curtezanele ateniene ale trezorierului Harpalos, care a jelit peste măsură la moartea celei dintâi

UN BOXER GREC ÎN ANTURAJUL LUI ALEXANDRU: UN RĂZBOINIC DESPRE UN ATLET PROFESIONIST

„Unul dintre cei prezenţi la banchet era atenianul Dioxippos, un fost boxer care ajunsese să fie cunoscut şi plăcut de Alexandru datorită puterii lui ieşite din comun. Unii inşi, plini de pizmă şi dispreţ, rosteau vorbe înţepătoare despre el, mai în glumă, mai în serios, spunând că aveau alături de ei un animal umflat, fără nici un rost şi că, în timp ce ei mergeau la luptă, acesta se dădea cu uleiuri şi îşi pregătea pântecele pentru banchet. Acum, la acest ospăţ, macedoneanul Horratas, care era deja beat, a început să-i aducă aceleaşi insulte lui Dioxippos şi să îl provoace, spunându-i că, dacă este bărbat, să se lupte cu el în duel cu săbiile a doua zi. Doar atunci, a spus Horratas, Alexandru va putea să decidă dacă el era nesăbuit sau Dioxippos era un laş."

Quintus Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare*, 9, 7, 16–17

TEOPOMP ÎL DENUNȚĂ PE HARPALOS LUI ALEXANDRU

„Teopomp spune, în tratatul său *Despre epistola din Chios*, că, după moartea lui Pythionike, Harpalos a chemat-o pe Glycera din Atena; la sosire, aceasta s-a mutat în palatul din Tars și oamenii au fost siliți să i se supună, închinându-i-se ca unei regine; mai mult, oamenii nu aveau voie să îl cinstească pe Harpalos cu o coroană dacă nu i se dădea o coroană și Glycerei. În Rhossus, aceștia chiar au mers atât de departe încât să pună o imagine a ei în bronz lângă a lui. Exemplul este consemnat de Cleitarchos în *Istoria lui Alexandru*."

Athenaios, *Banchetul înțelepților*, 13, 586c

și care, din câte se pare, i-a construit monumente în Babilon și Atena care le întreceau pe cele ale marilor politicieni și generali. Cea din urmă, Glycera, a fost tratată de Harpalos ca o regină. Acesta a înălțat statui ce îi înfățișau pe el și pe Glycera în Siria și, potrivit unei tradiții ostile, i-a pus pe oameni să se prosterneze în fața ei.

CUM S-AU ÎNCHEIAT CAMPANIILE
MOARTEA LUI ALEXANDRU

Războiul împotriva barbarilor din est a avut de fapt câteva finaluri diferite. Cruciada panelenică, din capul locului pretextul plecării la război și justificarea pentru recrutarea trupelor grecești aliate, a ajuns la final în 330 î.Hr., odată cu distrugerea simbolică a Persepolisului și, mai târziu în Hircania, cu moartea lui Darius. Soldații aliați care doreau să se întoarcă acasă au fost lăsați la vatră din Hecatompylus. Dar războiul în sine nu se terminase încă. În primul rând, a fost problema cu Bessus, care uzurpase tronul: el purta tiara înălțată, în stilul Marelui Rege, și își spunea Artaxerxes al V-lea. În al doilea rând, era problema anexării teritoriilor rămase din Imperiul Persan, ceea ce l-a obligat pe Alexandru să poarte campanii în nord, până la Sîrdaria (fluviul Iaxartes), și în est, până la Ind. Iar după încheierea acestor campanii, rămânea sarcina consolidării cuceririlor sale.

Dar un singur lucru a reușit să pună capăt brusc și definitiv războaielor lui Alexandru: moartea sa prematură în Babilon. Poveștile despre prezicători care îl avertizau să evite Babilonul și prevestiri de rău augur privitoare la uzurpatori care să-i ocupe tronul nu sunt decât născociri *post factum.*

Până și cauza morții a fost dezbătută în perioada antică, iar dezbaterea continuă și în zilele noastre. Să fi fost febră tifoidă, holeră sau malarie? Recent, au fost aduse argumente solide în sprijinul ultimei ipoteze. A murit otrăvit, victima unei conspirații puse la punct de câțiva dintre generalii săi? Și această ipoteză a fost susținută de unii istorici moderni, deși scenariul uciderii sale a fost fără îndoială o plăsmuire a războaielor de propagandă purtate de succesorii săi. Sau a fost victima depresiei și alcoolismului? Această

ipoteză este cel mai greu de dovedit, din moment ce nu îl putem psihanaliza şi nici nu putem stabili în ce măsură băutura i-a afectat sănătatea. Se ştie că macedonenii erau băutori înrăiţi, cel puţin potrivit standardelor antice, şi s-au păstrat relatări ale unor concursuri de băut în care învingătorul nu mai apucă să se bucure de premiu. De fapt, şi relatările despre alcoolism sunt suspecte: acestea au fost inventate sau cel puţin înfrumuseţate de autori precum Ephippos din Olynth cu scopul de a-l discredita pe rege.

Iată însă ceea ce ştim sigur. După ce a navigat prin smârcurile canalului navigabil al Eufratului, lângă Babilon, o regiune unde malaria era endemică, regele s-a întors în oraş. Într-o seară a fost invitat la un banchet în casa lui Medios din Larisa. În timp ce bea, a simţit deodată o durere în piept, „ca şi cum ar fi fost străpuns de o săgeată sau suliţă“. La scurt timp s-a întors în apartamentele sale, iar sănătatea i s-a deteriorat constant. Totuşi a dormit, s-a îmbăiat şi a băut în continuare, cel puţin o vreme. A făcut febră, care s-a

REGINA-MAMĂ A PERSIEI AFLĂ DE MOARTEA LUI ALEXANDRU

„Nu după multă vreme, veştile au ajuns şi la mama lui Darius. Aceasta şi-a sfâşiat straiele şi s-a înveşmântat de doliu, şi-a smuls părul din cap şi s-a aruncat la pământ. Alături de ea se afla una dintre nepoate, care jelea pierderea recentă a soţului ei, Hephaestion, iar durerea din jur i-a amintit de propria tristeţe. Însă numai Sisygambis a simţit mâhnirea ce îi cuprinsese întreaga familie: a plâns aşadar pentru nenorocirea ei şi pentru cea a nepoatelor sale. Noua suferinţă îi amintise şi de trecut. S-ar fi putut crede că Darius murise recent şi că, în acelaşi timp, biata femeie trebuia să îngroape doi fii. Ea plângea în acelaşi timp pentru cei vii şi pentru cei morţi. Cine avea să se îngrijească de fete? s-a întrebat ea. Cine avea să fie următorul Alexandru? Aceasta era totuna cu a doua captivitate, a doua pierdere a statutului regal. După moartea lui Darius, ele găsiseră un protector, dar după Alexandru cu siguranţă nu aveau să găsească pe cineva care să le apere interesele.

(…) În cele din urmă, s-a lăsat pradă suferinţei sale. Şi-a acoperit capul, s-a îndepărtat de nepoata şi de nepotul care căzuseră la picioarele ei ca să plângă alături de ea, şi a renunţat în acelaşi timp la hrană şi la lumina soarelui. După cinci zile de la hotărârea de a se lăsa să moară, şi-a dat sufletul.“

Quintus Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru*, 10, 5, 19–22; 24

agravat, şi la scurt timp după aceea a început să îşi piardă capacitatea de a vorbi. Când oamenii au aflat de situaţia lui dificilă, el deja nu mai putea să le vorbească, ci putea doar să facă gesturi de recunoaştere.Pe 10 sau 11 iunie 323 î.Hr. a încetat din viaţă, când încă nu împlinise 33 de ani.

Pierderea unui rege iubit a fost destul de gravă, dar nesiguranţa viitorului a fost sporită de faptul că nu se făcuseră pregătiri pentru succesiune şi începuseră să se aplice numeroase politici controversate – proclamareaDecretului din exil, cu un efect distrugător asupra politicii din lumea greacă, şi ordinul conform căruia Crateros să îl elibereze pe Antipater din poziţia lui de comandant în Europa. De asemenea, se făcuseră planuri grandioase şi costisitoare, atât pentru ridicareade monumente (cum ar fi masivul rug funerar pentru Hephaestion) cât şi pentru expediţii militare. În scurt timp a devenit limpede că, deşi cuceririleajunseseră la final, războiul urma să fie prelungit, căci luptele dintre „mareşalii"lui Alexandru aveau să fie mai înverşunate şi mai distrugătoaredecât cele împotriva inamicilor perşi.

Moartea lui Alexandrucel Mare



CONCLUZII ŞI CONSECINŢE

LUPTAPENTRUSUCCESIUNE

Războaiele lui Alexandru au avut ca urmări cucerireaunui imperiu şi impunerea unei clase conducătoare greco-macedonene asupra unei populaţii diverse, care până atunci fusese unită sub control persan. Limba greacă avea să înlocuiască acum aramaica, devenind limba scrisă oficială a Orientului, deşi limbile locale aveau să reziste – aşa cum cultura şi religia regionale nu aveau să fie înlăturate doar prin simpla schimbare a conducătorilor. Dar succesul expediţiei trebuie măsurat prin eficienţa unui proces de consolidare, iar nu prin viteza cuceririi.

De fapt, cucerirea macedoneană era departe de a se fi încheiat, dat fiind că unele regiuni au fost supuse doar parţial, iar altele au fost evitate intenţionat, în încercarea de a-l înfrunta direct pe regele persan şi de a lovi punctele sensibile ale Imperiului Ahemenid. Nuclee de state independente sau recalcitrante au rămas peste tot în Orient: Pisidia, Cappadocia şi Armenia sunt exemple notabile din nord-vestul regiunii; uxianii, care strânseseră taxe de la perşii care le traversau teritoriul şi care fuseseră alungaţi de pe ruta de invazie de Alexandru, îşi reafirmau independenţa în epoca diadohilor.

Când Alexandru cel Mare a murit în 323, printre însemnările sale *(Hypomnemata)* se aflau planuri măreţe de cucerirea Africii de Nord şi de circumnavigarea Peninsulei Arabiei, deşi de fapt mai erau multe de făcut în regiuni care odinioară fuseseră supuse sau ca un ghimpe în coasta regilor persani. Prezenţa unor conducători aspiranţi care erau şi mai străini decât Ahemenizii nu făcea decât să le întărească hotărârea de a rezista. Unele regiuni s-au revoltat în timpul vieţii lui Alexandru, încurajate de aceiaşi slujbaşi perşi pe care acesta îi numise satrapi şi hiparhi.

Provinciile de graniță din est au fost aruncate în haos atât de prezența elementelor ostile de la margine, cât și de ezitarea trupelor de garnizoană grecești de a staționa aici. Auzind vestea morții premature a lui Alexandru – după atacarea orașului mallienilor din Punjab –, grecii din Bactriana și Sogdiana, cam 10 000 la număr, nutriseră speranța de a-și abandona avanposturile și de a mărșălui spre vest, o întreprindere care avea să depășească de departe faptele de vitejie ale faimoșilor Zece Mii, cu trei sferturi de secol mai devreme. Prima încercare din 324 a fost blocată din start; a doua, imediat după moartea lui Alexandru, a dus la uciderea majorității acestor trupe în urma trădării lui Peithon, căruia îi fusese încredințată înăbușirea revoltei.

Aceasta era starea de confuzie a noului imperiu când Alexandru s-a întors în Babilon pentru a-și întâlni soarta. Între 323 și 321 (sau 320), s-au făcut pregătiri pentru a duce trupul regelui din Babilon în oaza Siwah, spre a-și găsi odihna în singurătate, îmbrățișat de divinul său tată Amon. Între timp, tendințele centrifuge au fost încurajate sau suprimate de diferite facțiuni din corpul ofițerilor, după cum fiecare urma fie calea separatismului, fie încercarea zadarnică de a păstra integritatea imperiului.

Și în acest caz vina i-a aparținut în mare parte lui Alexandru: el nu făcuse niciodată pregătiri adecvate pentru succesiune și nici nu numise vreun moștenitor sau chiar un „executor" al testamentului său. Poate că îl desemnase regent pe Perdiccas, înmânându-i inelul cu sigiliu succesorului lui Hephaestion pe patul de moarte. Dar unii cercetători moderni se îndoiesc că acest gest a fost făcut vreodată, presupunând că făcea parte din propaganda pusă la punct de Perdiccas sau de moștenitorul său militar, Eumenes din Cardia.

Cu siguranță, Alexandru greșise când le permisese ofițerilor să fie pe picior de egalitate cu el. Poate că acest lucru i-a sporit propria

DREAPTA Leul din Amphipolis. Probabil un monument dedicat macedonenilor uciși în luptă.

Colecția autorului



siguranţă, căci, după ce s-a eliberat din strânsoarea generalilor mai bătrâni şi a facţiunilor lor, nu a fost nerăbdător să creeze rivali noi şi puternici. În schimb, a echilibrat o numire prin alta, încurajând o anumită doză de rivalitate şi chiar de confruntare deschisă. Prin urmare, şi armata a ajuns divizată, fiecare secţiune favorizând propriul comandant sau grup de comandanţi. O scindare şi mai mare exista între cavalerie şi infanterie. Pe scurt, un transfer de putere paşnic şi eficient era pur şi simplu imposibil.

Astfel, istoria trece de la epoca strălucitului conducător la cea a Succesorilor *(diadochoi)*. Printre primii care au început competiţia s-au numărat ofiţerii tineri şi capabili, contemporani cu regele, şi care fuseseră crescuţi la curtea macedoneană şi educaţi împreună cu prinţul moştenitor la Mieza. Ei aveau să fie totodată primii care să moară. Unii, desigur, au rezistat şi au întemeiat dinastii care aveau să domnească în aşa-zisele regate elenistice – Seleucos, Lisimah şi Ptolemeu –, dar alţii, ca Antipater şi Antigonos Chiorul, erau veterani încercaţi în 323.

Primul nu a supravieţuit mult regelui. Antigonos totuşi a trăit până în 301, când a pierit pe câmpul de luptă de la Ipsos. Într-adevăr, mulţi erau tovarăşi de arme ai lui Alexandru care trecuseră de pragul bătrâneţii, iar unii chiar au murit de moarte bună. Ptolemeu, fiul lui Lagos, cunoscut ca Ptolemeu I Soter din Egipt, a fost excepţia.

În primele etape, lupta a fost pentru exercitarea autorităţii în numele candidaţilor inapţi sau ilegitimi la tron sau cel puţin pentru sfidarea acestei autorităţi, într-o încercare de a-şi însuşi o parte a imperiului pentru sine. În ultimul grup îi regăsim pe Ptolemeu, care de la bun început s-a mâniat la gândul de a servi sub comanda unui coleg ofiţer, şi pe Peithon, o fostă gardă de corp. Susţinătorii regatului erau oameni precum Perdiccas, Aristonous, Eumenes şi probabil Crateros, dar cu greu se putea spune că regii înşişi impuneau prin ceva: unul era un frate vitreg debil mintal al lui Alexandru, pe nume Arrhidaeus, dar cunoscut oficial drept Filip al III-lea; celălalt era fiul minor al lui Alexandru şi al Roxanei, dezavantajat atât de sângele pe jumătate barbar, cât şi de vârstă. Şi, în culise, mai era

PTOLEMEU, FIUL LUI LAGOS, SUVERAN ÎN EGIPT

Pentru cititorul modern, Ptolemeu este probabil unul dintre cei mai cunoscuți comandanți ai lui Alexandru. Totuși, în 323 î.Hr., era departe de a fi cel mai nobil, mai influent sau mai realizat dintre mareșalii regelui. Născut în anii 360, era mai în vârstă decât mulți dintre ceilalți generali și poate că nu a devenit comandant decât la sfârșitul lui 331 (la Porțile Persane); dacă lucrurile stau astfel, era ceea ce am putea numi un „întârziat". Și-a intrat în rolul de comandant militar în timpul campaniilor în Afghanistanul și Pakistanul de azi; fusese membru al Gărzilor din 330. La moartea lui Alexandru a primit satrapia Egiptului, pe care a fortificat-o și a pus-o pe baze administrative și economice solide. Pe urmă a fost imposibil să fie înlăturat și a domnit aici până în 283, împărțind tronul cu fiul său, Philadelphos, între 285–283. La un moment dat a scris *Istoria lui Alexandru*, care s-a pierdut.

Heracles, fiul nelegitim al lui Alexandru și al amantei sale Barsine, fiica persanului Artabazus și a unei femei din Rodos.

Lucrurile au fost agravate de ostilitatea armatei față de planurile lui Alexandru de a-i integra pe perși în structura militară și de comandă. Oricum trebuia să se ajungă la o înțelegere cu barbarii dacă imperiul multicultural avea să devină un întreg coerent. Aceasta includea și o mutare a guvernului într-un loc mai central – probabil la Babilon, deși unii au contestat această afirmație –, din moment ce era imposibil să se guverneze estul din Pella.

Prin urmare, diadohii, pornind dintr-o poziție de dezavantaj și slăbiciune, aveau șanse foarte mici de reușită. Posteritatea îi menționează ca niște personaje abjecte, care periclitau totul de dragul averilor personale, ale căror meschinării și rivalități personale au irosit tot ce dobândise Alexandru și au sacrificat nenumărate vieți. Acest verdict este însă nedrept. Moartea prematură i-a salvat reputația lui Alexandru și i-a garantat măreția. Generalii lui au rămas să dreagă oalele sparte, încercând să consolideze imperiul cucerit, fără să se bucure de autoritatea celui care îl crease.

Războaiele diadohilor au durat până când, la sfârșitul lui 280, Lisimah a fost ucis în bătălia de la Corupedium, iar cuceritorul său Seleucos a fost asasinat de un fiu oportunist și nerecunoscător al lui

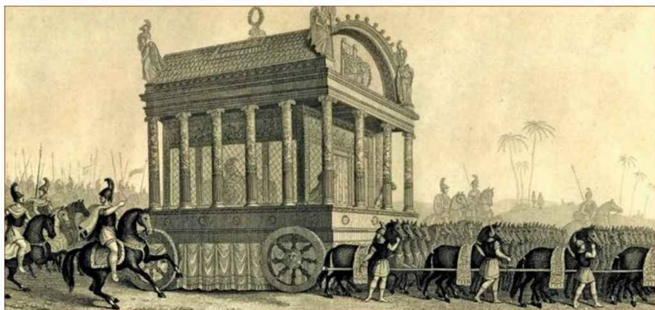
Ptolemeu Soter, cunoscut posterităţii sub numele de Ceraunos („Tunetul").Pe urmă regatele diadohilor au ajuns să fie conduse de fiii cuceritorilor:regatele eleniste se formaseră.

Antigonizii (descendenţii lui Antigonos Chiorul şi Demetrios Asediatorul) au domnit în Macedonia şi au dominat treburile din sud înfiinţând garnizoane –Demetrias (lângă modernul Volos), Chalcis şi Acrocorint. În 197, la Cynoscephalae, Filip al V-lea a fost învins de romani în ceea ce este numit al Doilea Război Macedonean; al Treilea Război Macedonean, în care fiul lui Filip, Perseu, a fost învins de armata lui L. Aemilius Paullus, a pus capăt domniei Antigonizilor.

În Egipt, dinastia ptolemeică s-a bucurat de o perioadă de prosperitate în secolul III î.Hr., mai ales sub al său „Rege-Soare",Ptolemeu al II-lea Philadelphos, dar deja la sfârşitul secolului II î.Hr. ajunsese în declin şi în primejdie de a fi distrusă din interior. Un conducător nepopular şi slab, poreclit de alexandrini Auletes („cântăreţul din flaut"), a rezistat doar cu ajutorul romanilor, la fel ca fiica sa, Cleopatra a VII-a, care şi-a legat soarta mai întâi de Iulius Caesar, apoi de Marc Antoniu, dobândindu-şi astfel măreţia. În cele din urmă totuşi, aceste legături i-au distrus reputaţia şi au dus la distrugerea regatului.

Teritoriul cel mai întins şi mai divers – altfel spus cea mai mare parte a imperiului lui Alexandru – a fost condus de urmaşii lui Seleucos Nicator. Deja în timpul domniei sale, satrapiile estice i-au fost cedate lui Chandragupta. În perioada succesorului său, Antiochos I, galatenii au pătruns în Asia Mică şi s-au aşezat în jurul oraşului Gordion şi al Ankarei de azi, devenind o ameninţare pentru grecii din Asia Mică, aceştia îndreptându-se treptat către dinaştii din Pergam. Al treilea din această linie de succesiune, Attalos I, şi-a dat numele dinastiei, care a căutat prietenia Romei ca mijloc de a se proteja de Antigonizi în vest şi de Seleucizi în est. Într-adevăr, au existat avantaje pe termen scurt, dar, pe termen lung, protecţia romanilor a dus la pierderea libertăţii în ce priveşte politica externă. În 133, când Attalos al III-lea a murit, şi-a lăsat regatul romanilor, care l-au transformat în provincia Asia.

Seleucizii înşişi fuseseră anihilaţi de Războiul Fraţilor, în a doua jumătate a secolului III. O scurtă reafirmare a puterii seleucide sub



Funeraliilelui Alexandru,conformscrierilorlui Diodor.

Antiochos al III-lea s-a dovedit efemeră, căci în 189 î.Hr. regele respectiv a cunoscut o înfrângere decisivă din partea romanilor. Pacea de la Apamea i-a lipsit pe Seleucizi de pământurile lor la vest de Munţii Taurus şi le-a impus despăgubiri uriaşe. De aici încolo a urmat o etapă a declinului constant. Presaţi de parţi la est şi ameninţaţi de un regat ptolemeic revitalizat în sud, Seleucizii au pornit o serie de războaie civile între pretendenţii rivali la tron. Deja la mijlocul secolului I î.Hr. ei încetaseră să mai existe, după ce fuseseră zdrobiţi de forţele concurente ale imperialismului roman, de expansiunea parţilor şi de naţionalismul evreiesc.

GLOSAR

agema: garda de elită a cavaleriei sau *hyspapistas*

arhon: magistrat mai în vârstă (literal, „cineva care este primul“, „cineva care conduce“). Filip al II-lea şi Alexandru au fost arhoni ai Ligii Tessaliene.

baivarpatish: comandant (persan) a 10 000 de soldaţi, adică un miriarh.

Batalionul Sacru: unitate tebană alcătuită în secolul IV î.Hr. sub comanda lui Gorgidas. Includea 150 de perechi de iubiţi, conform convingerii că aceştia vor lupta cu mai mult curaj unul pentru celălalt. A avut un rol central în victoria importantă a Tebei de la Leuctra (371). Unitatea a fost distrusă la Cheroneea (338).

chiliarh: comandant a 1 000 de soldaţi. Numit în persană *hazarapatish*, putea fi comandant a 1 000 de soldaţi sau cel mai important funcţionar de la curte.

doryphoroi: (literal, „purtători de suliţă“) garda de corp din preajma regilor şi tiranilor.

gazophylax: trezorier persan sau mai degrabă gardian al comorilor.

hazarapatish: comandant a 1 000 de soldaţi. Omologul chiliarhului grec.

hiparh: comandant de cavalerie sau comandant al unei hiparhii.

hoplit: infanterist grec cu armament greu. Hoplitul purta scut circular, platoşă, un coif ce asigura protecţia suplimentară a nasului şi obrajilor şi (de obicei, dar nu întotdeauna) cnemide. Pentru a fi eficient, hoplitul trebuia să lupte în formaţiune, deoarece suprafaţa scutului proteja partea dreaptă expusă a războinicului. Suliţa a devenit armă de aruncare în loc să aibă funcţie de lance.

hypaspistai: (literal, „purtători de scut“) garda de infanterie a regelui macedonean. Adesea formau o legătură între *pezhetairoi* şi cavalerie în linia macedoneană.

ilarh: comandant al unui escadron *(ile)* de cavalerie.

ile basilike: escadronul regal. Acesta lupta în imediata apropiere a regelui, ca gardă călare. Comandantul acestuia a fost Cleitos cel Negru.

jurământul de la Plateea: potrivit istoricului Herodot, aliații greci au depus un jurământ înaintea bătăliei de la Plateea în 479 î.Hr. să îi pedepsească pe mediști, mai ales pe tebani, prin distrugere, luare în sclavie și confiscare a proprietății, o zecime din câștiguri urmând a fi plătită zeului Apollo.

medism: termen grecesc pentru colaborarea cu perșii. Medizarea era simbolizată la sfârșitul secolului VI și la începutul secolului V prin gestul de a oferi „pământ și apă" regelui persan, dar orice formă de relații prietenești cu Persia putea duce la acuzația de medism.

melophoroi: (literal, „purtători de mere") gărzi persane care aveau ca element distinctiv lănci cu capete în formă de măr.

miriarh: comandant a 10 000 de soldați = *baivarpatish* persan.

Liga de la Delos: confederație a statelor grecești, în principal maritime, organizată de atenieni în 478–478 î.Hr. (după ce invazia persană a lui Xerxes a fost respinsă). Liga își avea sediul pe insula Delos (de unde și numele), iar membrii săi plăteau un tribut anual numit *phoros*, colectat de oficiali cunoscuți sub numele de *hellenotamiai* („intendenți ai grecilor"). De-a lungul unei generații, liga a fost transformată într-un imperiu atenian.

Liga Peloponesiacă: ligă de state, în principal, dar nu exclusiv (includea boețienii) din Pelopones, controlată de liderul lor militar *(hegemon)* Sparta. Spre deosebire de Liga de la Delos, nu avea plăți obligatorii, fixe.

Liga Tessaliană: uniune politică a orașelor din Tessalia, aflată de obicei sub comanda unuia dintre orașele-capitală, Pherae sau Larisa. Magistratul-șef al ligii era cunoscut inițial ca *tagus*, dar ulterior numele a fost schimbat în *archon*.

Pelopones: partea sudică a Greciei europene, sudul golfului și istmului Corint.

pezhetairoi: „pedestrași", infanteria grea a macedonenilor.

proskynesis: obicei persan al prosternării în faţa regelui. Presupunea o plecăciune şi sărutarea mâinii. Adâncimea plecăciunii depindea de rangul fiecăruia.

Pythia: preoteasă a zeului Apollo la Delfi.

sarissa (uneori scris „sarisa“) lance macedoneană, de obicei cu o lungime între 4,5–5,5 m pentru infanterişti şi probabil 4,5 m pentru cavalerie. În perioada post-Alexandru se pare că a devenit mai lungă.

sarissophoroi (literal „purtători de *sarissă*“) cavalerişti înarmaţi cu *sarissa*

satrap: guvernator al unei provincii persane sau satrapii. Numele med *khshathrapavan* înseamnă „protector al tărâmului“.

satrapie: *vezi* **satrap**

somatophylakes: cele şapte gărzi ale regelui macedonean.

taxiarh: comandant de brigadă (deşi unii autori numesc *taxis* batalion).

taxis: *vezi* **taxiarh**

triremă: corabie de război cu trei rânduri de vâsle (cu un om la o vâslă). Pare să fi fost construită mai întâi în Fenicia, dar a fost adoptată şi perfecţionată de greci. Echipajul normal al unei trireme era de 200 de oameni.

xyston: suliţă a unui cavalerist.

BIBLIOGRAFIE

Surse antice
Arrian, *Anabasis Alexandri (Campaniile lui Alexandru)*
Diodor din Sicilia (Diodorus Siculius), *Biblioteca istorică*
Iustin, *Liber Historiarum Philippicarum (Epitome la istoria lui Filip de Pompeius Trogus)*, cărțile XI–XII: *Alexandru cel Mare*
Plutarh, *Viețile paralele ale oamenilor iluștri (Alexandru)*
Quintus Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare*

Surse moderne
Berve, H., *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage*, 2 vol., München, 1926
Borza, E.N., *In the Shadow of Macedon: The Emergence of Macedon*, Princeton, New Jersey, 1990
Bosworth, A.B., *Conquest and Empire: The Reign of Alexander the Great*, Cambridge, 1988
Bosworth, A.B., *Alexander and the East: The Tragedy of Triumph*, Oxford, 1996
Bosworth, A.B. și Baynham, E.J. (ed.), *Alexander the Great in Fact and Fiction*, Oxford, 2000
Briant, P., *L'Empire Perse de Cyre à Alexandre*, Paris, 1996
Carney, E.D., *Women and Monarchy in Ancient Macedonia*, Norman, Oklahoma, 2000
Cook, J.M., *The Persian Empire*, New York, 1983
Engels, D.W., *Alexander the Great and the Logistics of the Macedonian Army*, Berkeley, California, 1978
Errington, R.M., *A History of Macedonia*, Berkeley, California, 1990
Fuller, J.F.C., *The Generalship of Alexander the Great*, New York, 1960
Green, P., *Alexander of Macedon, 356–323 BC: A Historical Biography*, Londra, 1970
Hammond, N.G.L., *The Genius of Alexander the Great*, Chapel Hill, Carolina de Nord, 1997
Heckel, W., *The Last Days and Testament of Alexander the Great: A Prosopographic Study*, Historia Einzelschriften, Heft 56, Stuttgart, 1988
Heckel, W., *The Marshals of Alexander's Empire*, Londra, 1992
Holt, F.L., *Alexander the Great and Bactria*, Leiden, 1988
Lane Fox, R., *Alexander the Great*, Londra, 1973
Marsden, E.W., *The Campaign of Gaugamela*, Liverpool, 1964
Olmstead, A.T., *History of the Persian Empire*, Chicago, 1948
Pearson, L., *The Lost Histories of Alexander the Great*, New York, 1960
Roisman, J. (ed.), *Alexander the Great: Ancient and Modern Perspectives*, Lexington, Massachusetts, 1995
Sekunda, N. și Chew, S., *The Persian Army 560–330 BC*, Osprey Elite Series, nr. 42, Oxford, 1992
Stein, A., *On Alexander's Track to the Indus*, Londra, 1929
Stewart, A., *Faces of Power: Alexander's Image and Hellenistic Politics*, Berkeley, California, 1993
Stoneman, R., *Alexander the Great*, Lancaster Pamphlets, Londra, 1997
Warry, J., *Alexander 334–323 BC: Conquest of the Persian Empire*, Osprey Campaign Series, nr. 7, Oxford, 1991
Wilcken, U., *Alexander the Great*, New York, 1967
Wood, M., *In the Footsteps of Alexander the Great*, Berkeley, California, 1997